

**JOURNAL OF MEDICINE AND
PHARMACY OF KAZAKHSTAN**

**ҚАЗАҚСТАН МЕДИЦИНА
ЖӘНЕ ФАРМАЦИЯ ЖУРНАЛЫ**

**КАЗАХСТАНСКИЙ ЖУРНАЛ
МЕДИЦИНЫ И ФАРМАЦИИ**

eISSN : 3 1 0 5 – 8 0 3 5

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН МЕДИЦИНА АКАДЕМИЯСЫ
ҚАЗАҚСТАН МЕДИЦИНА ЖӘНЕ ФАРМАЦИЯ ЖУРНАЛЫ
ЮЖНО-КАЗАХСТАНСКАЯ МЕДИЦИНСКАЯ АКАДЕМИЯ
КАЗАХСТАНСКИЙ ЖУРНАЛ МЕДИЦИНЫ И ФАРМАЦИИ
SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY
JOURNAL OF MEDICINE AND PHARMACY OF KAZAKHSTAN

Основан с мая 1998 г.

Учредитель:

АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»

**Журнал перерегистрирован
Министерством информации и коммуникаций
Республики Казахстан
Регистрационное свидетельство
№KZ89VPY00065454 от 24.02.2023 года.
ISSN 3105-8027**

**«Казахстанский журнал медицины и фармации»
зарегистрирован в Международном центре по
регистрации сериальных изданий
ISSN(ЮНЕСКО, г.Париж,Франция), присвоен
международный номер eISSN 3105-8035**

**Журнал индексируется в КазБЦ; в
международной базе данных Information Service,
for Physics, Electronics and Computing
(InspecDirect)**

Адрес редакции:

160019 Республика Казахстан,
г. Шымкент, пл. Аль-Фараби, 1
Тел.: 8(725-2) 39-57-57, (1095)
Факс: 40-82-19
www.skma.edu.kz
e-mail: info@skma.kz

Главный редактор

Жаркинбекова Н.А., кандидат мед. наук., профессор

Заместитель главного редактора

Нурмашев Б.К., кандидат медицинских наук, профессор

Редактор научного журнала

Сейіл Б.С., магистр медицинских наук

Редакционная коллегия:

Абдурахманов Б.А., к.м.н., профессор

Абуова Г.Н., к.м.н., профессор

Анартаева М.У., доктор мед.наук, профессор

Кауызбай Ж.А., к.м.н., доцент

Ордабаева С.К., доктор фарм. наук, профессор

Орманов Н.Ж., доктор мед.наук, профессор

Сагиндыкова Б.А., доктор фарм.наук, профессор

Сисабеков. К.Е., доктор мед. наук, профессор

Шертаева К.Д., доктор фарм.наук, профессор

Редакционный совет:

Бачек Т., асс.профессор(г.Гданьск, Республика
Польша)

Gasparyan Armen Y., MD, PhD, FESC, Associated
Professor (Dudley, UK)

Георгиянц В.А., д.фарм.н., профессор (г.Харьков,
Украина)

Дроздова И.Л., д.фарм.н., профессор (г.Курск,
Россия)

Корчевский А. Phd, Doctor of Science (г.Колумбия,
США)

Раменская Г.В., д.фарм.н., профессор (г.Москва,
Россия)

Халиуллин Ф.А., д.фарм.н., профессор (г.Уфа,
Россия)

Иоханна Хейкиля, (Университет JAMK, Финляндия)

Хеннеле Титтанен, (Университет LAMK,
Финляндия)

Шнитовска М.,Prof.,Phd., M.Pharm (г.Гданьск,
Республика Польша)

**СЕКЦИЯ «ФАРМАЦЕВТИКАЛЫҚ ҚЫЗМЕТТІ БАСҚАРУДЫҢ ӨЗЕКТІ
МӘСЕЛЕЛЕРІ»**

**СЕКЦИЯ «АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ УПРАВЛЕНИЯ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ»**

**SECTION «ACTUAL PROBLEMS OF PHARMACEUTICAL ACTIVITY
MANAGEMENT»**

ОӘК 615.012.1:635.72

**Султанбекова Э.Б., Баймырзаева А.Ғ., Шертаева К.Д., Шмирова Ж.К.,
Джабаркулова С.К., Жанбырбаева А.Д., Умурзахова Г.Ж., Усенова Л.Т., Утегенова Н.Т.,
Уразбаева С.А.**

«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ, Шымкент қ. Қазақстан Республикасы
Облыстық клиникалық ауруханасы. Шымкент қ. Қазақстан Республикасы

**ШЕТЕЛДІК ФАРМАЦЕВТИКАЛЫҚ НАРЫҚТА
ФИТОПРОТЕКТОРЛАРЫДЫҢ КАРДИОПРОТЕКТОРЛЫҚ ҚАСИЕТТЕРІН
ТАЛДАУ (ҮНДІСТАН МЫСАЛЫНДА)**

Андатпа

Бұл мақалада Үндістан мысалында шетелдік фармацевтикалық нарықтағы
фитопротекторлардың кардиопротекторлық қасиеттері қарастырылады.
Фитопротекторлардың деген сұраныс, олардың бәсекеге қабілеттілігі және нарықтық
әлеуеті талданады.

Түйін сөздер: Фитопротекторлар, кардиопротекторлық қасиеттер,
фармацевтикалық нарық, сұраныс, шетелдік фармация.

**Султанбекова Э.Б., Баймырзаева А.Ғ., Шертаева К.Д., Шмирова Ж.К.,
Джабаркулова С.К., Жанбырбаева А.Д., Умурзахова Г.Ж., Усенова Л.Т., Утегенова Н.Т.,
Уразбаева С.А.**

АО «Южно-Казахстанская медицинская академия», кафедра организации и
управления фармацевтического дела. г.Шымкент. Казахстан

АНАЛИЗ КАРДИОПРОТЕКТОРНЫХ СВОЙСТВ ФИТОПРОТЕКТОРОВ НА ЗАРУБЕЖНОМ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОМ РЫНКЕ (НА ПРИМЕРЕ ИНДИИ)

Аннотация

В данной статье рассматриваются кардиопротекторные свойства фитопротекторов на зарубежном фармацевтическом рынке на примере Индии. Анализируется спрос на фитопротекторы, их конкурентоспособность рыночный потенциал.

Ключевые слова: Фитопротекторы, кардиопротекторные свойства, фармацевтический рынок, спрос, зарубежная фармацевтика.

Sultanbekova E.B., Baimyrzaeva A.G., Shertayeva K.D., Shimirova Zh.K.,
Dzhabarkulova S.K., Zhanbyrbayeva A.D., Umurzakova G.Zh., Usenova L.T., Utegenova
N.T., Urazbayeva S.A.

South Kazakhstan Medical Academy, Department of Organization and Management of
Pharmacy. Shymkent. Kazakhstan

ANALYSIS OF THE CARDIOPROTECTIVE PROPERTIES OF PHYTOPROTECTORS IN THE FOREIGN PHARMACEUTICAL MARKET (USING INDIA AS AN EXAMPLE)

Abstract

This article examines the cardioprotective properties of phytoprotectors in the foreign pharmaceutical market, using India as an example. The demand for phytoprotectors, their competitiveness, and market potential are analyzed.

Key words: Phytoprotectors, cardioprotective properties, pharmaceutical market, demand, foreign pharmacy.

Өзектілігі:

Қазіргі таңда жүрек – қан тамыр аурулары ЖҚА әлем бойынша өлім - жітімнің басты себептерінің бірі болып табылады. Дәстүрлі синтетикалық дәрі – дәрмектермен қатар, фитопрепараттар да жүрек ауруларының алдын алу және емдеу мақсатында кеңінен

зерттелуде. Табиғи өсімдік тектес препараттардың тиімділігі мен қауіпсіздігі олардың медицинадағы қолдану аясын кеңейтуде.

Үндістан – әлемдегі ең ірі фитофармацевтикалық нарықтардың бірі, әрі ежелден келе жатқан Аюрведа медицинасы негізінде жүрек – қан тамыр жүйесіне оң әсер ететін өсімдіктерді қолданатын ел. Үнді фармацевтикалық нарығында көптеген фитопротекторлар кардиопротекторлық қасиетімен ерекшеленеді, олар антиоксиданттық, қабығуға қарсы және гипотензивті әсерлер көрсетеді. Осыған байланысты шетелдік фармацевтикалық нарықта, әсіресе Үндістан мысалында, фитопротекторлардың кардиопротекторлық қасиеттерін талдау маңызды болып табылады.

Мақсаты :

- қазіргі нарықтық қатынастардағы стратегиялық маркетингтің рөлі мен маңыздылығын зерттеу
- теориялық аспектілерді және даму құрамын анықтауды зерттеу
- фитопрепараттың баға саясатына талдау жүргізу
- кәсіпорынның маркетингтік ортасын жетілдіру және нарықтағы сұранысты талдау бойынша ұсыныстар әзірлеу.

Міндеттері:

- нарыққа талдау жүргізу-ағымдағы жағдай, Үндістанның фитофармацевтикалық нарығындағы кардиопротекторлардың түрлерін анықтау
- халықтың қажеттіліктеріне талдау жүргізу
- баға жүйесін зерттеу қызметі, халықаралық фармацевтикалық нарықтағы үлесін анықтау
- жаңа өнімді әзірлеуді маркетингтік қамтамасыз ету
- компанияның өндірістік көлемі мен сату санын арттыру

Материалдар мен әдістер.

Жобада келесі әдістер қолданылды: салыстыру, статистикалық, әлеуметтік.

Ғылыми жаңалығы мен маңыздылығы:

Бұл зерттеуде Үндістанның фармацевтикалық нарығындағы фитопротекторлардың кардиопротекторлық қасиеттері алғаш рет кешенді түрде талданады. Фитопрепараттардың жүрек – қан тамыр жүйесіне әсер ету механизмдері, олардың тиімділігі мен қауіпсіздігі туралы мәліметтер жүйеленіп, маркетингтік зерттеулердің нәтижелері қарастырылады. Сондай – ақ, Үндістандық тәжірибе негізінде фитопротекторларды Қазақстанның фармацевтикалық нарығына енгізу мүмкіндіктері бағаланады.

Зерттеуге берілген фитопрепарат:

1. Арджуна (*Terminalia arjuna*)
2. Брахми (*Bacopa monnieri*)
3. Тулси (*Ocimum sanctum*)
4. Ашвагандха (*Withania somnifera*)
5. Шатавари (*Asparagus racemosus*)

Сипаттамасы: Арджуна – биіктігі 20-25 м дейін өсетін көпжылдық шөптесін өсімдік.

Дәрілік бөлігі қабығы. Қабығы қоңыр немесе сұр түсті, беті тегіс.

Брахми – Қысқа тамырлы көпжылдық өсімдік. Жапырақтары ұсақ сопақша пішінде. Су маңында өседі. Дәрілік бөлігі жапырағы және сабағы.

Тулси – биіктігі 30-100см аралығында болатын бір жылдық шөптесін өсімдік. Жапырағы хош иісті, жасыл немесе күлгін түсті. Ұсақ гүлдері сабақтың ұшында өседі. Дәрілік бөлігі жапырағы, сабағы, тұқымы.

Ашвагандха – Биіктігі 50-150 см болатын бұта. Жапырақтары сопақша, түсі жасыл. Қызыл түсті жидек тәрізді жемістері бар.

Шатавари – биіктігі 1-2 м болатын көпжылдық шөптесін өсімдік. Ұзын ине тәрізді жапырақтары бар. Гүлдері ақ түсті хош иісті. Дәрілік бөлігі тамыры.

Шикізаты:

Арджуна қабығы – *Cortex Terminaliae arjunae*

Брахми шөбі – *Herba Bacopae monnieri*

Тулси жапырағы – *Folia Ocimi sancti*

Ашвагандха тамыры – *Radix Witaniae somniferae*

Шатавари тамыры – *Radix Asparagi racemosi*

Тұқымдасы:

1. Арджуна (*Terminalia arjuna*) – Қызылмия тұқымдасы (*Combretaceae*)
2. Брахми (*Bacopa monnieri*) - Айлақ шөп тұқымдасы (*Piantaginaceae*)
3. Тулси (*Ocimum sanctum*) – Ерінгүлділер тұқымдасы (*Laminaceae*)
4. Ашвагандха (*Withania somnifera*) – Алқалар тұқымдасы (*Solfnaceae*)
5. Шатавари (*Asparagus racemosus*) – Қаспаржалар тұқымдасы (*Asparagaceae*)

Пайдалы қасиеттері:

Арджуна

- Жүрек – қан тамыр жүйесін нығайтады
- Қан қысымын тұрақтандырады

- Холестерин деңгейін төмендетеді
- Қан айналымын жақсартады
- Антиоксиданттық әсер береді

Брахми

- Жүйке – жүйесін күшейтеді
- Есте сақтау қабілетін жақсартады
- Стресс пен мазасыздықты азайтады
- Қабынцға қарсы әсер етеді
- Бас миының қан айналымын жақсартады

Тулси

- Имунитетті күшейтеді
- Қан өысымын тұрақтандырады
- Антибактериалды және вирусқа қарсы әсері бар
- Асқорытуды жақсартады
- Тыныс алу жүйесін тазартады

Ашвагандха

- Адоптагенді әсер береді
- Энергияны арттырады
- Имундық жүйені нығайтады
- Бұлшықет тонусын жақсартады
- Қан құрамындағы қант деңгейін реттейді

Шатавари

- Әйелдердің горманальді теңгерімін реттейді
- Репродуктивті жүйені қорғайды
- Асқазанның қышқылын төмендетеді
- Қабынуғв қвпсы әсері бар
- Сүт бөлінуін жақсартады

Қолданылуы: Арждуна - жүрек – қан тамыр жүйесін нығайтуға көмектеседі. Оның қабығы қан қысымын реттеп, холестерин деңгейін төмендетуге ықпал етеді. Сондықтан ол ирфарк пен гипертонияның алдын алу үшін қолданылады.

Брахми – есте сақтау қабілетін жақсартады. Стрессті азайтып, жүйке – жүйесін тыныштандыруға көмектеседі

Тулси – табиғи антисептик және иммунитетті күшейтетін өсімдік. Ол тыныс алу жолдарын тазартып, суық тию мен тұмаудың алдын алады. Сонымен қатар асқазан жұмысын жақсартып, токсиндерден тазалайды.

Ашвагандха – ағзаның физикалық және психологиялық төзімділігін арттыратын күшті адаптоген. Ол шаршауды азайтып, энергия деңгейін көтереді. Иммунитетті нығайтып, бұлшықет тонусын жақсартады.

Шаттавари – әйелдердің гормоналды теңгерімін реттеп, репродуктивті жүйені қолдайды. Ол бедеулікке, менопауза белгілеріне және лактацияны жақсартуға көмектеседі. Асқорытуды жақсартады

Жалбыз/ су жалбызы өсімдік препараттарының номенклатурасы мен құрамын зерттеу

Жапырақтары мен гүлшоғырларында эфир майы бар (күрғақ салмаққа 1,5—3,5%). Жалбыз эфир майының құрамында негізінен ментол бар. Медициналық тәжірибеде жалбыз жапырақтарының инфузиясы жүрек айнуына қарсы және холеретикалық препарат ретінде қабылданады. Жалбыз майы, жалбыз тұнбасы немесе жалбыз тамшылары жапырақтар мен жер бөліктерінен жасалады (жүрек айнуы мен құсуға қарсы 10-15 тамшы тағайындалады, сонымен қатар кейбір дәрі-дәрмектердің дәмін жақсарту үшін). Жалбыз майы хош иісті зат ретінде парфюмерия және косметика өнеркәсібінде қолданылады[6].

Жалбыз/су жалбызынан алынатын дәрілік формалар:

- Жалбыз/су жалбызы негізіндегі фито-шайлар
- Жалбыз/су жалбызы негізіндегі тұмауға қарсы спрей
- Жалбыз/су жалбызы негізіндегі пастилкалары
- Жалбыз/су жалбызы негізіндегі сусындар
- Жалбыз/су жалбызы негізіндегі таблеткалар
- Жалбыз/су жалбызы негізіндегі майлар
- Жалбыз/су жалбызы негізіндегі ингаляторлы пластырлер

Жобаның мақсатына сәйкес маркетингтік талдау әдісі ретінде әлеуметтік зерттеулер жүргізілді:

Әлеуметтік зерттеулер жүргізу үшін арнайы сауалнамалар құрастырылды. Сауалнама екі бағытта құрастырылды(тұтынушыларға және фармацевттерге).

Тұтынушыларға арналған сауалнама 15 сұрақтар тұрады.

Фармацевттерге арналған сауалнама 15 сұрақтан тұрады.

Респонденттер санын есептеу формуласы:

$$n = \frac{z^2 pq}{\Delta^2}$$

$$n = \frac{0.95^2 \cdot 0.5 \cdot 0.5}{4^2} = 384$$

Есептеу нәтижесі бойынша респонденттер саны 384 -ті құрады.

Шымкент қаласы тұрғындарына сауалнама жүргізу барысында дәрілі бақ-бақ өнімдеріне деген сұраныс келесідей:

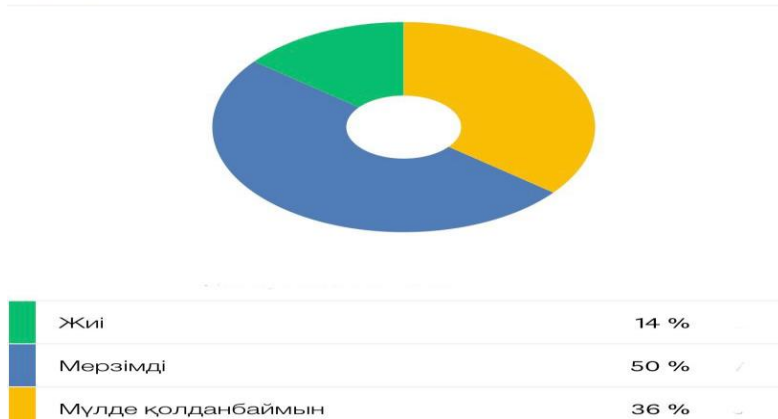
Нарықтағы өсімдік тектес өнімдерге, оның ішінде зерттелетін дәрілік өсімдігі бар өнімдерге сұранысты талдау.

Жалбыз/су жалбызы мысалында дәрілік өсімдіктер нарығын маркетингтік нәтижелерін зерттеу үшін тұтынушылар мен медицина қызметкерлері арасында белгілі сұрақтардан құралған сауалнама жүргізілген болатын. Сауалнамаға кез-келген жастағы адамдар жауап бере алды. Сауалнама сұрақтарына назар аударайық:

Сауалнама тұтынушылар арасында тек офлайн емес, онлайн түрде де жүргізілді. Онлайн сауалнама фитопрепараттарға сұранысты анықтау мақсатында құрылған **Surveymonkey.com** сайтындағы онлайн сауалнамамызға 56 адам қатысты. Оның 71%-ы 18-25 аралығындағы орта буын болса, қалған 29%-ды жастар, 26-дан асқан ересектер және зейнеттегі қарттар құрайды.

1.Статистикаға сәйкес, фитопрепараттарды респонденттердің 14%-ы жиі,ал 50%-ы мерзімімен қолданса,36% тұтынушы мүлде қолданбайды.

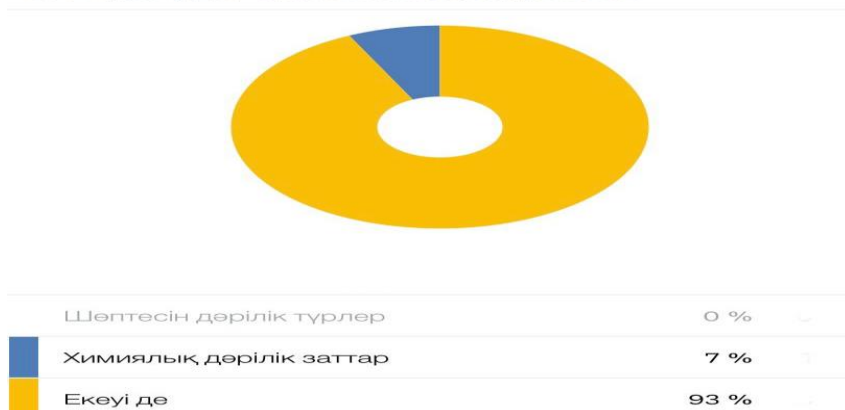
5. Фитопрепараттарды қаншалықты жиі қолданасыз?

Сурет 1 – Фитопрепараттарды қолдану жиілігі

2.Сонымен қатар, тұтынушылардың сұранысын дәлірек анықтау үшін, таңдайтын емделу жолын сұраған болатынбыз. Тұтынушылардың жауабы бойынша, тек дәрілік шөптермен емделетін тұтынушылардың кемде-кем, бірақ химиялық препараттармен комплекті түрде қолданатын халық 93 пайызды құрайтынын анықтадық.

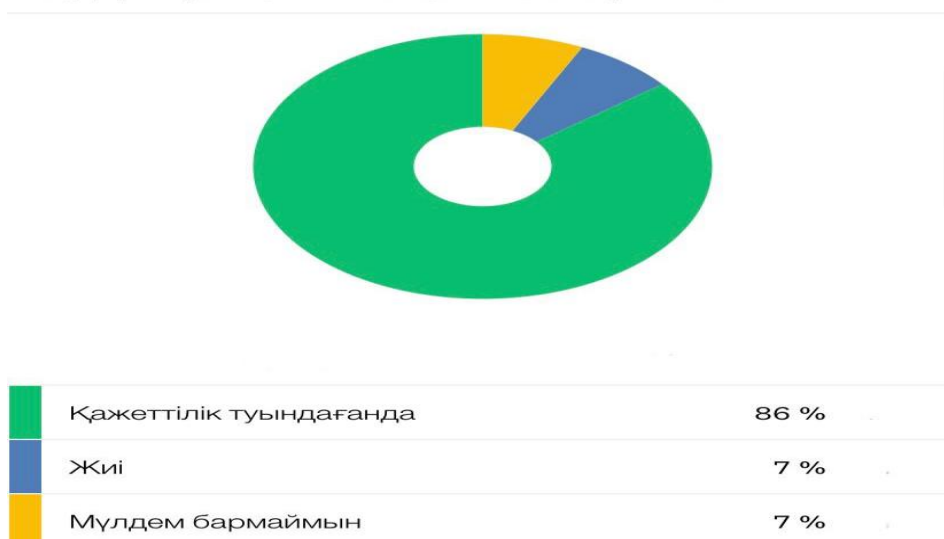
4. Емделудің қай жолын қолдайсыз?

Сурет 2– Қолданылатын емдеу сұлбаларының түрі

3. Онлайн сауалнамаға қатысқан 56 адамның 86%-ы дәрігерге тек қажеті туындағанда көрінсе, ал 7%-ы дәрігерге баруды мүлде жөн көрмейді және 7%-ы дәрігерге жиі көрінеді.

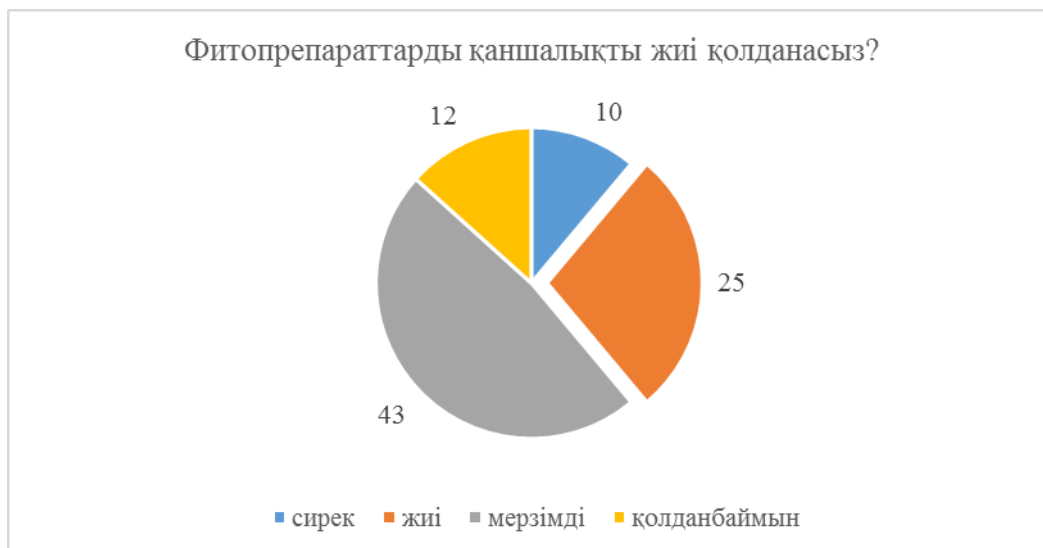
3. Дәрігерге қаншалықты жиі көрінесіз?

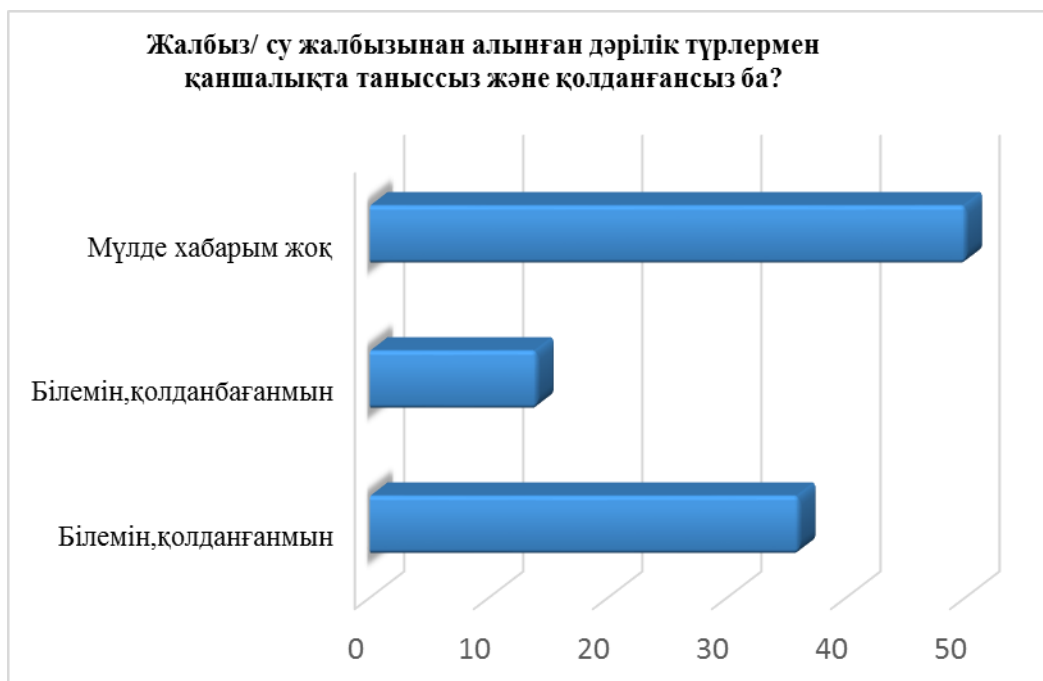
Сурет 3– Дәрігерлерге бару жиілігі

Сонымен қатар, бұрыш жалбыз фитопрепаратын қолданатын халықтың көпшілігі оның сыртқы безендірілуіне емес, көбіне сапасына, яғни жанама әсерлерінің аз болуы, қарсы көрсетілімдері және емделудің тиімділігіне көптеп мән беретіндігін түсіндік .

Фитопрепараттарға сұранысты анықтау мақсатында құрылған сауалнамамызға 384 адам қатысты. Оның 25%-ы 18-25 аралығындағы жастар болса, қалған 40%-ды орта буындағы адамдар, қалған 25%-ы ересектер және зейнеттегі қарттар құрайды.

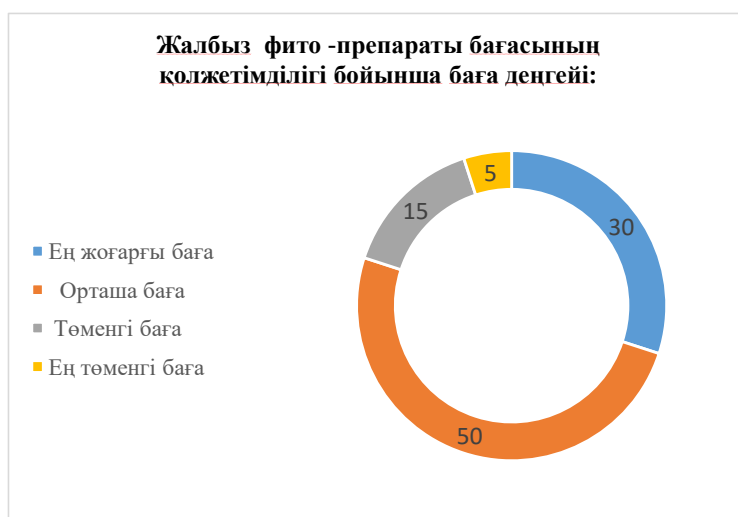
Сурет 4 – Респонденттердің жасы бойынша бөліну

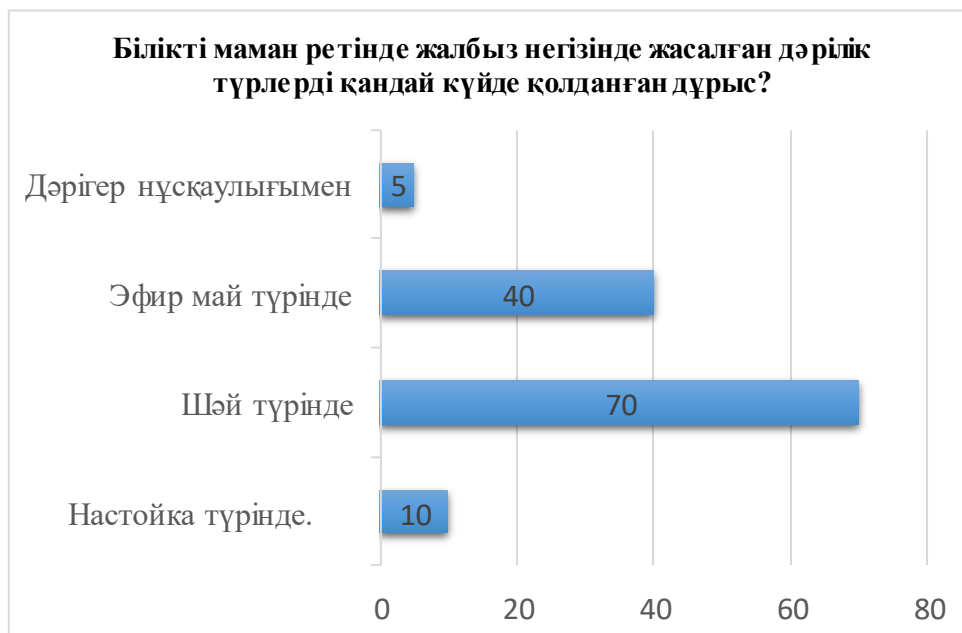
Сурет 5 – Жалбыз/су жалбызынан алынған дәрілік түрлердің танымдылығы

Сурет 6– Бұрыш жалбыз фитопрепараттарының сатып алу критериялары

Сурет 7– Жалбыз/су жалбызынан алынатын препараттар нарықтағы баға деңгейі.

Сурет 8– Жалбыз/су жалбызынан фитопрепараттардың түрлері .

Тауар атауы:	Нарықтағы бағасы
Дыши спрейі	2790тг
Дыши майы	1875тг
Дыши аквион майы	1975тг
Дыши пластырь-ингаляторы	1639тг
Дыши пластинкалары	2120тг
Дыши сусыны	2750тг
Дыши лимон және зімбір сусыны	2490тг
Отривин спрейі	780тг
Валидол	125тг
Ингалипт спрейі	596тг
Зеленин тамшысы	567тг
Персен таблеткалары	3203тг
Анестезол жақпа майы	799тг
Бороментол	160тг
Камфомен аэрозолі	2000тг
Жалбыз фито-шәйі	210тг
Зердейка тыныштандыратын	340тг
Овесол фито-шәйі	1060тг

Кесте – 1. Құрамында зерттелетін дәрілік өсімдікті қоса алғанда, шөптен жасалған
дәрілік заттардың бағасын зерттеу.

Дәрілік түрлердің нарық шеңберіндегі бағасын зерттей келе, жоғарыда көрсетілген препараттарды қолжетімді деп санауға болады. Сапасына бағасы сай деген қорытынды жасауға болады.

Тұтынушының сатып алу мінез-құлқының моделін құру:

- Мәдени факторлар: (мәдениет, субмәдениет, әлеуметтік жағдай)
- Жеке факторлар (отбасының өмірлік циклінің жасы мен кезеңі, кәсібі, экономикалық жағдайы, өмір салты, жеке тұлға түрі және өзін-өзі бейнелеу)
- Әлеуметтік фактор: (анықтамалық топтар, отбасы рөлі және мәртебесі)
- Психологиялық факторлар (мотивация, қабылдау, ассимиляция, сенімдер мен көзқарастар)

Сауалнама нәтижелері бойынша:

Шымкент қаласы тұрғындары жалбыз/су жалбызы негізіндегі фито-шайларды жиі алатындығы және баға сегменті бойынша басқа дәрілік препараттарға қарағанда айтарлықтай қол жетімділігі туралы нәтиже берді.

Дәрілік препаратты жиі егде жастағы қарт адамдар, кейде орташа жас аралығындағы адамдар тұтынатындығы анықталды. Зеттеу кезінде тұрғындар үшін қол жетімді баға сегментінде қарастырылды.

Салыстырмалы талдау негізінде Шымкент қаласы нарығында жалбыз/су жалбызы өсімдігінің көптеген дәрілік формалары оның ішінде фито-шәйлер 30% -ын құраса, екінші орында тұмауға қарсы қолданылатын спрейлер 22 %-ын және 15 %-ы пастилкаларды алып жатыр.

1. Алғаш рет ҚР Түркістан облысы бойынша жалбыз/су жалбызы фитопрепараттарының тұтынушылық бейнесін құрастырылды.

2. Алғаш рет ҚР Түркістан облысы бойынша жалбыз/су жалбыз фитопрепараттарының ассортименттеріне талдау жүргізілді.

Қазіргі таңда Шымкент қаласы бойынша Жалбыз/су жалбызы өсімдігінен келесі дәрілік түрлер нарықта сатылымда:

- Жалбыз/су жалбызы негізіндегі фито-шайлар
- Жалбыз/су жалбызы негізіндегі тұмауға қарсы спрей
- Жалбыз/су жалбызы негізіндегі пастилкалары

- Жалбыз/су жалбызы негізіндегі сусындар
- Жалбыз/су жалбызы негізіндегі таблеткалар
- Жалбыз/су жалбызы негізіндегі майлар

Салыстырмалы талдау негізінде Шымкент қаласы нарығында жалбыз/су жалбызы өсімдігінің көптеген дәрілік формалары оның ішінде фито-шәйлар 30% -ын құраса, екінші орында тұмауға қарсы қолданылатын спрейлер 22 %-ын және 15 %-ы пастилкаларды алып жатыр.

1.Алғаш рет ҚР Түркістан облысы бойынша жалбыз/су жалбызы фитопрепараттарының тұтынушылық бейнесін құрастырылды.

2.Алғаш рет ҚР Түркістан облысы бойынша жалбыз/су жалбыз фитопрепараттарының ассортименттеріне талдау жүргізілді.

Қорытынды

Жалбыз/су жалбызы мысалында дәрілік өсімдіктер нарығын маркетингтік зерттеу нәтижелерін қорытындылай келе берілген дәрілік баз-бақ негізіндегі фито-препараттарға зерттеу жүргізілді.Зерттеу кезінде Шымкент қаласы тұрғындарына және қала дәріханалары қызметкерлеріне сауалнамалар жүргізілді.

Шымкент қаласы бойынша жалбыз/су жалбызы негізіндегі препараттар туралы ақпараттар жиналып,баға көрсеткіштері туралы мағлұматтар ұсынылды.

Әдебиеттер тізімі:

1. Шертаева, К. Д. Фармацевтикалық маркетинг [Электронный ресурс]: оқулық / К. Д. Шертаева, К. Ж. Мамытбаева ; ҚР денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрлігі. ОҚМА-2016Ж
2. Блинова, О. В. Фармацевтический менеджмент [Электронный ресурс]: учебник / О. В. Блинова; М-во здравоохранения РК; ЮКМА- Шымкент: Жасұлан, 2014. - 165 с.
3. Березин И.С. Маркетингтік зерттеулер қолдану жөніндегі нұсқаулық. 3-ші басылым. және қосымша / И.С. Березин. - Люберцы: Юрайт, 2017. — 383 с.
4. Галицкий, Е. Б. Маркетингтік зерттеулер. теория және практика 2-ші басылым. жоғары оқу орындарына арналған оқулық / Е.Б. Галицкий, Е. г. Галицкая. - Люберцы: Юрайт, 2016. — 570 с.
5. Герасимов, Б. И. Нарықты маркетингтік зерттеу: Оқу құралы / Б. И. Герасимов, Н. Н. Мозгов. - М.: Форум, 2018. — 336 с.
6. «Зерде-Фито» компаниясы- <http://zerde.com.kz/>

МПК: G06Q30/02, A61P29/00

Көпжасарова М. Д.,

«Астана медицина университеті» КЕАҚ, Астана қ., Қазақстан

АУЫРСЫНУДЫ БАСАТЫН ДӘРІЛІК ЗАТТАР НАРЫҒЫНДАҒЫ ТҰТЫНУШЫЛАРДЫҢ МІНЕЗ-ҚҰЛҚЫН ЗЕРТТЕУ

Аңдатпа

Қазіргі әлемде ауырсынуды басатын дәрілер фармацевтикалық нарықтың айтарлықтай үлесін алады және тұтынушылардың таңдауы бренд, баға және дәрігерлердің ұсыныстары сияқты көптеген факторларға байланысты. Бұл факторлардың сатып алушыларға қалай әсер ететінін түсіну фармацевтикалық компаниялар үшін жылжыту стратегияларын әзірлеу кезінде маңызды. Нарықтағы бәсекелестік пен ұсыныстардың әртүрлілігін ескере отырып, тұтынушыларға әсер ететін факторлар барған сайын өзекті бола түсуде.

Ауырсынуды басатын дәрілік заттарды таңдау кезінде тұтынушыларға әсер ететін факторларды анықтау және талдау.

Түйін сөздер: ауырсынуды басатын дәрілік заттар, қабынуға қарсы дәрілік заттар, детерминанттар, тұтынушылық мінез-құлық, рецептсіз дәрі-дәрмек

М. Д. Копжасарова,

НАО «Медицинский университет Астана», г. Астана, Казахстан

ИССЛЕДОВАНИЕ ПОВЕДЕНИЯ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ НА РЫНКЕ ОБЕЗБОЛИВАЮЩИХ ПРЕПАРАТОВ

Аннотация

В современном мире обезболивающие занимают значительную долю фармацевтического рынка, и выбор потребителей зависит от многих факторов, таких как бренд, цена и рекомендации врачей. Понимание того, как эти факторы влияют на покупателей, важно при разработке стратегий продвижения для фармацевтических компаний. Учитывая конкуренцию на рынке и разнообразие предложений, факторы, влияющие на потребителей, становятся все более актуальными.

Выявление и анализ факторов, влияющих на потребителей при выборе обезболивающих.

Ключевые слова: обезболивающие препараты, противовоспалительные препараты, детерминанты, потребительское поведение, лекарства отпускаемые без рецепта

Korzhasarova M. D.,

NAO «Astana medical university», Astana, Kazakhstan

RESEARCH OF CONSUMER BEHAVIOR IN THE MARKET OF PAINKILLERS

Abstract

In today's world, painkillers occupy a significant share of the pharmaceutical market, and consumers' choice depends on many factors such as brand, price, and doctors' recommendations. Understanding how these factors affect customers is important when developing promotion strategies for pharmaceutical companies. Given the competition in the market and the variety of offers, the factors affecting consumers are becoming increasingly relevant.

Identification and analysis of the factors influencing consumers when choosing painkillers.

Keywords: painkillers, anti-inflammatory drugs, determinants, consumer behavior, over-the-counter medications

Өртүрлі ауырсынулар және жиі субъективті сезімдер дәрі-дәрмектерді тұтыну мен тұтынушылық мінез-құлыққа тікелей әсер етеді [1]. Америка Құрама Штаттарында жүргізілген зерттеулерге сәйкес, адамдардың шамамен үштен бірінде ауырсыну болды және күнделікті өмір функцияларына үлкен әсер етті [2]. Польшадағы Rentor компаниясының зерттеуі ауырсыну поляктардың жиі кездесетін ауруы екенін көрсетті. Бұл зерттеуде респонденттердің 62%-ы бас ауруы, 58%-ы бұлшықет пен буын ауруын, 52%-ы омыртқаның ауырсынуын, 42%-ы тіс пен қызыл иектің ауырсынуын көрсетті [3]. Польшада ауырсыну кең таралған ауру ретінде шығындардың жоғарылауымен, рецептсіз сатылатын ауырсынуды басатын қабынуға қарсы препараттарды тұтынудың өсуімен тығыз байланысты [4].

Ауырсыну кезіндегі шағым салыстырмалы түрде «демократиялық» болып келеді. Ауырсыну түрлері әр қауымдастықтағы жыныстық ауырмашылыққа тәуелсіз, барлық жастағы адамдарға, кәсіби және әлеуметтік-экономикалық топтарға қатысты деп деректерді талдаусыз айтуға болады. Алайда, тұрғылықты жері, білім деңгейі, жұмыс жағдайы және жалақы мөлшері рецептсіз сатылатын ауырсынуды басатын және қабынуға қарсы дәрі-дәрмектер тұтынушылардың мінез-құлқына әсер етуі мүмкін. Дәрілік заттар саласындағы тұтынушылардың мінез-құлқы денсаулыққа байланысты емес және тауарлар нарығындағы

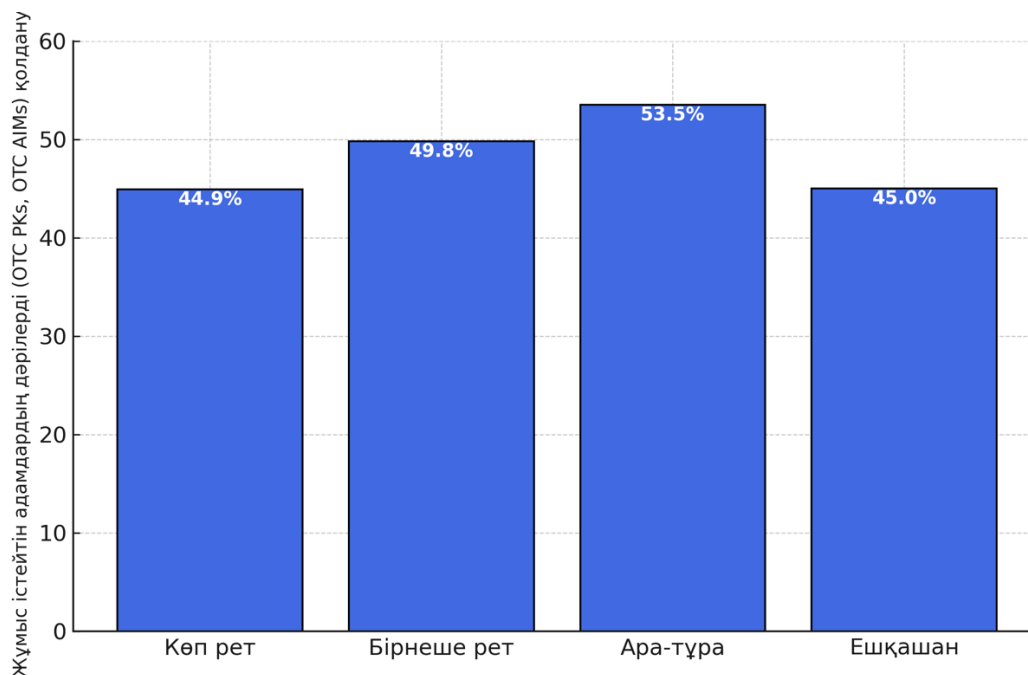
мінез-құлықтан ерекшеленеді. Маслоудың қажеттіліктер иерархиясы теориясына сәйкес, ауырсынуды басатын және қабынуға қарсы препараттарды қолдану ең негізгі қажеттіліктердің бірі болып табылады. Ауырсыну психикалық жағдайға да шешуші әсер етеді. Ауырсыну тітіркенуді, психомоторлы қозуды, қызығушылықты жоғалтуды, депрессиялық көңіл-күйді және жылауға бейімділікті тудырады. Ол сондай-ақ қоғамдағы өмірді бұзады.

2010 жылы поляк респонденттерінің 65% - ы 12 ай бойы рецептсіз ауырсынуды басатын және қабынуға қарсы препараттарды қабылдағаны анықталды. Тағы бір дереккөз польшада 2009 жылы барлық ауырсынуды басатын дәрілердің 115 008 267 пакеті шамамен 1 080 273 324 поляк злотасына сатылғанын көрсетті [5].

Рецептсіз дәрі-дәрмектерді қолдануға қатысты зерттеулер басқа елдерде де жүргізілді. Батыс елдерінде халықтың 70%-на дейін ауырсынуды басатын дәрілерді үнемі қабылдайтыны туралы хабарланған. Әдетте, рецептсіз сатылатын ауырсынуды басатын дәрілер мен қабынуға қарсы препараттар жиі қолданылады. Дегенмен, олар есірткіге тәуелділікті тудырмайды, бірақ оларды мақсатсыз қолдану төзімдікке әкеледі болады. Нарықта кеңінен қолданылатын және кодеин сияқты тәуелділік тудыратын заттардан тұратын рецептсіз сатылатын ауырсынуды басатын дәрілер тобының медициналық аралас препараттары бар.

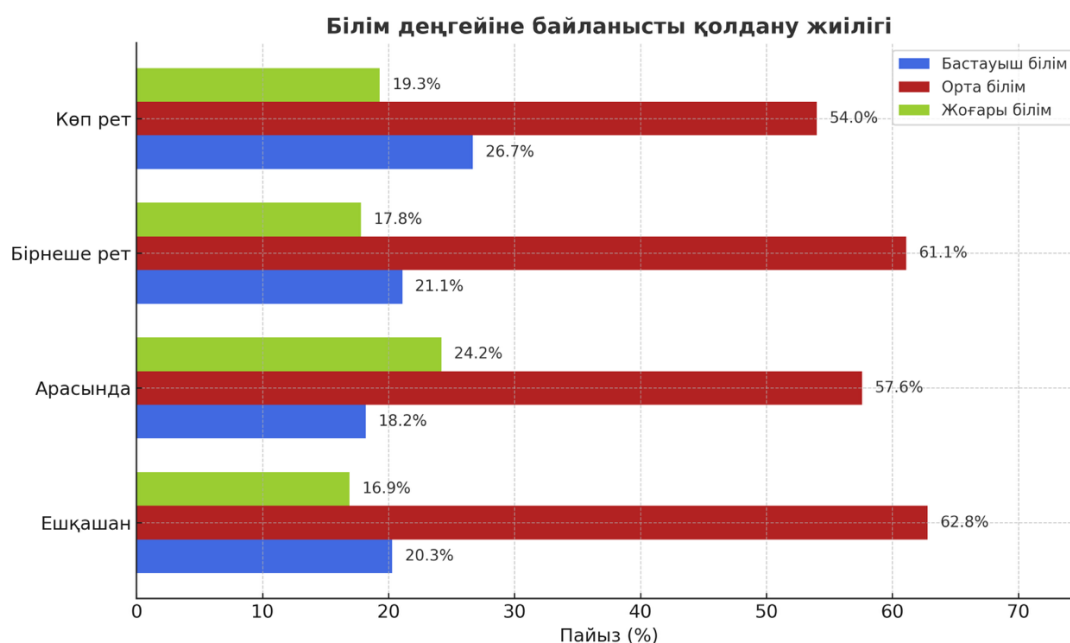
Бұл мақалада рецептсіз ауырсынуды басатын және қабынуға қарсы препараттарды тұтынуға әсер ететін факторларды демографиялық детерминанттар ретінде анықтауға болады: жынысы; жасы; үй шаруашылығындағы 14 жасқа дейінгі адамдар мен балалар саны; тұрғылықты жері; әлеуметтік-экономикалық детерминанттар: жалақы; зейнетақы алу; жұмыспен қамту мәртебесі; білім деңгейі; мінез-құлық детерминанттары: денсаулық жағдайын бағалау; ауру, ауырсыну немесе кез келген ыңғайсыздық жағдайындағы мінез-құлық; дәрігерге бару саны.

Білім деңгейі, әдетте, дәрі-дәрмектерді қолдану тәсіліне әсер етеді. Жапсырмаларды оқу және түсіну өте маңызды. Сонымен қатар, дәрігердің немесе фармацевттің ауызша нұсқауларын түсіну, кейіннен орындау немесе дәрігермен, фармацевтпен консультацияны дұрыс қолдану білім деңгейінің тікелей нәтижесі болуы мүмкін. Алайда, бұл зерттеуде білім деңгейі ауырсынуды басатын дәрілерге және қабынуға қарсы препараттарды қолдану жиілігіне әсер еткен жоқ. Ауырсынуды басатын және қабынуға қарсы препараттарды қолдану ең негізгі қажеттіліктермен тығыз байланысты және білімнің оларды қолдануға ешқандай қатысы жоқ, керісінше қолдану әдісіне байланысты.

1-сурет. Жұмыс істейтін адамдардың ауырсынуды басатын және қабынуға қарсы препараттарын жиі қолдану

Әдетте, зейнетақы мен жалақы алу тұтыну деңгейінің негізгі детерминанттары болып табылады. Алайда, ауырсыну кезінде бұл детерминанттар екінші роль атқарады. Жалақысы төмен тұтынушылар өз қажеттіліктерін қанағаттандыратын арзан дәрі-дәрмектерді таңдай алады.

1-график. Білім деңгейінің ауырсынуды басатын дәрілерге және қабынуға қарсы
препараттарына әсері қолдану жиілігі

Денсаулық жағдайын бағалаудың әсері; ауру, ауырсыну немесе кез келген ыңғайсыздық кезіндегі мінез-құлық; ауырсынуды басатын дәрілерді және қабынуға қарсы препараттарды қолдану жиілігі аспектісінде дәрігерге бару саны, өз кезегінде, физиологиялық факторлардың (патологиялық) және денсаулық сақтау жүйесінің тиімділігінің көрінісі болып табылады.

Рецептсіз босатылатын ауырсынуды басатын және қабынуға қарсы препараттарды тұтынуды анықтайтын факторларды түсіну медициналық өнімдер маркетингінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Екінші жағынан, тұтынуды анықтайтын факторларды және тұтынушылардың мінез-құлқын зерттеу, сонымен қатар, осы дәрілік топтың дұрыс емес тұтынылуына әсер ететін ерекшеліктерді анықтауға мүмкіндік береді. Рецептсіз сатылатын ауырсынуды басатын дәрілер көмектесе алады, зиян келтіреді немесе ешқандай емдік әсер етпейді. Ауырсыну мен қабыну - бұл қажеттіліктердің иерархиясы мен тұтынушылардың мінез-құлқын өзгерте алатын ерекше аурулар екенін атап өткен жөн. Әдетте, рецептсіз сатылатын ауырсынуды басатын және қабынуға қарсы препараттарды тұтынушылар симптоматикалық емдеу үшін және негізінен өзін-өзі емдеу үшін пайдаланады. Өз кезегінде, қабынуға қарсы препараттары негізінен себеп-салдарлық байланыстарды емдеу үшін қолданылады. Рецептсіз ауырсынуды басатын және қабынуға қарсы препараттарды қолдану көбінесе емдік мәселенің шешімі емес екенін есте ұстаған жөн. Бұл қысқа мерзімді шешім. Әдетте, рецептсіз сатылатын ауырсынуды басатын және қабынуға қарсы препараттар ұтымды қолданылған жағдайда емдеудің тиімді және қауіпсіз әдісі болуы керек. Сөзсіз, рецептсіз сатылатын ауырсынуды басатын және қабынуға қарсы препараттарды көп тұтыну теріс құбылыс болып табылады және әртүрлі детерминанттардың, сондай-ақ (патологиялық) физиологиялық ерекшеліктер мен қоршаған орта тітіркендіргіштерінің әсеріне байланысты болуы мүмкін. Рецептсіз сатылатын ауырсынуды басатын және қабынуға қарсы препараттарды тұтынудың жоғары деңгейі халықтың мойындауы мен қол жетімділігінің нәтижесі болып табылады. Бұл нарықтағы тұтынушылық мінез-құлықты анықтайтын факторлар олардың бағасына ғана байланысты емес. Дәрі-дәрмектердің осы тобын тұтыну басқа факторлармен тығыз байланысты.

Осы дәрі-дәрмектер нарығындағы тұтынушылық мінез-құлық пен тұтынушылардың мінез-құлқын зерттеу тек медициналық аспектілерді де қамтуы керек. Дегенмен, физиологиялық, патофизиологиялық немесе генетикалық ерекшеліктерді сауалнамаға немесе сауалнамалық сұхбатқа қосу қиын.

Список литературы

1. Calamusa A., Di Marzio A., Cristofani R., Arrighetti P., Santaniello V., Alfani S., Carducci A. (2012): Factors that Influence Italian Consumers' Understanding of Over-the-Counter Medicines and Risk Perception. "Patient Education and Counseling", 87.
2. Centers for Disease Control and Prevention (CDC) (2009): Overdose Deaths Involving Prescription Opioids Among Medicaid Enrollees – Washington, 2004-2007. "Morbidity and Mortality Weekly Report", 58, 42. Centrum Badań Opinii Społecznej (CBOS) (1998): Aktualne problemy i wydarzenia. 94, Leczenie się domowymi sposobami. BS/52/52/98. Fundacja
3. Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa. Centrum Badań Opinii Społecznej (CBOS) (2008): Komunikat z badań. Warunki życiowe społeczeństwa polskiego: problemy i strategie. Korzystanie ze świadczeń zdrowotnych. BS/32/2008. Fundacja
4. Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa. Centrum Badań Opinii Społecznej (CBOS) (2010a): Komunikat z badań. Stosowanie leków dostępnych bez recepty. BS/143/2010. Fundacja
5. Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa. Centrum Badań Opinii Społecznej (CBOS) (2010b): Opinie o opiece zdrowotnej. BS/24/2010.

УДК 616.1:615.32

**Мансуров А.Б., Юлдашбеков Ш.А., Джабаркулова С.К., Шертаева К.Д.,
Шмирова Ж.К., Жанбырбаева А.Д.**

АО "Южно-Казахстанская академия медицины", г. Шымкент, Казахстан

СОЦИОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ВЛИЯНИЯ РАЗЛИЧНЫХ ФАКТОРОВ НА СПРОС ФИТОПРЕПАРАТОВ КАРДИОПРОТЕКТОРНОГО ДЕЙСТВИЯ

Аннотация

В статье представлены результаты социологического исследования, посвящённого выявлению и анализу факторов, влияющих на спрос фитопрепаратов кардиопротекторного действия. Исследование охватывает демографические, социально-экономические и психологические аспекты потребительского поведения, а также уровень информированности населения о пользе и эффективности растительных средств для профилактики и поддержания здоровья сердечно-сосудистой системы. Особое внимание

уделено влиянию медицинских рекомендаций, маркетинговых стратегий и доступности препаратов на формирование спроса. Анализ выявленных факторов позволяет определить ключевые тенденции и барьеры в потребительских предпочтениях, что способствует разработке целенаправленных рекомендаций для повышения эффективности продвижения фитопрепаратов и улучшения профилактической и лечебной практики в кардиологии. Полученные результаты имеют практическое значение для фармацевтической отрасли, медицинских специалистов и маркетологов, заинтересованных в развитии рынка кардиопротекторных фитопрепаратов.

Ключевые слова: фитопрепараты, кардиопротекторы, спрос, потребительское поведение, социологическое исследование, медицинские рекомендации, маркетинговые стратегии, профилактика сердечно-сосудистых заболеваний, растительные препараты.

**Мансұров А. Б.; Юлдашбеков Ш. А., Джабаркулова С. К., Шертаева К. Д.,
Шмирова Ж. К., Жаңбырбаева А. Д.**

"Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы" АҚ, Шымкент қ., Қазақстан

КАРДИОПРОТЕКТОРЛЫҚ ӘСЕР ЕТЕТІН ФИТОПРЕПАРАТТАРДЫҢ СҰРАНЫСЫНА ӘРТҮРЛІ ФАКТОРЛАРДЫҢ ӘСЕРІН СОЦИОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУ

Аңдатпа

Мақалада кардиопротекторлық әсер ететін фитопрепараттардың сұранысына әсер ететін факторларды анықтауға және талдауға арналған социологиялық зерттеу нәтижелері келтірілген. Зерттеу тұтынушылық мінез-құлықтың демографиялық, әлеуметтік-экономикалық және психологиялық аспектілерін, сондай-ақ жүрек-қан тамырлары денсаулығының алдын алу және қолдау үшін өсімдік құралдарының пайдасы мен тиімділігі туралы халықтың хабардар болу деңгейін қамтиды. Медициналық ұсыныстардың, маркетингтік стратегиялардың және дәрі-дәрмектердің қол жетімділігінің сұранысты қалыптастыруға әсеріне ерекше назар аударылады. Анықталған факторларды талдау тұтынушылардың қалауындағы негізгі тенденциялар мен кедергілерді анықтауға мүмкіндік береді, бұл фитопрепараттарды ілгерілету тиімділігін арттыру және кардиологиядағы профилактикалық және емдік тәжірибені жақсарту үшін мақсатты ұсыныстарды әзірлеуге ықпал етеді. Алынған нәтижелер фармацевтика саласы,

кардиопротекторлық фитопрепараттар нарығын дамытуға мүдделі медицина мамандары мен маркетингтік практикалық маңызға ие.

Түйін сөздер: фитопрепараттар, кардиопротекторлар, сұраныс, тұтынушылық мінез-құлық, әлеуметтанулық зерттеулер, Медициналық ұсыныстар, маркетингтік стратегиялар, жүрек-қан тамырлары ауруларының алдын алу, шөптік препараттар.

Mansurov A.B.; Yuldashbekov Sh.A., Dzhabarkulova S.K., Shertaeva K.D., Shimirova Zh.K., Zhanbyrbaeva

A.D. JSC "South Kazakhstan Academy of Medicine", Shymkent, Kazakhstan

SOCIOLOGICAL STUDIES OF THE INFLUENCE OF VARIOUS FACTORS ON THE DEMAND FOR PHYTOPREPARATIONS OF CARDIOPROTECTIVE ACTION

Abstract

The article presents the results of a sociological study devoted to the identification and analysis of factors influencing the demand for phytopreparations with cardioprotective effects. The study covers demographic, socio-economic, and psychological aspects of consumer behavior, as well as the level of public awareness about the benefits and effectiveness of herbal remedies for the prevention and maintenance of cardiovascular health. Special attention is paid to the influence of medical recommendations, marketing strategies and drug availability on demand generation. The analysis of the identified factors makes it possible to identify key trends and barriers in consumer preferences, which contributes to the development of targeted recommendations to increase the effectiveness of the promotion of herbal medicines and improve preventive and curative practice in cardiology. The results obtained are of practical importance for the pharmaceutical industry, medical specialists and marketers interested in the development of the cardioprotective phytopreparations market.

Keywords: phytopreparations, cardioprotectors, demand, consumer behavior, sociological research, medical recommendations, marketing strategies, prevention of cardiovascular diseases, herbal preparations.

Актуальность темы исследования. Кардиологические заболевания остаются одной из ведущих причин смертности и снижения качества жизни во всем мире. В условиях растущей заинтересованности населения в профилактике и комплексной терапии сердечно-сосудистых патологий особое внимание уделяется фитопрепаратам кардиопротекторного действия как

безопасной и эффективной альтернативе или дополнению к традиционной медикаментозной терапии. Несмотря на расширение ассортимента растительных средств на рынке, спрос на них формируется под влиянием множества факторов, включая социально-экономические условия, уровень информированности потребителей и доверие к фитопрепаратам. В этом контексте социологические исследования, направленные на изучение поведения потребителей и факторов, влияющих на выбор фитопрепаратов, приобретают особую значимость. Полученные данные позволяют разрабатывать более целевые маркетинговые стратегии, совершенствовать медицинские рекомендации и улучшать доступность кардиопротекторных фитросредств, что в конечном итоге способствует повышению эффективности профилактики сердечно-сосудистых заболеваний и улучшению здоровья населения.

Цель проекта. Исследование влияния различных факторов на формирование спроса на фитопрепараты кардиопротекторного действия для выявления особенностей потребительского поведения и разработки рекомендаций по повышению их рыночной привлекательности.

Материалы и методы. В работе использован социологический метод – анкетирование, проведённое с помощью онлайн-платформы Google Forms.

Респондентам был предоставлен доступ к анкете через активную ссылку, что обеспечило удобство участия и охват широкой аудитории.

Метод позволил собрать количественные данные о потребительских предпочтениях и уровне информированности населения о фитопрепаратах с кардиопротекторным действием.

Результаты и обсуждения. В результате анкетирования посетителей аптек были собраны данные, отражающие уровень использования, предпочтения и осведомлённость потребителей в отношении фитотерапии с кардиопротекторным действием.

В исследовании приняли участие 100 респондентов. Большинство опрошенных составили женщины – 68%, мужчины – 32%. Наибольшее количество участников – 58% – относятся к возрастной категории старше 35 лет (рис.3).

Таблица 3 – Распределение по возрасту и полу (%)

Возраст	18-25	26-35	36-45	46-55	56 и старше
Женщины	38,2	61,1	65,8	43,5	53,3
Мужчины	61,8	38,9	34,2	56,5	46,7

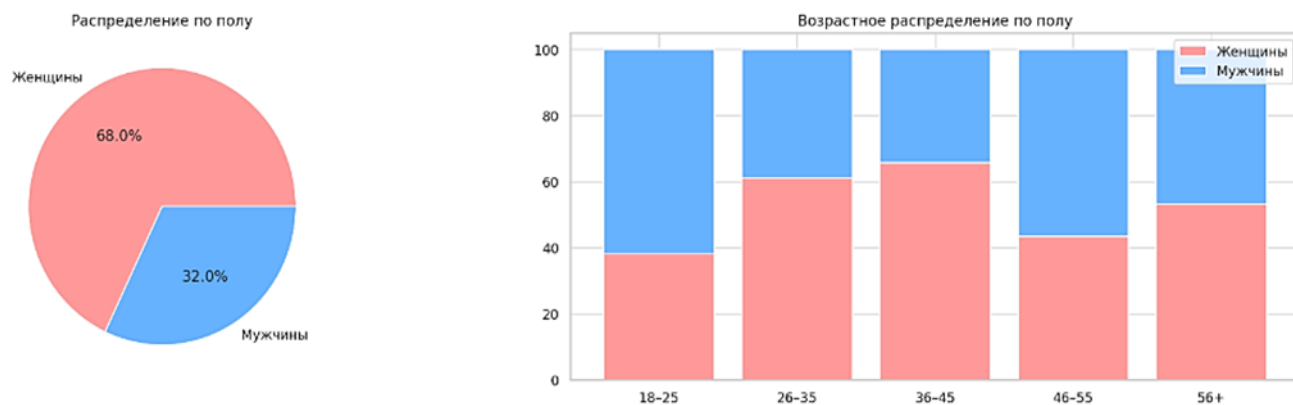

Рисунок 3 – Распределение по возрасту и полу

Большинство респондентов посещают аптеку несколько раз в месяц (40%). Ещё 30% обращаются туда раз в месяц, 20% – раз в несколько месяцев, и лишь 10% делают это очень редко (рис.4).

Рисунок 4 – Частота посещения аптек

На вопрос о приёме кардиопротекторных фитопрепаратов в течение последних шести месяцев 42% ответили утвердительно, тогда как 58% сообщили, что не использовали такие средства (рис.5).

Принимали ли кардиопротекторные фитопрепараты

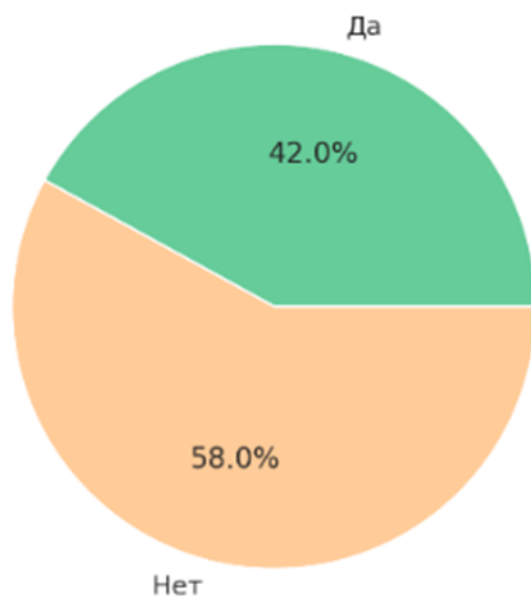

Рисунок 5 – Прием кардиопротекторных фитопрепаратов

Среди тех, кто использует фитопрепараты:

- 61% отдают предпочтение травяным чаям и сборам,
- 25% – экстрактам в капсулах,
- 4% применяли лечебные мази,
- и ещё 10% указали другие формы, включая настойки и сиропы (рис.6).

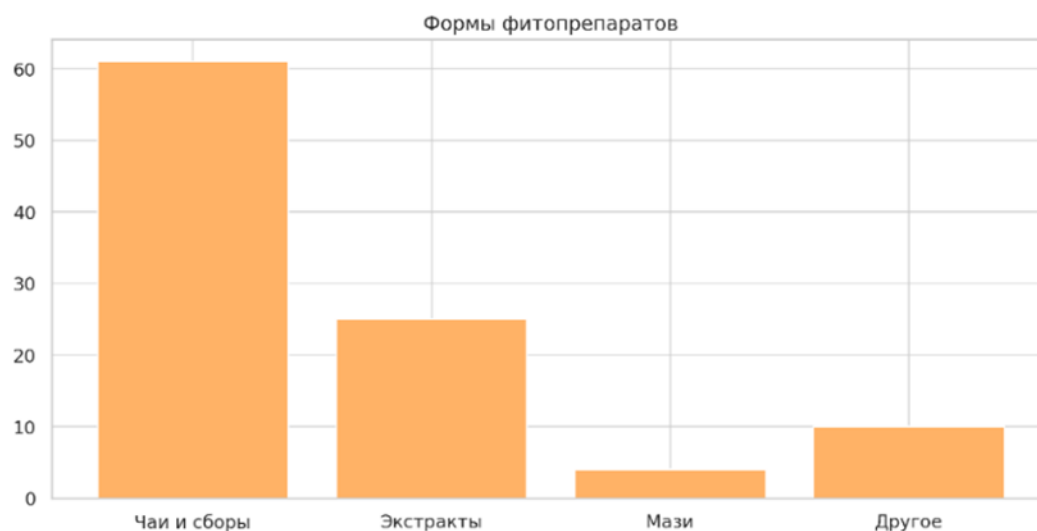

Рисунок 6 – Формы фитопрепаратов

Согласно результатам опроса, фитопрепараты кардиопротекторного действия чаще всего применялись для профилактики сердечно-сосудистых заболеваний (39%). Также значительная часть респондентов использовала их при гипертонии (27%) и с целью

снижения стресса и эмоционального напряжения (20%). Реже фитотерапия применялась при тахикардии – такой ответ дали 14% участников анкетирования (рис.7).

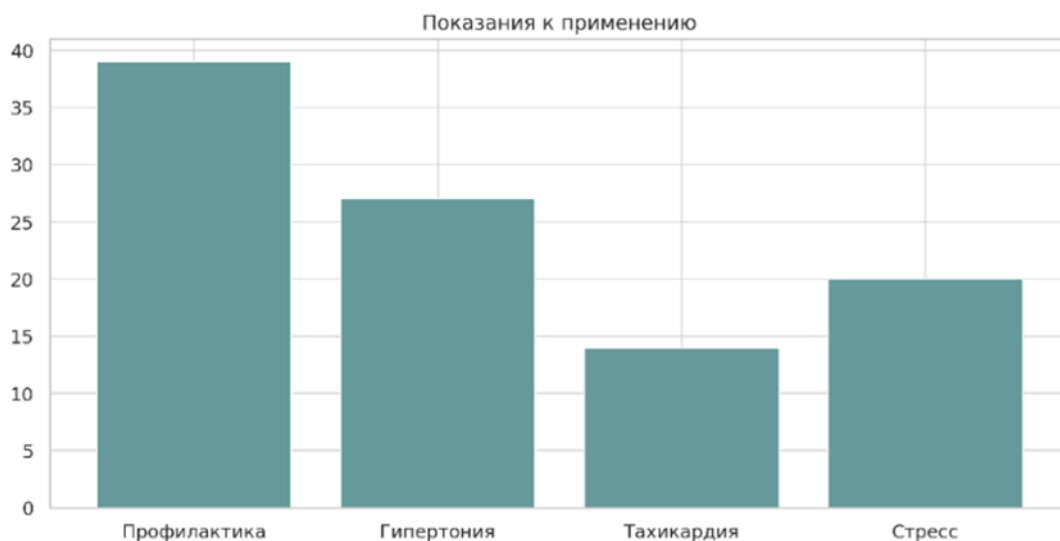

Рисунок 7 – Показания к применению

На вопрос о том, как часто респонденты отдают предпочтение фитопрепаратам вместо синтетических лекарственных средств, 6% сообщили, что делают это всегда, 15% – часто, 36% – иногда. При этом 32% выбирают такие препараты редко, а 11% признались, что никогда не используют их в качестве альтернативы традиционным лекарствам (рис.8).

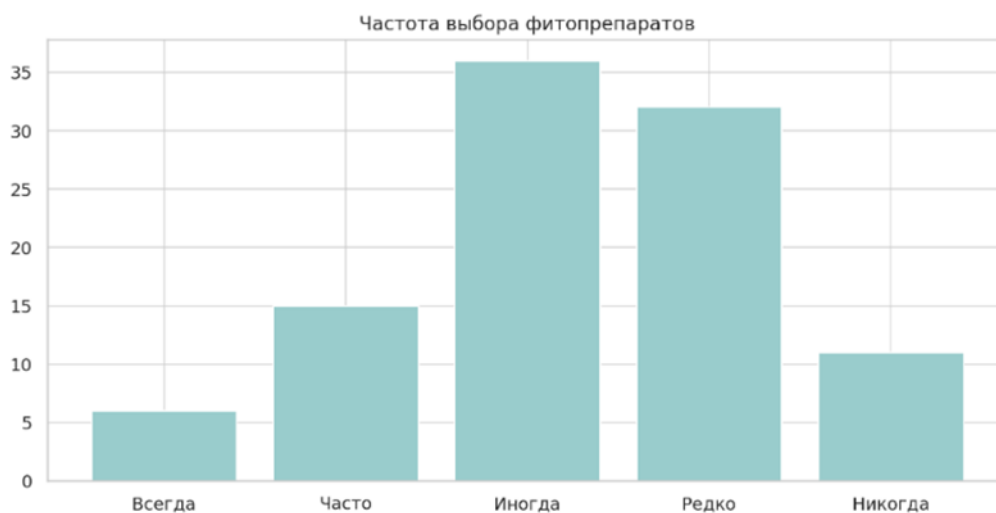

Рисунок 8 – Частота выбора фитопрепаратов

Сравнивая эффективность фитотерапии с обычными лекарствами, 38% опрошенных считают её равноценной по действию. Ещё 11% считают, что она немного эффективнее, и 3% убеждены в её явном преимуществе. В то же время 37% отметили, что фитотерапия менее эффективна, а 11% вовсе не верят в её действенность (рис.9).

Рисунок 9 – Оценка эффективности фитотерапии

Главным преимуществом фитопрепаратов, по мнению большинства участников, является отсутствие побочных эффектов – этот ответ выбрали 48%. Вторым по значимости фактором стала натуральность происхождения (25%), далее – доступная цена (21%) и мягкость воздействия (6%) (рис.10).

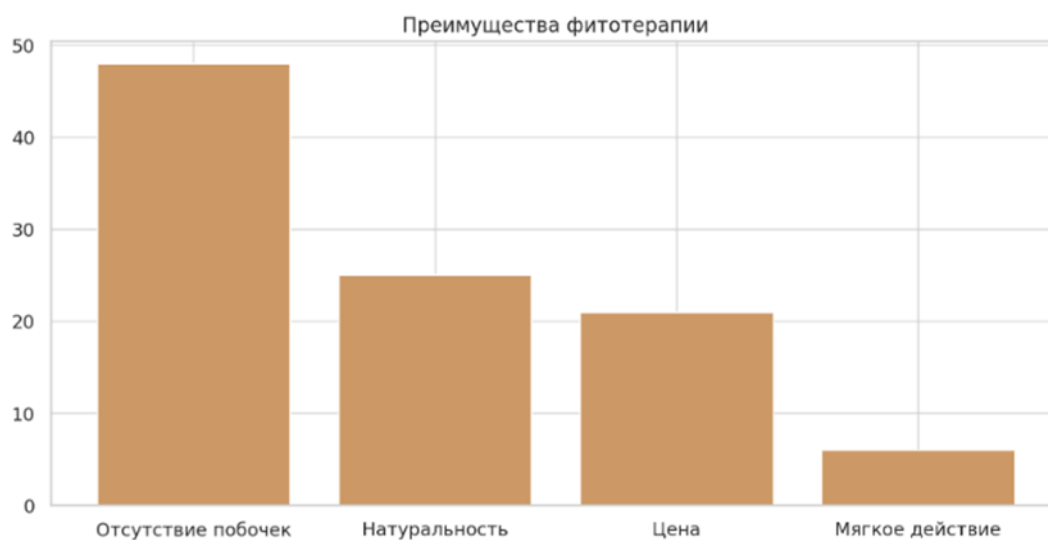

Рисунок 10 – Преимущества фитотерапии

Тем не менее, респонденты указали и ряд недостатков. Наиболее значимым из них признана длительность курса лечения – 63% отметили это как главный минус. Также среди проблем упоминались недостаток достоверной информации (14%), неудобство применения (13%) и риск аллергических реакций (10%) (рис.11).

Рисунок 11 – Недостатки фитотерапии

На выбор фитопрепаратов влияют различные факторы. Более четверти респондентов (26%) ориентируются на рекомендации врача, 21% – на советы друзей и членов семьи, 18% – на стоимость препарата. Доступность и наличие в аптеке являются важными для 17% опрошенных, в то время как 12% принимают решение на основании информации на упаковке. Рекламное воздействие играет наименьшую роль – его влияние отметили лишь 6% участников.

Относительно осведомлённости о растениях с кардиопротекторными свойствами, такими как пустырник, боярышник и валериана, 54% респондентов заявили, что знакомы с такими средствами. Остальные 46% либо не знали о них ранее, либо слышали лишь поверхностно.

Наиболее частыми источниками информации о фитопрепаратах стали рекомендации врача – их отметили 34% респондентов. Кроме того, 20% узнали о таких средствах от фармацевтов, 16% – благодаря рекламе в аптеках, а 14% – через интернет. У 11% сведения поступили от друзей или родственников, и лишь 5% указали другие источники.

Среди опасений, связанных с применением фитотерапии, респонденты упомянули сомнения в эффективности, возможные аллергические реакции, сложность в подборе дозировки, а также недостаток профессиональных консультаций и достоверной информации по данной теме.

Заключение. В ходе маркетингового исследования был проведён анализ рынка кардиопротекторных фитопрепаратов, выявлены ключевые факторы спроса и предпочтения потребителей на основе анкетирования. Результаты показали высокий интерес к

фитотерапии, особенно среди женщин и пожилых людей, несмотря на существующие барьеры, такие как ограниченная информированность. Предложены практические рекомендации для аптек и производителей: расширение ассортимента, обучение персонала и информационные кампании. Такая стратегия позволит повысить доверие к фитопрепаратам и укрепить их позиции на рынке.

Выводы. Сердечно-сосудистые заболевания остаются ведущей причиной смертности, что формирует устойчивый спрос на эффективные и доступные средства профилактики и лечения.

Кардиопротекторные фитопрепараты привлекают внимание потребителей благодаря натуральному составу и низкой токсичности, несмотря на ограниченную доказательную базу.

Опрос выявил ключевые факторы выбора фитопрепаратов: информированность, возраст, пол, хронические заболевания и отношение к фитотерапии.

Разработаны практические рекомендации для аптек и производителей по продвижению фитопрепаратов, что подтверждает перспективность и необходимость системного развития этого сегмента.

Список литературы

1. Список использованных источников
2. Bachheti RK, Worku LA, Gonfa YH, Zebeaman M, Deepti, Pandey DP, Bachheti A. Prevention and Treatment of Cardiovascular Diseases with Plant Phytochemicals: A Review. Evid Based Complement Alternat Med. 2022 Jul 4;2022:5741198. doi: 10.1155/2022/5741198. Retraction in: Evid Based Complement Alternat Med. 2023 Nov 1;2023:9806430. doi: 10.1155/2023/9806430. PMID: 35832515; PMCID: PMC9273387.
3. Бойко Н.Н., Бондарев А.В., Жилякова Е.Т., Писарев Д.И., Новиков О.О. Фитопрепараты, анализ фармацевтического рынка Российской Федерации //Научный результат. Медицина и фармация. – Т.3, №4, 2017.
4. Зязева Наталья Николаевна Современное состояние и перспективы развития мирового фармацевтического рынка // Российский внешнеэкономический вестник. 2013. №4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennoe-sostoyanie-i-perspektivy-razvitiya-mirovogo-farmatsevticheskogo-rynka>
5. Пшебельская Л. Ю., Ледницкий А. В. Современные трансформации развития мирового фармацевтического рынка // Труды БГТУ. Сер. 5, Экономика и управление. 2023. № 2 (274). С. 23–30. DOI: 10.52065/2520-6877-2023-274-2-3.

6. Pharmaceutical Market Size - Global Industry, Share, Analysis, Trends and Forecast 2023 – 2032 <https://www.acumenresearchandconsulting.com/pharmaceutical-market#:~:text=How%20big%20is%20the%20pharmaceutical,period%20of%202023%20to%202032>
7. Herbal Medicines Global Strategic Business Report 2024-2030: Changing Demographics and Growing Emphasis on Preventive Healthcare Boosts Market Prospects <https://www.globenewswire.com/news-release/2024/05/14/2881547/28124/en/Herbal-Medicines-Global-Strategic-Business-Report-2024-2030-Changing-Demographics-and-Growing-Emphasis-on-Preventive-Healthcare-Boosts-Market-Prospects.html>
8. Русакова О. А., Ральченко И. В., Герберт И. Я., Вердиева С. И. Изучение аптечного ассортимента фитопрепаратов // Фармация и фармакология. 2015. №6. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/izuchenie-aptechnogo-assortimenta-fitopreparatov>
9. Обзор фармацевтического рынка Республики Казахстан по итогам 9 месяцев 2024 года <https://aprfd.kz/index.php/novosti/item/2798-obzor-farmatsevticheskogo-rynka-respubliki-kazakhstan-po-itogam-9-mesyatsev-2024-goda>
10. Тлеубаева М.И., Жыкбаева Р.Е., Датхаев У.М., Абдуллабекова Р.М., Ишмуратова М.Ю., Мырзабаева Н.Е. АНАЛИЗ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОГО РЫНКА ЛЕКАРСТВЕННЫХ ПРЕПАРАТОВ РАСТИТЕЛЬНОГО ПРОИСХОЖДЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН // Вестник КазНМУ. 2020. №1-1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/analiz-farmatsevticheskogo-rynka-lekarstvennyh-preparatov-rastitelnogo-proishozhdeniya-v-respublike-kazahstan>
11. Кайшева Н. Ш., Габриелян Н. В. Тенденции и структура спроса на фитопрепараты, применяемые в терапии сердечно-сосудистых заболеваний // Медицинский вестник Северного Кавказа. 2006. №3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/tendentsii-i-struktura-sprosa-na-fitopreparaty-primenyaemye-v-terapii-serdechno-sosudistyh-zabolevaniy>
12. Бабурина Дарья Викторовна, Ципилева Юлия Владимировна Ценообразование в аптеке // Политика, экономика и инновации. 2018. №1 (18). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/tsenoobrazovanie-v-apteke>
13. Борисова Ольга Александровна, Джупарова Ирина Алексеевна Методические основы оценки конкурентоспособности антигипертензивных лекарственных препаратов на фармацевтическом рынке // Journal of Siberian Medical Sciences. 2010. №5. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/metodicheskie-osnovy-otsenki-konkurentosposobnosti-antigipertenzivnyh-lekarstvennyh-preparatov-na-farmatsevticheskom-rynke>

14. Шахова И. А. Социологические исследования в маркетинге // Вестник Амурского государственного университета. Серия: Гуманитарные науки. 2020. №88. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsiologicheskie-issledovaniya-v-marketinge>
15. Беляевский И.К. МАРКЕТИНГОВОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ: Учебное пособие, руководство по изучению дисциплины, практикум по курсу, учебная программа / Московский государственный университет экономики, статистики и информатики. — М. 2004, — 414 с.
16. Фитотерапия при заболеваниях сердечно-сосудистой системы животных: учебное пособие / Сост. Т. В. Бурцева, В. М. Усевич, О. В. Бадова, Н. Г. Курочкина. — Екатеринбург: Издательство Уральского ГАУ, 2021. — 152 с.
17. ОСОБЕННОСТИ ИССЛЕДОВАНИЯ ПОТРЕБИТЕЛЬСКОГО ПОВЕДЕНИЯ НА РЫНКЕ БЕЗРЕЦЕПТУРНЫХ ЛЕКАРСТВЕННЫХ ПРЕПАРАТОВ - В.В. Дорофеева, Г.А. Галкина, К.В. Сударенко
18. ПРОЦЕСС ПОТРЕБИТЕЛЬСКОЙ МОТИВАЦИИ НА РЫНКЕ ЛЕКАРСТВЕННЫХ СРЕДСТВ: ОСОБЕННОСТИ И ПЕРСПЕКТИВЫ - Т.Б. БОРИСКИНА, Е.А. БОРОДИНА
19. ОСНОВНЫЕ МОДЕЛИ ПОТРЕБИТЕЛЬСКОГО ПОВЕДЕНИЯ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ – Медведева О.С.

УДК 615.1:658.7

Сайдула Н. А.¹, Утегенова Г. И.² Вахапов Ж.Е., Тулегенова Д.

¹М.Ауезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент қ., Қазақстан

² Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы, Шымкент қ., Қазақстан

ШЫМКЕНТ ҚАЛАСЫНДАҒЫ ФАРМАЦЕВТИКАЛЫҚ КӘСІПОРЫНДАРДАҒЫ ЛОГИСТИКАЛЫҚ БАСҚАРУ ЖҮЙЕСІНІҢ ЖАЙ-КҮЙІН ТАЛДАУ

Аңдатпа

Мақалада фармацевтикалық өндірістегі логистикалық басқару жүйесін жетілдіруге бағытталған негізгі бағыттар талданады. Шымкент қаласындағы фармацевтикалық кәсіпорындарда логистикалық басқару жүйесінің ағымдағы жағдайы бойынша социологиялық зерттеу жүргізіліп, оның тиімділігіне кері әсер ететін негізгі мәселелер айқындалды. Қызметкерлердің сауалнамасы негізінде логистикалық ағындарды

ұйымдастыруды жақсарту бойынша шаралар ұсынылды. Зерттеу нәтижелері логистикаға кешенді тәсілді енгізу шығындарды азайтуға, жеткізу уақытын қысқартуға және тұтынушылардың қанағаттануын арттыруға ықпал ететінін көрсетті. Заманауи цифрлық технологияларды логистикалық жүйеге интеграциялау қажеттілігіне ерекше назар аударылды.

Түйін сөздер: логистика, фармацевтикалық кәсіпорындар, тиімділік, басқару, оңтайландыру, цифрландыру.

Сайдулла Н., Утегенова Г.И .

Южно-Казахстанский университет им.М.Ауезова. г.Шымкент.Казахстан

Южно-Казахстанская медицинская академия. г.Шымкент. Казахстан

АНАЛИЗ СИСТЕМЫ ЛОГИСТИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ В Г.ШЫМКЕНТ

Аннотация

В данной статье рассматриваются основные направления совершенствования системы логистического управления в фармацевтическом производстве. Проведен всесторонний анализ логистических процессов, в ходе которого выявлены ключевые факторы, снижающие эффективность хранения и доставки лекарственных средств. На основании опроса сотрудников предложены меры по улучшению организации логистических потоков. Результаты исследования показали, что внедрение комплексного подхода в логистике способствует снижению издержек, сокращению сроков доставки и повышению удовлетворенности потребителей. Особое внимание уделено необходимости интеграции современных цифровых технологий в логистическую систему.

Ключевые слова: логистика, фармацевтические предприятия, эффективность, управление, цифровизация

Saidula N. A. , Utegenova G. I.

Auezov South Kazakhstan University, Shymkent, Kazakhstan

South Kazakhstan Medical Academy, Shymkent, Kazakhstan

ANALYSIS OF THE STATE OF THE LOGISTICS MANAGEMENT SYSTEM AT PHARMACEUTICAL ENTERPRISES IN SHYMKENT

Abstract

The article explores the main directions for enhancing logistics management within pharmaceutical manufacturing. It presents an in-depth analysis of existing logistics operations, highlighting critical inefficiencies affecting the distribution and storage of pharmaceutical products. Drawing on insights from employee surveys, the study proposes strategies to streamline logistics flows. The findings indicate that adopting an integrated logistics management framework can lead to cost reduction, improved delivery efficiency, and higher levels of customer satisfaction. also underscored the importance of incorporating digital technologies into the logistics infrastructure.

Keywords: *logistics, pharmaceutical enterprises, efficiency, management, optimization, digitalization.*

Kipicne

Кәсіпорындағы логистикалық жүйе - бұл басқару үдерістерін дамыту мен ұйымдастыруға бағытталған, басқарылатын нысанды құрайтын күрделі үдерістердің тиімді өтуін оңтайландыруға арналған басқару жүйесі. Бұл жүйе өзара тығыз байланысты көптеген элементтерден тұрады, мысалы: тасымалдау, сақтау, тарату, сондай-ақ қорларды және ақпарат ағындарын басқару. Бұл элементтердің барлығы бүкіл жүйенің тиімді жұмыс істеуін қамтамасыз ету үшін өзара үнемі әрекеттесіп, үйлесімді жұмыс істеу қажет. Фармацевтикалық өндіріс логистикалық үдерістердің нақты әрі дұрыс ұйымдастырылуын талап етеді, себебі бұл дәрілік заттардың үздіксіз жеткізілуін, сақталуын және таратылуын қамтамасыз етеді. Жеткізілімнің кешігуі, шикізат тапшылығы, температуралық режимнің бұзылуы немесе тасымалдау ақаулары секілді мәселелер елеулі қаржылық шығындарға және өнім сапасының стандарттарға сай келмеуіне алып келуі мүмкін. Мұндай жағдайлар компанияның беделіне және бәсекеге қабілеттілігіне теріс әсер етеді [1, 2, 3].

Цифрландыру, жаһандану және импортты алмастыру жағдайында логистикалық жүйелерді жаңғырту ерекше маңызға ие болып отыр. Бұл жаңғырту жеткізу тізбегінің ашықтығын, болжау дәлдігін және тұрақтылығын арттыруға бағытталған. Өндірістік және жабдықтау бөлімдерінің арасындағы өзара әрекеттестіктің жеткіліксіздігі, автоматтандыру деңгейінің төмендігі, сондай-ақ бырыңғай цифрлық платформаның болмауы фармацевтикалық кәсіпорынның жалпы тиімділігін төмендетеді [4, 5]. Сондықтан заманауи логистикалық басқару әдістері мен цифрлық шешімдерді енгізу – өзекті әрі қажетті міндет болып табылады.

Зерттеу мақсаты:

Шымкент қаласындағы фармацевтикалық кәсіпорындардағы логистикалық басқарудың қазіргі жағдайын талдау.

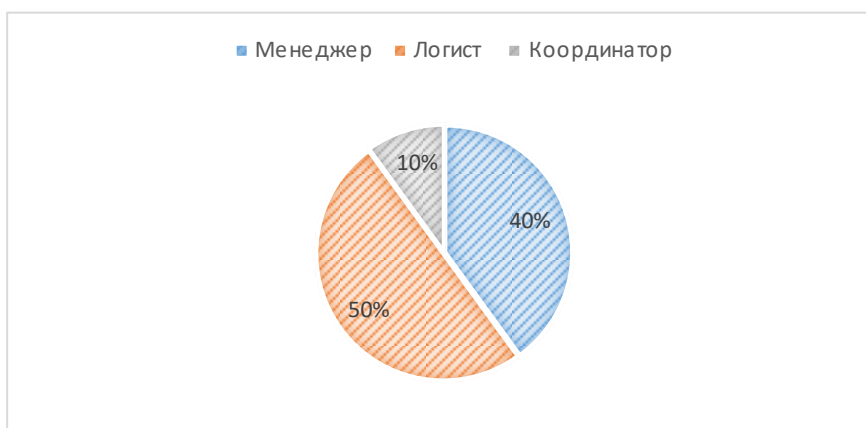
Зерттеу материалдары мен әдістері:

Зерттеу әдіснамасы кешенді тәсілге негізделген. Ол социологиялық зерттеу әдістерін, фармацевтикалық кәсіпорындардың басқару жүйесіне жүргізілген SWOT-талдауды, бизнес-үдерістерді талдауды, жүйелі тәсіл әдістерін, сондай-ақ социологиялық сауалнама барысында алынған сараптамалық бағалауды қамтиды.

Нәтижелер мен талқылау

Шымкент қаласындағы фармацевтикалық кәсіпорындарды социологиялық зерттеулер жүргізілді. Зерттеу нысандары ретінде келесі өндірістік фармацевтикалық компаниялар таңдалды:

ЖШС,
фито»
«Апи-
ЖШС.

«Эко-фарм»
«Зерде-
ЖШС, және
Фарм»

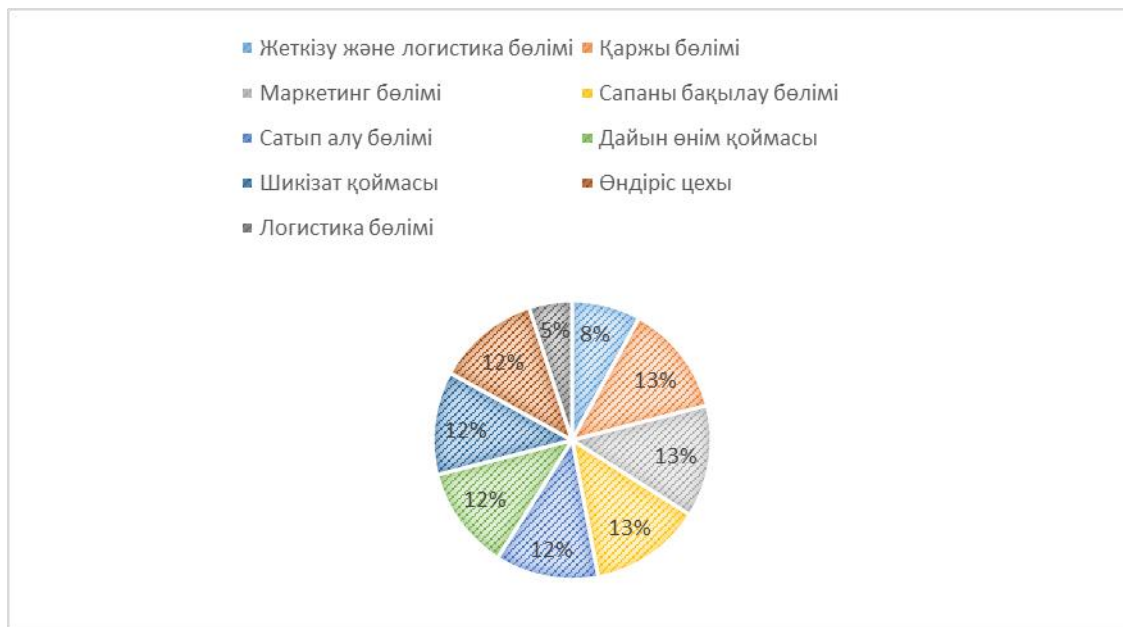
Дәстүрлі түрде сауалнама нәтижелері әрбір блок бойынша талданды. Бірінші блоктың сұрақтары кәсіпорындағы логистикалық жүйе мамандарының қазіргі бейнесін сипаттауға мүмкіндік берді. Зерттеу нәтижесіне сәйкес, логистика саласында жұмыс істейтін қазметкерлердің басым бөлігі – ер адамдар (60%), жастары 30-35 жас аралығында. Олардың 70%-ы жоғары техникалық білімге, ал тек 30%-ы фармацевтикалық білімге ие.

Логистикалық үдерістерді ұйымдастыру және басқарумен негізінен менеджерлер (40%) және логистер (50%) айналысады. Дәл осы мамандар саладағы негізгі проблемалармен бетпе-бет келіп, жеткізушілер мен тасымалдаушылармен өзара әрекеттесуді үйлестірді және жеткізу мен қойма есебін оңтайландыруға жауапты. Ал логистикалық үдерістердің үйлестірушілері бар болған 10%-ды құрайды, бұл фармацевтикалық кәсіпорындарда мұндай лауазымдардың аз екенін көрсетуі мүмкін (1-сурет).

Сурет 1. Ұйымдағы лауазымдық бөлініс

Екінші блоктағы сұрақтарға берілген жауаптарды талдау фармацевтикалық кәсіпорындардың ұйымдық құрылымы мен логистика бөлімдерінің жұмысын ұйымдастыру ерекшеліктері туралы ақпарат алуға мүмкіндік берді.

Сауалнама барысында әрбір қатысушы өз кәсіпорнының құрамына кіретін бөлімшелерді атап өтті. Жиналған мәліметтер Шымкент қаласындағы фармацевтикалық өндіріс орындарының ұйымдық құрылымының жинақталған үлгісін жасауға мүмкіндік берді. Нәтижесінде негізгі құрылымдық бөлімшелердің келесідей үлестірілімі қалыптасты (2-сурет):

Сурет 2. Ұйымдық құрылымның сызбасы

Сауалнама барысында респонденттердің нақты қай бөлімдерде жұмыс істейтіні жайлы қосымша ақпарат алынды. Жауаптардың талдауы көрсеткендей, қатысушылардың 40%-ы

логистика бөлімінде, ал қалған 60%-ы жабдықтау және логистика біріктірілген бөлімінде еңбек етеді.

Мұндай нәтижелер кездейсоқ емес, себебі көптеген фармацевтикалық кәсіпорындарда жабдықтау мен логистикалық қызметтер тығыз байланысты жұмыс істейді және жиі бір құрылым аясында біріктіріледі. Бұл тәсіл шикізатты іздестіру және сатып алудан бастап, оны өндіріске жеткізу, сақтау және дайын өнімді тасымалдауға дейінгі барлық кезеңдерді қамтитын толассыз логистикалық тізбекті қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Сауалнамадағы маңызды сұрақтардың бірі-логистикалық үдерістердің ұйымдастырылу деңгейін 5 балдық жүйемен бағалау болды (5-өте жақсы, 1-өте нашар). Бұл сұрақ бойынша алынған орташа баға 3,32 болды құрады (1-кесте).

Кесте 1. Кәсіпорын қызметкерлері тарапынан логистиканы ұйымдастыру деңгейіне берілген бағалау нәтижелері

№	Бағалау деңгейі	Пайыздық үлесі (%)
1	5	2
2	4	38
3	3	52
4	2	6
5	1	2
орта ша	3,32	100

Бұл қызметкерлердің жалпы алғанда өз кәсіпорындарындағы логистиканы қанағаттанарлық деңгейде бағалайтынын көрсетеді. Олар белгілі бір оң тұстарын атап өтсе де, кейбір кемшіліктер мен жақсарту қажеттіліктерін де байқайды.

Респонденттердің 38%-ы «4» бағасын қойған, бұл логистикалық үдерістердің базалық деңгейде жақсы ұйымдастырылғанын білдіреді: бөлімшелер арасында өзара әрекеттесудің нақты схемалары қалыптасқан, негізгі жеткізу арналары жұмыс істейді және белгілі бір дәрежеде автоматтандыру қолданылады. Дегенмен, кейбір қатысушылар пікірінше, логистиканың тиімділігі әлі де толық жетілмеген. Бұл техникалық қиындықтармен, бағдарламалық қамтамасыз етудің кемшіліктерімен, кейбір қызметкерлердің кәсіби біліктілігінің жеткіліксіздігімен немесе жеткізушілер мен тасымалдаушы компаниялармен жұмыс істеуде кейбір осал тұстармен байланысты болуы мүмкін.

Фармацевтикалық кәсіпорын қызметкерлері тарапынан логистиканы бағалау нәтижелері «3» деген бағаны қойған 52% респонденттердің пікірі логистикалық жүйеде жүйелі мәселелер бар екенін көрсетеді-бөлімдер арасындағы әлсіз үйлестіру, нақты регламенттердің болмауы немесе жеткізілім сапасы мен мерзімдеріндегі қиындықтар.

Мұндай баға кейбір кәсіпорындарда логистика мәселелі аймақ ретінде құрастырылатынын және басшылық тарапынан назар аударуды, сондай-ақ оңтайландыру бойынша белсенді шараларды талап ететінін көрсетеді.

Ең жоғары баға («5») тек 2% респонденттер тарапынан қойылған, бұл логистиканы ұйымдастыруда шешілмеген бірқатар мәселелер бар екенін айқындайды. Бұл-ағымдағы үдерістерді тереңірек талдау, әлсіз тұстарды анықтау және оларды жоюға бағытталған нақты қадамдарды әзірлеу қажеттігін білдіретін маңызды белгі.

Жалпы алғанда, фармацевтикалық кәсіпорын қызметкерлеріне жүргізілген социологиялық сауалнама логистика саласындағы негізгі проблемаларды анықтады: интеграцияланған басқару жүйесінің болмауы, қорларды қолмен есепке алу, жеткізілімдердің кешігуі және жабдықтау, қойма мен өндіріс бөлімдері арасындағы өзара іс-қимылдың жеткіліксіздігі. Сонымен қатар, логистика саласындағы білікті мамандардың тапшылығы мен талдаулық құралдардың әлсіз пайдаланылуы да атап өтілді. Шешім ретінде ERP-жүйелерді енгізу, штрих-кодтар мен RFID арқылы қойма есепке алу үдерістерін автоматтандыру, температуралық режимдерді цифрлық бақылау және жеткізу маршруттарын оңтайландыру ұсынылды. Енгізудің экономикалық бағасы логистикалық шығындарды 15%-ға төмендетіп, логистикалық цикл уақытын 20%-ға қысқартатынын көрсетті. Автоматтандыру деңгейінің артуы түгендеу дәлдігін жақсартып, мерзімі өткен өнім көлемін азайтуға мүмкіндік берді.

Қорытынды: Фармацевтикалық өндірістегі логистикалық басқару жүйесін жетілдіру-саланың тиімді жұмыс істеуі, бәсекелестік қабілетін арттыру және тұрақты дамуы үшін маңызды бағыт болып табылады. Цифрлық технологиялары, соның ішінде ERP-жүйелерді, қоймалық процестерді автоматтандыруды және аналитикалық платформаларды енгізу арқылы айтарлықтай экономикалық және ұйымдастырушылық пайдаға қол жеткізуге болады. Логистикалық жобаларды табысты жүзеге асыру үшін жүйелі жоспарлау, қызметкерлерді даярлау және компания басшылығы тарапынан тұрақты қолдау қажет. Осы зерттеу нәтижелері Қазақстан мен ТМД елдеріндегі фармацевтикалық кәсіпорындарда логистикалық басқару саласын жетілдіруге арналған әдістемелік ұсыныстар мен даму стратегияларын әзірлеу кезінде пайдалы бола алады.

Әдебиеттер тізімдер

1. Ивашкова В.Н. Логистика фармацевтических предприятий. — М.: ГЭОТАР-Медиа, 2021.

2. Котова Л.Г. Современные подходы к логистике в фармацевтической отрасли // Фармацевтический журнал. — 2022. — №3.
3. Гусев А.В. ERP-системы в управлении логистикой. — СПб.: Питер, 2020.
4. ISO 9001:2015. Quality Management Systems — Requirements.
5. Porter M. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. — NY: Free Press, 2004.

УДК-659.15

Ахмадьяр Н.С., Лензатова А.А., Рахимова К.А., Сайранов Е.Ж., Тасбау С.Б.

НАО “Медицинский университет Астана”. Кафедра Клинической фармакологии, г.
Астана, Республика Казахстан

ОЦЕНКА СООТВЕТСТВИЯ РЕКЛАМНЫХ МАТЕРИАЛОВ ЛЕКАРСТВЕННЫХ ПРЕПАРАТОВ ЗАКОНУ О РЕКЛАМЕ

Аннотация

Настоящее исследование посвящено анализу соответствия рекламных материалов (буклетов) лекарственных препаратов Закону Республики Казахстан «О рекламе». Методология работы включала оценку 40 случайно отобранных материалов, распространяемых в аптеках для населения.

Ключевые слова: *реклама лекарственных препаратов, оценка соответствия, нормативные требования, закон о рекламе.*

Akhmadyar N.S., Lenzatova A.A., Rakhimova K.A., Sayranov E.Zh., Tasbau S.B.

NJC “Astana Medical University”. Department of Clinical Pharmacology, Astana, Republic
of Kazakhstan

ASSESSMENT OF COMPLIANCE OF PHARMACEUTICAL ADVERTISING MATERIALS WITH THE LAW ON ADVERTISING

Abstract

This study is devoted to the analysis of compliance of advertising materials (booklets) of medicines with the Law of the Republic of Kazakhstan "On Advertising". The methodology of the

work included an assessment of 40 randomly selected materials distributed in pharmacies to the public.

Keywords: advertising of medicines, conformity assessment, regulatory requirements, law on advertising.

Ахмадьяр Н.С., Лензатова А. А., Рахимова К. А., Сайранов Е. Ж., Тасбау С. Б.

"Астана медицина университеті" КеАҚ, Клиникалық фармакология кафедрасы, Астана қ., Қазақстан Республикасы

ЖАРНАМАЛЫҚ МАТЕРИАЛДАРДЫҢ ДӘРІЛІК ЗАТТАРДЫҢ ЖАРНАМА ТУРАЛЫ ЗАҢҒА СӘЙКЕСТІГІН БАҒАЛАУ

Аңдатпа

Осы зерттеу дәрілік препараттардың жарнамалық материалдарының (буклеттерінің) "Жарнама туралы" Қазақстан Республикасының Заңына сәйкестігін талдауға арналған. Жұмыс әдістемесі дәріханаларда халыққа таратылатын кездейсоқ таңдалған 40 материалды бағалауды қамтыды.

Түйін сөздер: дәрілік заттарды жарнамалау, сәйкестікті бағалау, нормативтік талаптар, Жарнама туралы заң.

Осы зерттеу Қазақстан Республикасының «Жарнама туралы» Заңына дәрілік препараттардың жарнамалық материалдарының (буклеттерінің) сәйкестігін талдауға арналған. Жұмыс әдістемесі дәріханаларда халық арасында таратылатын кездейсоқ таңдалған 40 материалдарды бағалауда нейгізделген.

Түйінді сөздер: дәрілі препараттардың жарнамасы, талаптарға сәйкестігі, нормативтік талаптар, жарнама туралы заң.

This study is dedicated to the analysis of the compliance of drug advertising materials (leaflets) with the Law of the Republic of Kazakhstan "On Advertising". The methodology included the assessment of 40 randomly selected materials distributed in pharmacies to the public.

Keywords: drug advertising, conformity assessment, regulatory requirements, advertising law

В медицинской практике рекламные материалы (флаеры) играют важную роль в информировании медицинских работников и населения. Однако содержание флаеров регламентировано законом, чтобы гарантировать достоверность и этичность предоставляемой информации.

Цель нашей работы оценить степень соответствия рекламных материалов Закону о рекламе.

Задачей было выявление несоответствия к требованиям Закона и провести их анализ.

Настоящее исследование направлено на анализ рекламных флаеров лекарственных препаратов, представленных на рынке Республики Казахстан. В ходе анализа случайным образом были отобраны 40 рекламных материалов (буклетов), распространяемых в аптеках для населения. Нами была проведена оценка их соответствия установленным критериям, достоверности и полноты представленной информации. Оценивание проводили согласно Закону о рекламе [<https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2000021872>].

На оснований требований мы составили шкалу оценки (рисунок 1), состоящую из 8 критериев, каждый из которых оценивался от 0-2 баллов. Критерии были следующими: идентификация (АТХ, МНН, торговое наименование, регистрационный номер), полнота данных о дозировках и показаниях, противопоказания и побочные эффекты, наличие доказательной базы (ссылки, источники), отсутствие преувеличений/ вводящих в заблуждения заявлений, баланс «польза/риск», отсутствие неподобающих стимулов для врачей (подарки, оплата), соответствие целевой аудитории и национальному регулированию. Максимальное количество баллов по итогам оценки составило 16 баллов.

По уровню соответствия рекламные материалы распределились следующим образом:

-соответствовали требованиям на $\geq 80\%$ и могли распространяться на территории РК – рекламные материалы 8 препаратов (20%), а именно рекламные буклеты препаратов: «Дюфалак», «Антибакт», «Сумамед форте», «Лекадол», «Амбро», «Альмагель», «Ливазо», «Ротадон».

-частично соответствовали требованиям в интервале от 60% до 80% и нуждались в коррекции перед публикацией и распространением рекламного материала среди людей -20 препаратов (47,5%), среди них рекламные материалы препаратов: «Бронхо-Мунал», «Линекс форте», «Агриппин», «Этализин», «Корипрен», «Ренгалин», «Тексаред», «АЦЦ», «Тромбопол Нео», «Структум», «Полисорб», «Этодин форте», «Занидип-рекордати», «Адаптол», «Элтромбопаг», «Лоратал», «Глиц», «Гепамак плюс», «Урсосан», «Тамифлю».

- существенно не соответствовали, а именно менее чем на 60% и не должны были распространяться в массы на территории РК – 12 буклетов (30%), следующих препаратов: «Ангисепт», «Гепа-Мерц», «Офтолик», «Пробиотик GOLD», «Декатилен», «Цетрин», «Тардиферон», «Гинкоум», «Проспан», «Эссенциал форте», «Нема-plex».

Дополнительно была проведена оценка соответствия рекламных материалов по восьми ключевым критериям. Средние баллы (максимально возможный балл - 2) распределились следующим образом:

- идентификация препарата (АТХ, МНН, регистрационный №) - один из рекламных материалов препарата Ангисепт не имел ни одного пункта идентификации. 5 препаратов не имели регистрационного номера;

- полнота представления данных о показаниях и дозировке - рекламный материал, принадлежащий препаратам «Детралекс» и «Гинкоум» не имели никакой информации о показаниях и дозировках. 10 препаратов имели не полную информацию о показаниях и дозировке;

- наличие информации о противопоказаниях и побочных эффектах - рекламные материалы 4 лекарственных средств (Тексаред, Офтолик, Гинкоум, Нема-plex) не имели информации о противопоказаниях и побочных эффектах;

- наличие доказательной базы (указание источников, ссылок на клинические исследования) - информация о доказательной базе отсутствует в 15 рекламных материалах лекарственных средства;

- отсутствие преувеличений и вводящей в заблуждение информации – у 4 из них были замечены преувеличения, вводящие в заблуждение;

- баланс между представлением пользы и потенциальных рисков препарата - в двух рекламных буклетов описана лишь польза, в 23 акцент на пользе, в то время как риски описаны незначительно, в трех из них риски по сравнению с пользой описаны мелким шрифтом;

- отсутствие неподобающих стимулов, побуждающих врача к выбору препарата - представители 12 препаратов предлагали врачам небольшие подарки и поощрения.

- соответствие материалов целевой аудитории и требованиям национального регулирования - рекламные материалы препаратов Пробиотик GOLD и Нема-Plex не соответствовали целевой аудитории и требованиям национального регулирования;

Таким образом, подавляющее большинство материалов (57,5%) не соответствовали даже половине предъявляемых требований, что свидетельствует о низком уровне качества информационного сопровождения лекарственных средств в рекламных источниках.

Проведенный анализ рекламных материалов лекарственных препаратов выявил низкий уровень соответствия установленным нормативным требованиям, только 20% материалов соответствовали критериям более чем на 80% и могли быть допущены к распространению.

Наиболее часто выполняемым требованием оказалось отсутствие неподобающих стимулов для медицинских работников (84%), тогда как наименее соблюдаемым - наличие доказательной базы с указанием ссылок на источники (34%).

Список литературы:

1. Приказ Министра здравоохранения Республики Казахстан от 20 декабря 2020 года № ҚР ДСМ-288/2020. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2000021872>

ОӘК 615.012.1:635.72

Елеусіз И., Аязкан А., Шертаева К.Д., Шмирова Ж.К., Жанбырбаева А.Д.,

Джабаркулова С.К., Мамытбаева К.Ж., Алимова М.Н., Утегенова Г.И.

«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ, фармация ісін ұйымдастыру және басқару кафедрасы, Шымкент қ. Қазақстан

ҚАЗАҚСТАН ФАРМАЦЕВТИКАЛЫҚ НАРЫҒЫН КАРДИОПРОТЕКТОРЛІК ӘСЕРІ БАР ФИТОПРЕПАРАТТАРДЫ ТАЛДАУ

Аңдатпа

Бұл мақала Қазақстандағы фармацевтикалық нарықтағы кардиопротекторлік әсері бар фитопрепараттардың қазіргі жағдайы талданады. Фитопрепараттардың жүрек-қантамыр жүйесіне әсер ету механизмі, олардың тиімділігі мен қауіпсіздігі қарастырылады. Сондай-ақ, отандық және шетелдік өндірістегі табиғи препараттардың нарықтағы үлесі мен даму перспективалары зерттеледі.

Түйін сөздер: *Фармацевтикалық нарық, фитопрепараттар, кардиопротекторлік әсер, жүрек-қантамыр жүйесі, табиғи дәрілік заттар, фитотерапия, тиімділік, қауіпсіздік, отандық өндіріс, шетелдік препараттар, өсімдік тектес дәрілер, биологиялық белсенді қосылыстар.*

Елеусіз И., Аязкан А., Шертаева К. Д., Шмирова Ж. К., Жанбырбаева А. Д.,

Джабаркулова С. К., Мамытбаева К. Ж., Алимова М. Н., Утегенова Г. И.

АО «Южно-Казахстанская медицинская академия», кафедра организации и управления фармацевтического дела, г. Шымкент Республика Казахстан

АНАЛИЗ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОГО РЫНКА КАЗАХСТАНА В ОТНОШЕНИИ ФИТОПРЕПАРАТОВ С КАРДИОПРОТЕКТОРНЫМ ЭФФЕКТОМ

Аннотация

В данной статье анализируется текущее состояние фитопрепаратов с кардиопротекторным эффектом на фармацевтическом рынке Казахстана. Рассматривается механизм их воздействия на сердечно-сосудистую систему, а также эффективность и безопасность. Кроме того, исследуется доля отечественных и зарубежных натуральных препаратов на рынке и перспективы их развития.

Ключевые слова: Фармацевтический рынок, фитопрепараты, кардиопротекторный эффект, сердечно-сосудистая система, натуральные лекарственные средства, фитотерапия, эффективность, безопасность, отечественное производство, зарубежные препараты, растительные лекарственные средства, биологически активные соединения.

Eleusiz I., Ayazkan A., Shertayeva K. D., Shimirova Zh. K., Zhanbyrbaeva A.D.,

Dzhabarkulova S. K., Mamytbayeva K. Zh., Alimova M. N., Utegenova G. I.

South Kazakhstan Medical Academy, Department of organization and management of Pharmacy,
Shymkent, Republic of Kazakhstan

ANALYSIS OF THE PHARMACEUTICAL MARKET IN KAZAKHSTAN REGARDING PHYTOPREPARATIONS WITH CARDIOPROTECTIVE EFFECTS

Abstract

This article analyzes the current state of herbal medicines with cardio protective effects in the pharmaceutical market of Kazakhstan. The mechanism of action of herbal preparations on the cardiovascular system, their effectiveness, and safety are considered. Additionally, the market share and development prospects of domestic and foreign natural medicines are examined.

Key words: Pharmaceutical market, herbal medicines, cardio protective effect, cardiovascular system, natural medicinal products, phytotherapy, efficacy, safety, domestic production, foreign drugs, plant-based medicines, biologically active compounds.

Тақырыптың өзектілігі

Қазақстанда жүрек-қантамыр аурулары өлім-жітімнің негізгі себептерінің бірі болып табылады. Дәстүрлі синтетикалық дәрілермен қатар, табиғи өсімдік тектес препараттарға деген қызығушылық артып келеді. Мақалада кардиопротекторлік әсері бар

фитопрепараттарды талдауды зерттеу барысында фитопрепараттардың жанама әсерінің аздығы, қолжетімділігі және емдік әсерінің кешенділігі оларды заманауи медицинада маңызды екендігі белгілі. Сондықтан, Қазақстанның фармацевтикалық нарығындағы кардиопротекторлік әсері бар фитопрепараттарды зерттеу – өзекті мәселе болып тұр.

Мақсаты

Қазақстан фармацевтикалық нарығындағы кардиопротекторлік әсері бар фитопрепараттардың ассортиментін, тиімділігін және даму перспективаларын талдау.

Міндеттері

1. Қазақстан нарығында қолжетімді кардиопротекторлік фитопрепараттарды анықтау.
2. Олардың жүрек-қан тамыр жүйесіне әсер ету механизмдерін зерттеу.
3. Фитопрепараттардың тиімділігі мен қауіпсіздігін бағалау.
4. Отандық және импорттық өнімдердің нарықтағы үлесін талдау.
5. Кардиопротекторлік фитопрепараттарды одан әрі дамытудың мүмкіндіктерін қарастыру.

Маркетингтік зерттеу барысында біз келесі өсімдіктерді алдық: арония, өрік, женьшень, сарсапарилья, шалфей, лаванда. Зерттеу мақсатына сәйкес маркетингтік талдау әдісі ретінде әлеуметтік зерттеулер жүргізілді. Шымкент қаласындағы «Мурат-Фарм» дәріханасында арония, өрік, женьшень, сарсапарилья, шалфей, лаванда өсімдіктеріне негізделген фитопрепараттарға қатысты жүргізілген сауалнама нәтижелерін талдау арқылы тұтынушылардың арония өнімдеріне деген сұранысын, пайдаланушылардың пікірлері мен дәріхана қызметінің сапасын бағалауға мүмкіндік береді.

Сауалнама мақсаты: фитопрепараттардың тұтынушылар арасында қалай қабылданғанын, олардың тиімділігі туралы пікірлерін және бұл өнімдерге деген сұраныс деңгейін зерттеу.

Сауалнама әдісі: Сауалнама «Мурат- Фарм» дәріханасында жүзеге асырылды, оған дәріханаға жиі келетін және арония, өрік, женьшень негізіндегі өнімдерді қолданатын тұтынушылар қатысты. Сауалнама сұрақтары көбінесе арония өсімдігінің тиімділігі, бағасы, жанама әсерлері мен жалпы тұтынушының қанағаттанушылығы туралы болды.

Сауалнама сұрақтары:

1. Арония, өрік, женьшень, лаванда, шалфей, сарсапарилья өсімдіктері туралы білесіз бе? Иә, Жоқ.
2. Сіз арония, өрік, женьшень, лаванда, шалфей, сарсапарилья негізіндегі препараттарды қандай мақсатта пайдаланасыз? Жүрек-қан тамырлары ауруларын алдын алу, қан қысымын реттеу, жалпы ағзаның иммунитетін арттыру, басқа (қысқаша сипаттама).

3. Арония, өрік, женьшень, лаванда, шалфей, сарсапарилья негізіндегі препараттарды қаншалықты жиі қолданасыз? Күнделікті, аптасына бірнеше рет, айына бір рет, сирек.

4. Осы аталған өнімдердің бағасы сіз үшін қолжетімді ме? Иә, қолжетімді, Жоқ, тым қымбат.

5. Арония, өрік, женьшень, лаванда, шалфей, сарсапарилья препараттарының әсері туралы пікіріңіз қандай? Өте тиімді, жақсы, бірақ әсері баяу байқалады, әсері болмады, жанама әсерлер болды.

6. Сіз арония, өрік, женьшень, лаванда, шалфей, сарсапарилья негізіндегі препараттарды қайдан сатып аласыз? Дәріханадан, интернеттен, басқа (қысқаша сипаттама).

7. Көрсетілген өсімдіктердің өнімдерін пайдалану арқылы қандай оң нәтижелерді байқадыңыз? Қан қысымының төмендеуі, жалпы денсаулықтың жақсаруы, энергия мен күш-қуаттың артуы, басқа (қысқаша сипаттама).

8. Сіз осы өсімдіктер негізіндегі өнімді достарыңызға немесе туыстарыңызға ұсынар ма едіңіз? Иә, ұсынар едім, жоқ, ұсынбаймын.

Сауалнама нәтижелері: Сауалнама нәтижелерін жинақтағанда келесі негізгі қорытындыларды шығаруға болады:

Арония, өрік, женьшень, лаванда, шалфей, сарсапарилья өсімдіктері туралы білімі: 85-90% респондент денсаулыққа пайдасы туралы білетінін айтты, ал 15% ешқашан естімегенін немесе түсінік болмағанын көрсетті.

Препараттардың қолдану мақсаты: Көпшілік 50-67% осы өсімдіктер негізіндегі препараттарды жүрек-қан тамырлары ауруларының алдын алу үшін қолданатынын көрсетті, 15-33% респондент препаратты қолданудың басқа мақсаттарын атап өтті, мысалы, жалпы иммунитетті арттыру немесе қан қысымын реттеу.

Қолдану жиілігі: 40-65% тұтынушы арония өнімдерін күнделікті қолданатынын білдірді, 45-65% респондент аптасына бірнеше рет пайдаланатынын көрсетті, ал қалғандары сирек қолданатынын айтты.

Бағаның қолжетімділігі: 60-75% тұтынушылар арония өнімдерінің бағасын қолжетімді деп бағалады, алайда 25-30% үшін баға тым қымбат болды.

Өнімнің тиімділігі: 50-60% респондент арония өнімдерін қолданғаннан кейін оның өте тиімді екенін айтты, 30% респондент өнімнің жақсы әсері бар, бірақ баяу байқалатынын айтты, 15-5% респондент жанама әсерлердің болғанын және әсерінің болмағанын атап өтті.

Сатып алу орны: 80-95% тұтынушы арония өнімдерін дәріханалардан сатып алатынын көрсетті, 5-20% респондент интернет арқылы тапсырыс бергенін айтты.

Оң нәтижелер: 45-65% респондент арония негізіндегі препараттарды қолданғаннан кейін денсаулықтың жақсарғанын және энергияның артуын байқаған, 25-35% респондент қан қысымының төмендегенін және 15-20% жалпы денсаулығын жақсартқанын айтты.

Ұсыныс: 70-85% тұтынушы арония өнімдерін достарына немесе туыстарына ұсынар еді, 15-30% респондент бұл өнімдерді ұсынбайтынын айтты, көбінесе өнімнің әсері туралы толық сенімсіздіктері

Арония өсімдігі бойынша сауалнама

барболғандықтан.

Сауалнама нәтижелері:

Сауалнама нәтижелерін жинақтағанда келесі негізгі қорытындыларды шығаруға болады:

1. Лаванда өсімдігі туралы білімі:

80% респондент лаванда өсімдігінің денсаулыққа пайдасы туралы білетінін айтты, ал 20% ешқашан естімегенін немесе түсінік болмағанын көрсетті.

2. Препаратты қолдану мақсаты:

50% респондент лаванда негізіндегі препараттарды стрессті азайту үшін қолданатынын айтты.

30% респондент ұйқыны жақсарту үшін пайдаланатынын көрсетті.

15% респондент жалпы ағзаның релаксациясын арттыру үшін қолданатынын айтты.

5% респондент басқа мақсаттар үшін қолданатынын атап өтті.

3. Қолдану жиілігі:

55% тұтынушы лаванда өнімдерін күнделікті қолданатынын білдірді.

45% респондент аптасына бірнеше рет пайдаланатынын көрсетті, ал қалғандары сирек қолданатынын айтты.

4. Бағаның қолжетімділігі:

75% тұтынушылар лаванда өнімдерінің бағасын қолжетімді деп бағалады, алайда 25% үшін баға тым қымбат болды.

5. Өнімнің тиімділігі:

60% респондент лаванда өнімдерін қолданғаннан кейін оның өте тиімді екенін айтты.

30% респондент өнімнің жақсы әсері бар, бірақ баяу байқалатынын айтты.

10% респондент жанама әсерлердің болғанын және әсерінің болмағанын атап өтті.

6. Сатып алу орны:

85% тұтынушы лаванда өнімдерін дәріханалардан сатып алатынын көрсетті.

15% респондент интернет арқылы тапсырыс бергенін айтты.

7. Оң нәтижелер:

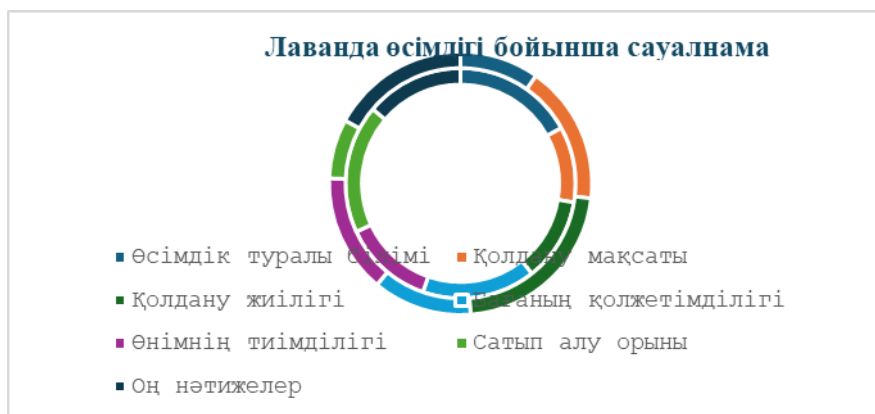
65% респондент лаванда негізіндегі препараттарды қолданғаннан кейін стресстің төмендегенін және жалпы денсаулықтың жақсарғанын байқаған.

35% респондент ұйқының жақсарғанын байқағанын және 15% респондент жалпы ағзаның релаксациясын байқағанын айтты.

8. Ұсыныс:

80% тұтынушы лаванда өнімдерін достарына немесе туыстарына ұсынар еді.

20% респондент бұл өнімдерді ұсынбайтынын айтты, көбінесе өнімнің әсері туралы толық сенімсіздіктері бар болғандықтан.

Сауалнама нәтижелері:

Сауалнама нәтижелерін жинақтағанда келесі негізгі қорытындыларды шығаруға болады:

1. Женьшень өсімдігі туралы білімі:

90% респондент женьшеньнің денсаулыққа пайдасы туралы білетінін айтты, ал 10% ешқашан естімегенін немесе түсінік болмағанын көрсетті.

2. Препаратты қолдану мақсаты:

50% респондент женьшень негізіндегі препараттарды энергия мен күш-қуатты арттыру үшін қолданатынын айтты.

30% респондент жүйке жүйесін нығайту үшін пайдаланатынын көрсетті.

20% респондент жалпы ағзаның иммунитетін арттыру үшін қолданатынын айтты.

3. Қолдану жиілігі:

65% тұтынушы женьшень өнімдерін күнделікті қолданатынын білдірді.

35% респондент аптасына бірнеше рет пайдаланатынын көрсетті, ал қалғандары сирек қолданатынын айтты.

4. Бағаның қолжетімділігі:

75% тұтынушылар женьшень өнімдерінің бағасын қолжетімді деп бағалады, алайда 25% үшін баға тым қымбат болды.

5. Өнімнің тиімділігі:

55% респондент женьшень өнімдерін қолданғаннан кейін оның өте тиімді екенін айтты.

30% респондент өнімнің жақсы әсері бар, бірақ баяу байқалатынын айтты.

15% респондент жанама әсерлердің болғанын және әсерінің болмағанын атап өтті.

6. Сатып алу орны:

80% тұтынушы женьшень өнімдерін дәріханалардан сатып алатынын көрсетті.

20% респондент интернет арқылы тапсырыс бергенін айтты.

7. Оң нәтижелер:

50% респондент женьшень негізіндегі препараттарды қолданғаннан кейін энергияның артуын байқаған.

45% респондент жүйке жүйесінің тұрақталғанын байқағанын және 5% жалпы денсаулықтың жақсарғанын айтты.

8. Ұсыныс:

85% тұтынушы женьшень өнімдерін достарына немесе туыстарына ұсынар еді.

15% респондент бұл өнімдерді ұсынбайтынын айтты, көбінесе өнімнің әсері туралы толық сенімсіздіктері бар болғандықтан.

Сауалнама нәтижелері:

Сауалнама нәтижелерін жинақтағанда келесі негізгі қорытындыларды шығаруға болады:

1. Өрік өсімдігі туралы білімі:

- 85% респондент өрік өсімдігінің денсаулыққа пайдасы туралы білетінін айтты, ал 15% ешқашан естімегенін немесе түсінік болмағанын көрсетті.

2. Препаратты қолдану мақсаты:

- 60% респондент өрік негізіндегі препараттарды жүрек-қан тамырлары ауруларының алдын алу үшін қолданатынын айтты.

- 25% респондент препаратты жалпы иммунитетті нығайту үшін пайдаланатынын көрсетті.

- 15% респондент препаратты қан қысымын реттеу үшін қолданатынын айтты.

3. Қолдану жиілігі:

- 40% тұтынушы өрік өнімдерін күнделікті қолданатынын білдірді.

- 60% респондент аптасына бірнеше рет пайдаланатынын көрсетті, ал қалғандары сирек қолданатынын айтты.

4. Бағаның қолжетімділігі:

- 70% тұтынушылар өрік өнімдерінің бағасын қолжетімді деп бағалады, алайда 30% үшін баға тым қымбат болды.

5. Өнімнің тиімділігі:

- 60% респондент өрік өнімдерін қолданғаннан кейін оның өте тиімді екенін айтты.

- 30% респондент өнімнің жақсы әсері бар, бірақ баяу байқалатынын айтты.

- 10% респондент жанама әсерлердің болғанын және әсерінің болмағанын атап өтті.

6. Сатып алу орны:

- 95% тұтынушы өрік өнімдерін дәріханалардан сатып алатынын көрсетті.

- 5% респондент интернет арқылы тапсырыс бергенін айтты.

7. Оң нәтижелер:

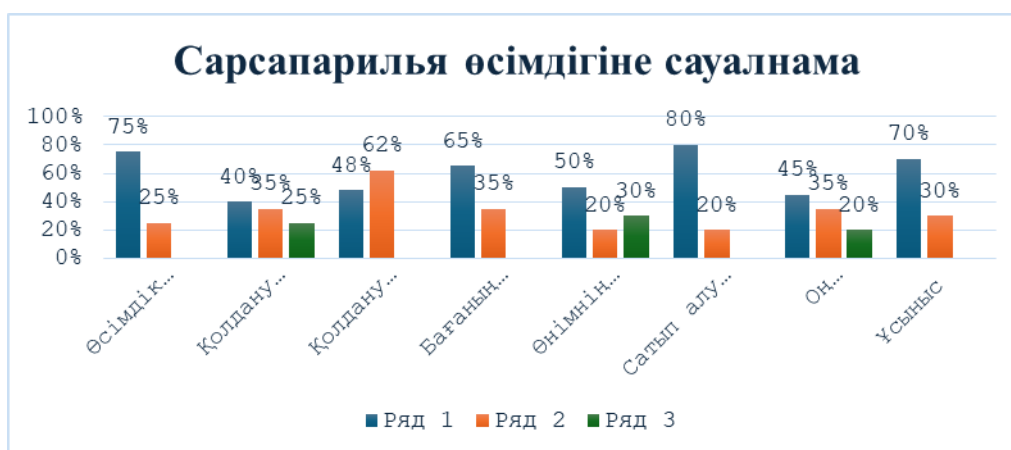
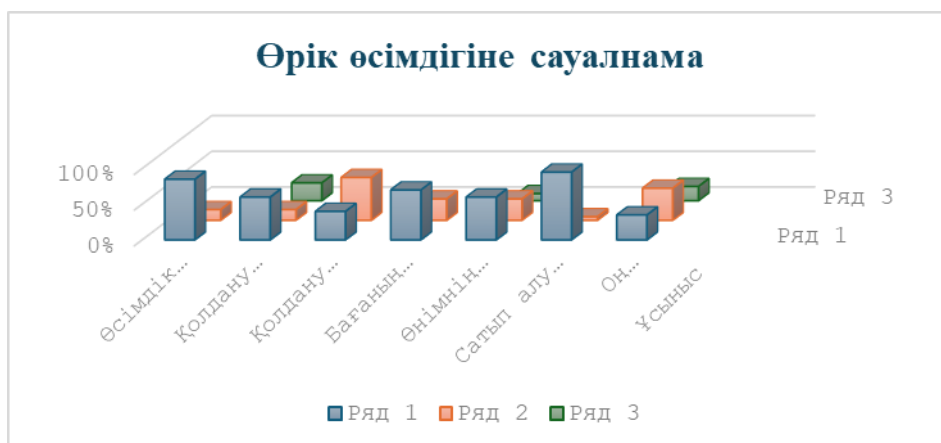
- 35% респондент өрік негізіндегі препараттарды қолданғаннан кейін денсаулықтың жақсарғанын байқаған.

- 45% респондент жүрек-қан тамырлары ауруларының алдын алғанын және 20% қан қысымының төмендегенін айтты.

8. Ұсыныс:

- 80% тұтынушы өрік өнімдерін достарына немесе туыстарына ұсынар еді.

- 20% респондент бұл өнімдерді ұсынбайтынын айтты, көбінесе өнімнің әсері туралы толық сенімсіздіктері бар болғандықтан.

Сауалнама нәтижелері бойынша:

Жалпы сауалнама нәтижелері көрсеткендей, әр өсімдік негізіндегі фитопрепараттардың тұтынушылар арасында қабылдануы мен сұранысы әртүрлі, алайда бірнеше ортақ тенденциялар анықталды:

1. Өсімдіктердің танымалдығы мен пайдалану мақсаты:

- Барлық өсімдіктер (арония, лаванда, өрік, сарсапарилья) туралы респонденттердің көпшілігі денсаулыққа пайдасы туралы біледі.

- Арония мен өрік негізіндегі өнімдер жүрек-қан тамырлары ауруларын алдын алу және қан қысымын реттеу мақсатында жиі қолданылады.

- Лаванда негізіндегі өнімдер көбінесе стрессті азайту және ұйқыны жақсарту мақсатында пайдаланылады.

- Сарсапарилья негізіндегі өнімдер қан айналымын жақсарту және тері ауруларын емдеу мақсатында қолданылады.

2. Қолдану жиілігі:

- Көптеген тұтынушылар өнімдерді **күнделікті** немесе **аптасына бірнеше рет** пайдаланады, бұл өсімдіктердің денсаулыққа оң әсерінің тұрақты болуын көрсетеді.

3. Бағасының қолжетімділігі:

- Көптеген респонденттер үшін өнімдердің бағасы қолжетімді болып табылса да, аздаған тұтынушылар өнімнің бағасын тым қымбат деп санайды.

4. Өнімдердің тиімділігі:

- Тұтынушылардың көпшілігі өнімдердің өте тиімді екенін айтады. Бірақ кейбір респонденттер әсерінің баяу байқалатындығын немесе жанама әсерлердің болуы мүмкіндігін атап өтті.

5. Сатып алу орны:

- Респонденттердің басым бөлігі өнімдерді **дәріханадан** сатып алуды қалайды. Тек кейбір тұтынушылар интернет арқылы тапсырыс бергендерін айтты.

6. Оң нәтижелер:

- Көптеген тұтынушылар өнімдерді қолданғаннан кейін **денсаулықтың жақсарғанын, энергияның артуын** немесе **стрестің төмендеуін** байқағанын атап өтті.

7. Ұсыныс:

- Көптеген тұтынушылар арония, лаванда, өрік және сарсапарилья негізіндегі өнімдерді **достарына** немесе **туыстарына ұсынуға дайын** екенін айтты, бұл өнімдердің тиімділігіне деген жалпы сенімділікті білдіреді.

Қорытынды:

• Тұтынушылардың сауалнама нәтижелері негізінде өсімдіктер негізіндегі фитопрепараттар денсаулықты жақсарту, иммунитетті нығайту және жалпы ағзаның жағдайын жақсарту үшін тиімді құралдар ретінде қабылданады.

• Баға жағынан, өсімдіктердің бағасы жалпы қолжетімді болып табылады, бірақ кейбір тұтынушылар үшін қымбат болып көрінеді.

• Өнімдер әртүрлі мақсаттарда қолданылады, бірақ олардың тиімділігі мен әсері көбінесе оң бағаланды. Тұтынушылар көбіне бұл өнімдерді кеңес ретінде туыстарына немесе достарына ұсынуға дайын екендерін білдірді.

Бұл сауалнама фитопрепараттар нарығының әлеуетін көрсету арқылы, дәріханалардың өз тұтынушыларына ұсыныс жасай отырып, өнімдерінің танымалдылығын арттыруға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі:

7. Шертаева, К. Д. Фармацевтикалық маркетинг [Электронный ресурс]: оқулық / К. Д. Шертаева, К. Ж. Мамытбаева ; ҚР денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрлігі. ОҚМА-2016Ж
8. Блинова, О. В. Фармацевтический менеджмент [Электронный ресурс]: учебник / О. В. Блинова; М-во здравоохранения РК; ЮКМА- Шымкент: Жасұлан, 2014. - 165 с.
9. Березин И.С. Маркетингтік зерттеулер қолдану жөніндегі нұсқаулық. 3-ші басылым. және қосымша / И.С. Березин. - Люберцы: Юрайт, 2017. — 383 с.
10. Галицкий, Е. Б. Маркетингтік зерттеулер. теория және практика 2-ші басылым. жоғары оқу орындарына арналған оқулық / Е.Б. Галицкий, Е. г. Галицкая. - Люберцы: Юрайт, 2016. — 570 с.
11. Герасимов, Б. И. Нарықты маркетингтік зерттеу: Оқу құралы / Б. И. Герасимов, Н. Н. Мозгов. - М.: Форум, 2018. — 336 с.
12. «Зерде-Фито» компаниясы- <http://zerde.com.kz/>

УДК 615.014

Сейтмуханбетұлы М., Жалдыбаев Қ. К., Сәтін М. Қ.

Қазақстан-Ресей медицина университеті, Фармация кафедрасы. Алматы қ. Қазақстан

ДӘРІХАНА ҰЙЫМЫНЫҢ ӨЗІН-ӨЗІ ҚАРЖЫЛАНДЫРУ БАҒЫТЫ ЖӘНЕ БЮДЖЕТТЕН БӨЛІНГЕН ҚАРАЖАТТЫ ИГЕРУ МАҚСАТЫНДА АТҚАРЫЛАТЫН ІС-ШАРАЛАР

Аңдатпа

Қазақстан Республикасындағы дәріхана ұйымдары халықты дәрілік заттармен және медициналық қызметтермен қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Алайда негізінен сауда үстеме базасына сүйенетін дәстүрлі қаржыландыру моделі өзінің тұрақтылығын жоғалта бастады. Шығындардың өсуі мен бюджеттік ресурстардың шектеулі жағдайында өзін-өзі қаржыландыру тетіктері мен мемлекеттік қаражатты тиімді игеру ерекше маңызға ие болуда. Бұл мақалада халықаралық тәжірибелер, отандық жағдай және Қазақстанның фармацевтикалық секторында аралас қаржыландыру модельдерін енгізу перспективалары қарастырылады..

Түйін сөздер: Дәріханалық қызмет, өзін-өзі қаржыландыру, бюджеттік қаражат, денсаулық сақтау экономикасы, фармацевтикалық нарық, Қазақстан Республикасы.

Сейтмуханбетұлы М., Жалдыбаев К. К., Сатин М. К.

КРМУ «Казахстанско-Российский медицинский университет», г. Алматы, Казахстан

НАПРАВЛЕНИЕ САМОФИНАНСИРОВАНИЯ АПТЕЧНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ И МЕРОПРИЯТИЯ ПО ОСВОЕНИЮ СРЕДСТВ, ВЫДЕЛЕННЫХ ИЗ БЮДЖЕТА

Аннотация

Аптечные организации Республики Казахстан играют ключевую роль в обеспечении населения лекарственными средствами и медицинскими услугами. Однако традиционная модель финансирования, основанная преимущественно на торговой наценке, теряет устойчивость. В условиях роста затрат и ограниченности бюджетных ресурсов особое значение приобретают механизмы самофинансирования и эффективное освоение государственных средств. В данной статье рассмотрены международные практики, отечественный контекст и перспективы внедрения комбинированных моделей финансирования в фармацевтическом секторе Казахстана. Также предложен авторский метод повышения эффективности освоения бюджетных средств и укрепления системы самофинансирования.

Ключевые слова: Аптечная деятельность, самофинансирование, бюджетные средства, экономика здравоохранения, фармацевтический рынок, Республика Казахстан.

Seitmukhanbetuly M., Zhaldibaev K.K., Satin M.K.

Kazakh-Russian Medical University, Almaty, Kazakhstan

SELF-FINANCING STRATEGIES OF PHARMACY ORGANIZATIONS AND MEASURES FOR EFFECTIVE UTILIZATION OF BUDGETARY FUNDS

Abstract

Pharmacy organizations of the Republic of Kazakhstan play a key role in providing the population with medicines and medical services. However, the traditional financing model, based mainly on trade markups, is losing sustainability. Under the conditions of rising costs and limited budgetary resources, self-financing mechanisms and efficient utilization of state funds acquire particular importance. This article examines international practices, the domestic context, and the prospects for implementing combined financing models in Kazakhstan's pharmaceutical sector. In addition, an author's method is proposed to enhance the efficiency of budget fund utilization and to strengthen the system of self-financing.

Keywords: *Pharmaceutical activity, self-financing, budgetary funds, health economics, pharmaceutical market.*

Кіріспе. Қазақстанның фармацевтикалық нарығы- ұлттық денсаулық сақтау жүйесінің ажырамас бөлігі, ол халықты қажетті дәрілік заттармен және медициналық мақсаттағы бұйымдармен қамтамасыз етеді. Соңғы жылдары дәрі-дәрмектерге деген сұраныс, әсіресе созылмалы ауруларды емдеуде, артып келеді. Бұл құбылыс өмір сүру ұзақтығының артуымен және сырқаттанушылық құрылымының өзгеруімен байланысты. Сонымен қатар мемлекеттік қаржыландыру жүйесіне түсетін жүктеме де өсіп отыр, ол «Тегін медициналық көмектің кепілдендірілген көлемі» (ТМККК) және «Міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыру» (МӘМС) бағдарламалары арқылы іске асырылады[1]. Аталған бағдарламалар дәрі-дәрмектермен қамтамасыз етуге байланысты шығындардың бір бөлігін өтегенімен, халықтың өз қаражаты есебінен жабылатын шығындар үлесі әлі де жоғары болып отыр. OECD(Organisation for Economic Co-operation and Development) және басқа да аналитикалық деректерге сәйкес, халықтың дәрі-дәрмектерге тікелей шығындарының деңгейі айтарлықтай жоғары, бұл әлеуметтік тұрғыдан осал топтар үшін емнің қолжетімділігін төмендетеді.

Негізгі бөлім. Зерттеудің өзектілігі дәстүрлі табыс моделінің әлсіреуінде жатыр, себебі ол дәріханалардың ұзақ мерзімді тұрақтылығын қамтамасыз ете алмайды. Инфляциялық

процестер, фармацевтикалық субстанциялар мен тасымалдау қызметтерінің қымбаттауы, персоналдың жалақысының өсуі шығындардың артуына әкеліп соғады. Бұл дәріханаларды табыстың баламалы көздерін іздеуге итермелейді. Олардың қатарында ақылы қызметтердің ауқымын кеңейту, клиникалық бағдарламаларға қатысу, консультациялық сервистерді дамыту бар. Осылайша, мемлекеттік ресурстар мен өзін-өзі қаржыландыру тетіктерін үйлестіретін кешенді тәсілдің қажеттілігі туындайды[2].

Материалдар мен әдістер. Бұл зерттеу барысында халықаралық және отандық жарияланымдарды қамтитын ғылыми әдебиеттерге шолу жасалды. Негіз ретінде *Scopus*, *PubMed*, *ScienceDirect* базаларындағы мақалалар, сондай-ақ Қазақстанның фармацевтикалық нарығына арналған отандық журналдар мен талдамалық есептер алынды. Ерекше назар денсаулық сақтауды қаржыландыруға, фармацевтикалық сақтандыруға және мемлекеттік сатып алу жүйесіне арналған деректерге аударылды. Әр түрлі елдердің дәріханаларды қаржыландыру модельдеріндегі тәжірибелері (нәтиже үшін төлем, бекітілген төлемдер, мемлекеттік субсидиялар) қарастырылды. Талдауда салыстырмалы талдау, ақпаратты синтездеу және шетелдік тәжірибені қазақстандық жағдайға бейімдеу әдістері қолданылды[3.4].

Қосымша ретінде OECD және Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрлігінің статистикалық деректері пайдаланылды. Олар мемлекеттік және жеке шығындардың динамикасын көрсетеді. Дәріханаларды қаржыландыруда аралас тәсілдің қажеттілігін тексеру үшін жүйелік талдау әдісі қолданылды, ол бюджет игеру тиімділігі мен дәріханалардың тұрақтылығы арасындағы байланыстарды анықтауға мүмкіндік берді.

Халықаралық тәжірибе. Халықаралық практика дәріханаларды қаржыландырудың әртүрлі модельдерін көрсетеді:

- Fee-for-service - көрсетілген әрбір қызмет үшін төлем (вакцинация, консультация);
- Capitation және bundled payments- науқасқа немесе қызметтер кешеніне белгіленген төлем ;
- Performance-based payments - нәтижеге байланысты төлем (госпитализацияның азаюы, емге бейілділіктің артуы);
- Public funding - мемлекеттік субсидиялар мен бағдарламалар арқылы қаржыландыру [5].

Қазақстан жағдайында зерттеулер көрсеткендей, денсаулық сақтауды қаржыландыру мемлекеттік шығындардың жоғары үлесімен сипатталады, бірақ халықтың дәрілерге жұмсайтын тікелей шығындары айтарлықтай деңгейде сақталуда [6]. 2022 жылы Қазақстанда

шағын топтағы науқастардың рецептілік дәрі-дәрмектерге жұмсалатын шығындардың негізгі бөлігін құрайтыны анықталды, бұл қаражатты бөлу тетіктерін оңтайландыру қажеттігін көрсетеді. Сонымен қатар мемлекеттік қаржыландырудың артуына қарамастан, дәрі-дәрмекпен қамтамасыз ету жүйесінің әлсіздігі де айқын байқалады [7].

Маңызды бағыттардың бірі - фармацевтикалық сақтандыруды енгізу. Ол халықтың дәрі-дәрмекке қолжетімділігіндегі теңсіздікті азайтуға мүмкіндік береді [8.9]. Сонымен қатар ақылы консультациялық қызметтер мен созылмалы науқастарды мониторингтеу бағдарламаларын дамыту арқылы дәріханалар өзін-өзі қаржыландыруға мүмкіндік алып, мемлекеттік сатып алуға тәуелділігін азайтады.

Бюджеттің ашық игерілуі мемлекет пен қоғамның сенімін нығайтады, ал табысты ақылы сервистер мен мемлекеттік бағдарламаларға қатысу арқылы әртараптандыру дәріханалардың тұрақтылығын қамтамасыз етеді. Бюджеттік қаржыландыру мен өзін-өзі қаржыландыруды үйлестіру нарықтық өзгерістер жағдайында дәріханалардың икемділігін арттырады.

Анализ негізінде «Фармацевтикалық хаб» деп аталатын гибридті модельді енгізу ұсынылады[10]. Ол мыналарды қамтиды:

1. Дәріхана-консультациялық орталықтарды құру - дәріханалардың функционалы кеңейіп, скрининг, вакцинация, бастапқы медициналық кеңестер сияқты алдын алу қызметтерін ұсыну.
2. Цифрлық есептілік - бюджет қаражатын игеруді бақылауға арналған бірыңғай ақпараттық жүйені енгізу.
3. Бірлескен қаржыландыру бағдарламасы - мемлекеттік бағдарламалардан түскен кірістердің бір бөлігі өзін-өзі қаржыландыратын сервистерді дамытуға бағытталады (онлайн-консультациялар, дәрі-дәрмек жеткізу).
4. «Нәтиже үшін төлем» қағидасы - мемлекет дәріханаларға тек дәрі беру фактісі үшін емес, сонымен бірге емге бейілділікті жақсартқаны үшін төлем жасайды.

Қорытынды. Жүргізілген талдау Қазақстандағы дәріханалардың қаржылық моделінің трансформация жағдайында екенін растайды. Сауда үстеме бағасына тәуелділік жаңа тетіктермен толықтырылуы тиіс - өзін-өзі қаржыландыруды кеңейту және бюджет қаражатын тиімді игеру. Дәріханалардың дамуы бүкіл денсаулық сақтау жүйесінің тұрақтылығымен тікелей байланысты. Бюджетті ұтымды игеру ашықтық пен мемлекет тарапынан сенімді арттырады, ал табыс көздерін әртараптандыру дәріханалардың экономикалық негізін нығайтады.

Ең тиімді бағыт - мемлекеттік қолдауды және дәріхана ұйымдарының бастамаларын үйлестіретін аралас тәсіл. Ол үшін заңнаманы жетілдіру, дәріханаларды профилактикалық және клиникалық бағдарламаларға қатысуға ынталандыру, сондай-ақ сақтандыру механизмдерін дамыту қажет. Тек осы жағдайда ғана халықтың дәрі-дәрмекке қолжетімділігі мен дәріханалардың тұрақтылығы арасындағы тепе-теңдікке қол жеткізуге болады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Urick, Ben & Pathak, Shweta & Hughes, Tamera & Ferreri, Stefanie. (2021). Design and effect of performance-based pharmacy payment models. Journal of Managed Care & Specialty Pharmacy. 27. 306-315. 10.18553/jmcp.2021.27.3.306.
2. Sanyal C, Husereau DR. Community-Based Services by Pharmacists: A Systematic Review of Cost-Utility Analyses. Value Health. 2019 Dec;22(12):1450-1457. doi: 10.1016/j.jval.2019.08.013. Epub 2019 Nov 4. PMID: 31806202.
3. Abu Assab, Mohammad & Hasan, Hisham & Alhamad, Hamza & Albahar, Fares & Alzayadneh, Abdallah & Abu Assab, Hanadi & Abu Dayyih, Wael & Zakareia, Zainab. (2024). Financial indicators utilization among community pharmacists: A comprehensive study for pharmacy management. PLOS ONE. 19. e0299798. 10.1371/journal.pone.0299798
4. Jalili R, Gilani N, Najafi B, Gordeev VS, Doshmangir L. Health financial resilience in individuals and households: a scoping review of components, strategies and outcomes. BMC Public Health. 2025 Sep 2;25(1):3021. doi: 10.1186/s12889-025-24467-5. PMID: 40898215; PMCID: PMC12403627.
5. Sansyzbayeva G., Iskenderova S., Rakhimova G. The main elements of health care financing of Kazakhstan (2016). KazNU Journal
6. Iskakova, Z.D. & Kapenova, A.Zh & Zenchenko, S.V.. (2025). The financial mechanism in the healthcare system of the republic of Kazakhstan. ECONOMIC Series of the Bulletin of the L.N.Gumilyov ENU. 179-193. 10.32523/2789-4320-2025-2-179-193.
7. Shaltynov A, Semenova Y, Abenova M, Baibussinova A, Jamedinova U, Myssayev A. An analysis of financial protection and financing incidence of out-of-pocket health expenditures in Kazakhstan from 2018 to 2021. Sci Rep. 2024 Apr 17;14(1):8869. doi: 10.1038/s41598-024-59742-9. PMID: 38632372; PMCID: PMC11024138.
8. Nazarbayev A, Nurbakyt A, Omirbayeva B, Akhmetzhan A, Kosherbayeva L. Characteristics of High-Cost Beneficiaries of Prescription Drugs in Kazakhstan: A Cross-Sectional Study of Outpatient Data from 2022. Clinicoecon Outcomes Res. 2024 Nov 13;16:827-837. doi:

10.2147/CEOR.S470632. PMID: 39559690; PMCID: PMC11572462.OECD. The health financing system in Kazakhstan | National Health Accounts (2018). OECD iLibrary

9. Volkova OA, Spankulova LS, Nuruly Y. [The pharmaceutical insurance as a mean to overcome to overcome inequality in access to health care of population in Kazakhstan]. Probl Sotsialnoi Gig Zdravookhranennii i Istori Med. 2023 Nov;31(6):1433-1438. Russian. doi: 10.32687/0869-866X-2023-31-6-1433-1438. PMID: 38142347.

10. https://sk-pharmacy.kz/eng/press-center/smi_o_nas/development-of-domestic-pharmaceutical-production-measures-of-government-support-and-prospects

УДК 004.8

Ажибаева-Купенова Д.Т., Алимова М.Н.

«Оңтүстік Қазақстан Медицина Академиясы» АҚ, Шымкент, Қазақстан

ЦИФРЛАНДЫРУ МЕН ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІ ДӘРІХАНА САЛАСЫНЫҢ САПАЛЫ ҚЫЗМЕТ КӨРСЕТУІНЕ ЕНГІЗУ: ШЫМКЕНТ ҚАЛАСЫНДАҒЫ ДӘРІХАНАЛАРҒА SWOT-ТАЛДАУ

Аңдатпа

Қазіргі таңда денсаулық сақтау саласы адамзат өмірінің сапасын арттыруда шешуші рөл атқарып отыр. Бұл салада инновациялық технологиялардың қарқынды дамуы, соның ішінде цифрландыру мен жасанды интеллект (ЖИ) шешімдерінің енгізілуі дәрігерлік көмектің қолжетімділігі мен тиімділігін арттыруға зор мүмкіндік беруде. Бұл өзгерістер тек ауруханалар мен емханаларда ғана емес, сонымен қатар дәріхана жүйесінде де кеңінен орын алуда.

Дәріханалар — халыққа алғашқы медициналық-фармацевтикалық көмек көрсететін негізгі буындардың бірі. Сондықтан бұл салада сапалы қызмет көрсету — халық денсаулығына тікелей әсер ететін маңызды фактор. Цифрлық технологияларды, деректерді өңдеу мен сақтау жүйелерін, жасанды интеллект негізінде жұмыс істейтін алгоритмдерді дәріханаларға енгізу арқылы қызмет көрсету процесін жеделдету, қателіктерді азайту, дәрі-дәрмек қауіпсіздігін қамтамасыз ету, және пациентке бағытталған сервисті жақсарту мүмкін болып отыр.

Қазақстан Республикасы денсаулық сақтау саласын цифрландыруда қарқынды қадамдар жасап жатыр. "Цифрлық Қазақстан" мемлекеттік бағдарламасы аясында

денсаулық сақтау мекемелерін ақпараттандыру, электрондық денсаулық паспорттары, eGov арқылы қызметтер көрсету, және жасанды интеллект технологияларын енгізу бағытында айтарлықтай ілгерілеушілік бар.

Шымкент қаласы — еліміздің үшінші мегаполисі, халқы 1 миллионнан астам адамды құрайды. Соңғы жылдары қалада денсаулық сақтау нысандары мен дәріханалық инфрақұрылымдар белсенді дамып келеді. Бұл аймақтағы фармацевтикалық мекемелердің цифрлық трансформацияға көшуі – бүкіл Қазақстанға үлгі бола алатын мысал.

Шымкент қаласында бірқатар дәріханалар электрондық жүйелерді енгізіп, дәрі-дәрмек қорын автоматты түрде басқару, электронды рецепт қабылдау, онлайн кеңес беру, және тұтынушылармен кері байланыс орнату сияқты функцияларды пайдалана бастады. Кейбір ірі дәріхана желілерінде жасанды интеллект элементтері арқылы тұтынушы мінез-құлқын талдау, сатып алу тарихы негізінде ұсыныстар беру, және сұранысқа бейімделген қор басқару секілді мүмкіндіктер қарастырылған.

Осыған байланысты, Шымкент қаласындағы дәріхана саласында цифрландыру мен жасанды интеллект енгізудің күшті және әлсіз жақтары, мүмкіндіктері мен қауіптері (SWOT) туралы талдау ұсынамыз.

Түйін сөздер: жасанды интеллект, технология, цифрландыру, SWOT-талдау, дәріхана

Ажибаева-Купенова Д.Т., Алимова М.Н.

Южно-Казахстанская медицинская академия, г. Шымкент, Казахстан

ВНЕДРЕНИЕ ЦИФРОВИЗАЦИИ И ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В ПРЕДОСТАВЛЕНИЕ КАЧЕСТВЕННЫХ УСЛУГ В ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ: SWOT-АНАЛИЗ АПТЕК Г. ШЫМКЕНТА

Аннотация

В настоящее время сфера здравоохранения играет важнейшую роль в повышении качества жизни человека. Стремительное развитие инновационных технологий в этой сфере, включая внедрение цифровизации и решений на основе искусственного интеллекта (ИИ), открывает широкие возможности для повышения доступности и эффективности медицинской помощи. Эти изменения происходят не только в больницах и поликлиниках, но и в системе аптечной сети. Аптеки являются одним из основных звеньев оказания первичной медицинской и фармацевтической помощи населению. Поэтому предоставление качественных услуг в этой сфере является важным фактором, напрямую влияющим на

здоровье населения. Внедрение в аптечные учреждения цифровых технологий, систем обработки и хранения данных, а также алгоритмов на основе искусственного интеллекта позволяет ускорить процесс обслуживания, снизить количество ошибок, обеспечить безопасность лекарственных средств и повысить пациент ориентированность. Республика Казахстан стремительно цифровизирует сферу здравоохранения. В рамках государственной программы «Цифровой Казахстан» достигнут значительный прогресс в информатизации учреждений здравоохранения, предоставлении услуг посредством электронных паспортов здоровья, электронного правительства (eGov), а также внедрении технологий искусственного интеллекта. Шымкент – третий по величине город страны с населением более 1 миллиона человек. В последние годы в городе активно развиваются учреждения здравоохранения и аптечная инфраструктура. Переход фармацевтических организаций региона на цифровую трансформацию является примером, которому можно следовать по всему Казахстану. Ряд аптек Шымкента внедрили электронные системы и начали использовать такие функции, как автоматическое управление запасами лекарств, электронные рецепты, онлайн-консультации и обратная связь с клиентами. Некоторые крупные аптечные сети внедрили такие функции, как анализ поведения потребителей с использованием элементов искусственного интеллекта, предоставление рекомендаций на основе истории покупок и управление запасами с учетом спроса. В этой связи мы представляем анализ сильных и слабых сторон, возможностей и угроз (SWOT) цифровизации и внедрение искусственного интеллекта в аптечный сектор Шымкента.

Ключевые слова: искусственный интеллект, технологии, цифровизация, SWOT-анализ, аптека

Azhibayeva-Kupenova D.T., Alimova M.N.

South Kazakhstan Medical Academy, Shymkent, Kazakhstan

INTRODUCTION OF DIGITALISATION AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE PROVISION OF QUALITY SERVICES IN THE PHARMACEUTICAL INDUSTRY: SWOT ANALYSIS OF PHARMACIES IN SHYMKENT

Abstract

Currently, the healthcare sector plays a crucial role in improving the quality of human life. The rapid development of innovative technologies in this area, including the introduction of digitalisation and artificial intelligence (AI) solutions, opens up vast opportunities for improving the accessibility and effectiveness of medical care. These changes are taking place not only in

hospitals and clinics, but also in the pharmacy network. Pharmacies are one of the main links in the provision of primary medical and pharmaceutical care to the population. Therefore, the provision of quality services in this area is an important factor that directly affects the health of the population. The introduction of digital technologies, data processing and storage systems, as well as algorithms based on artificial intelligence in pharmacies allows for faster service, fewer errors, greater drug safety and increased patient focus. The Republic of Kazakhstan is rapidly digitising its healthcare sector. As part of the Digital Kazakhstan state programme, significant progress has been made in the computerisation of healthcare institutions, the provision of services through electronic health passports, e-government (eGov), and the introduction of artificial intelligence technologies. Shymkent is the third largest city in the country with a population of over 1 million. In recent years, healthcare facilities and pharmacy infrastructure have been actively developing in the city. The transition of pharmaceutical organisations in the region to digital transformation is an example that can be followed throughout Kazakhstan. A number of pharmacies in Shymkent have implemented electronic systems and started using features such as automatic drug inventory management, electronic prescriptions, online consultations and customer feedback. Some large pharmacy chains have implemented features such as consumer behaviour analysis using artificial intelligence, recommendations based on purchase history, and demand-driven inventory management. In this regard, we present a SWOT analysis of the strengths, weaknesses, opportunities, and threats of digitalisation and the introduction of artificial intelligence in the pharmacy sector in Shymkent.

Keywords: *artificial intelligence, technology, digitalisation, SWOT analysis, pharmacy*

Кіріспе

Қазіргі замандағы денсаулық сақтау жүйесінің басты мақсаты – халыққа сапалы, тиімді және қолжетімді медициналық-фармацевтикалық қызмет ұсыну. Осы мақсатқа жету үшін заманауи технологияларды, соның ішінде цифрландыру мен жасанды интеллект (ЖИ) шешімдерін енгізу — ең өзекті әрі қажетті қадамдардың бірі болып отыр.

Цифрлық жүйелер дәріхана саласында қызмет көрсетудің сапасын едәуір арттырып, адами фактордан туындайтын қателіктерді азайтуға, дәрі-дәрмек айналымын нақты бақылауға және пациентке бағытталған сервисті қамтамасыз етуге мүмкіндік береді [1]. Сонымен қатар, ЖИ негізіндегі технологиялар сату мен қорды болжау, тұтынушының сұранысын алдын ала анықтау, дәрілік өзара әрекеттесулерді талдау секілді кешенді процестерді онтайландырады [2].

Қазақстанда, соның ішінде Шымкент қаласында, соңғы жылдары дәріхана инфрақұрылымы мен фармацевтикалық қызмет көрсету сапасын жақсарту мақсатында цифрландыру белсенді жүргізілуде. «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы аясында медициналық және фармацевтикалық ұйымдарда электрондық жүйелер енгізілуде, ал жеке дәріханалар автоматтандырылған сату жүйелері мен электронды рецепт қызметтерін қолдана бастады [3]. Шымкент қаласында қазіргі таңда 3000-нан астам фармацевтикалық пункт тіркелген, олардың бір бөлігі цифрлық жүйелермен жұмыс істеуде [4].

Осы мақалада біз Шымкент қаласындағы дәріханаларда цифрландыру мен жасанды интеллектті енгізудің артықшылықтары мен тәуекелдерін кешенді түрде бағалау мақсатында SWOT-талдау әдісін қолданамыз. Бұл тәсіл саланың дамуына әсер ететін ішкі (күшті және әлсіз жақтары) мен сыртқы (мүмкіндіктер мен қауіптер) факторларды жүйелі түрде саралауға мүмкіндік береді.

Зерттеу мақсаты

Бұл зерттеудің негізгі мақсаты — Шымкент қаласындағы дәріханаларға цифрландыру мен жасанды интеллект технологияларын енгізудің тиімділігін бағалау және бұл үдерістің фармацевтикалық қызмет көрсету сапасына ықпалын талдау болып табылады.

Зерттеу әдістемесі (методологиясы)

Осы зерттеу жұмысының әдістемесі – сапалы (qualitative) және салыстырмалы талдау әдістерін қолдануға негізделеді. Зерттеу барысында SWOT-талдау әдісі дәріхана қызметіне цифрландыру мен ЖИ технологияларын енгізудің артықшылықтары мен кемшіліктерін жан-жақты бағалау үшін қолданылды.

Зерттеу объектісі ретінде Шымкент қаласындағы цифрлық технологияларды енгізіп жатқан жеке және желілік дәріханалар алынды. Зерттеу бірлігі ретінде фармацевт мамандар, дәріхана әкімшілері, медициналық IT-мамандар мен сала сарапшылары қарастырылды.

Шымкент қаласындағы 30-дан астам дәріхана қызметкерлері арасында сауалнама жүргізілді. Сауалнамада ЖИ және цифрландырудың қызмет көрсету сапасына ықпалы, қиындықтары және пайдасы туралы сұрақтар қамтылды.

ҚР Денсаулық сақтау министрлігі, «Цифрлық Қазақстан» бағдарламасы, Шымкент қалалық денсаулық сақтау басқармасының 2023–2024 жж. есептері мен цифрландыру туралы ресми деректер қарастырылды.

Жиналған деректер негізінде SWOT-талдау жүргізіліп, төрт негізгі фактор бойынша бағалау жасалды:

- Күшті жақтары (Strengths)
- Әлсіз жақтары (Weaknesses)
- Мүмкіндіктер (Opportunities)
- Қауіптер (Threats)

Бұл әдіс саладағы цифрландыру мен ЖИ технологияларын енгізудің ішкі және сыртқы факторларын жүйелі түрде саралауға мүмкіндік берді.

Зерттеу кезеңдері

Кезең	Мазмұны
I кезең	Әдеби және нормативтік деректерді жинау
II кезең	Сауалнама жүргізу
III кезең	Жиналған деректерді талдау және жүйелеу
IV кезең	SWOT-талдау жүргізу
V кезең	Қорытындылар мен ұсыныстар дайындау

Зерттеу нәтижелері

Зерттеу барысында Шымкент қаласындағы 30-дан астам дәріханаға сауалнама жүргізіліп, 10-нан аса фармацевтикалық ұйым өкілімен жартылай құрылымдалған сұхбаттар өткізілді. Жиналған деректерді талдау арқылы цифрландыру мен жасанды интеллект (ЖИ) технологияларын енгізудің фармацевтикалық қызмет сапасына тигізген ықпалы нақты бағаланды.

Күшті жақтары (Strengths)	Әлсіз жақтары (Weaknesses)	Мүмкіндіктер (Opportunities)	Қауіптер (Threats)
1. Қызмет көрсету сапасының артқаны: Сауалнамаға қатысқан дәріханалардың 82%-ы электрондық жүйелерді енгізу арқылы қызмет көрсету жылдамдығы мен дәлдігінің артқанын	Кадр тапшылығы мен дайындықтың жеткіліксіздігі: Дәріханалардың 54%-ы қызметкерлердің IT саласындағы білімінің төмендігін басты кедергі ретінде атап өтті. Инфрақұрылым шектеулері:	Мемлекеттік қолдаудың болуы: «Цифрлық Қазақстан» және «Денсаулық» бағдарламалары аясында дәріханаларға цифрлық шешімдерді енгізуге қолайлы жағдай жасалып	Деректер қауіпсіздігі: Жиналған мәліметтерге сәйкес, дәріханалардың 40%-ы клиенттердің жеке деректерін қорғау механизмдерінің әлсіз екенін

көрсетті. Дәрі-дәрмекті басқарудың жақсаруы: ЖИ-мен жұмыс істейтін бағдарламалар арқылы дәрі-дәрмек қорын автоматты бақылау, жарамдылық мерзімін болжау және тауар айналымын оңтайландыру мүмкіндігі артты. Электрондық рецепт жүйесінің қолданылуы: Қатысушы дәріханалардың 65%-ы дәрігерлермен интеграцияланған электрондық рецепт жүйесін пайдаланып отырғанын растады.	Ауылдық аймақтар мен кішігірім дәріханаларда интернет желісінің тұрақсыздығы мен техникалық құралдардың жетіспеушілігі байқалды. Жүйелердің тұрақты жұмыс істемеуі: Кейбір қатысушылар бағдарлама жиі «қатып қалатынын» немесе жаңартуды қажет ететінін жеткізді.	отыр. Қосымша қызмет түрлерін енгізу мүмкіндігі: Онлайн тапсырыс, үйге жеткізу, дәрігермен бейнебайланыс секілді қосымша функцияларды енгізу арқылы клиент базасын кеңейтуге мүмкіндік бар. Жасанды интеллекттің кеңеюі: ЖИ негізінде клиенттің денсаулық тарихын ескеріп, дәрілік ұсыныс жасау секілді интеллектуалды көмекші құралдарды енгізу мүмкіндігі жоғары.	мойындады. Технологиялық тәуелділік: Электрондық жүйелер істен шыққан жағдайда, жұмыс процесі тоқтап қалуы мүмкін екендігі маңызды қауіп ретінде бағаланды. Бәсекелестіктің артуы: Цифрлық технологияларды ертерек енгізген ірі желілік дәріханалар шағын кәсіпкерлерге нарықта бәсекелестік туғызуда.
--	--	---	--

Дәріхана саласына цифрландыру мен жасанды интеллект енгізуге арналған іс-қимыл картасы (Шымкент қаласы мысалында)

№	Іс-шара атауы	Жауапты тарап	Мерзімі	Күтілетін нәтиже
1	Дәріханаларды интернетпен толық қамтамасыз ету	Шымкент қаласы әкімдігі, байланыс операторлары	6 ай	Барлық дәріханаларда тұрақты интернет болады
2	Компьютерлер мен бағдарламалық құралдарды жаңарту	Жеке дәріхана желілері, «Атамекен» ҰКП	6–12 ай	Жұмыс тиімділігі артады, цифрлық жүйелерге көшу жеңілдейді
3	Фармацевтерге арналған цифрлық сауаттылық	ҚР Денсаулық сақтау министрлігі, ЖОО,	Тұрақты (жыл	Кадрлардың технологияны қолдану

№	Іс-шара атауы	Жауапты тарап	Мерзімі	Күтілетін нәтиже
	курстарын ұйымдастыру	колледждер	сайын)	дағдылары артады
4	Медициналық ЖОО/колледждерде ЖИ және IT курстарын енгізу	ҚР Ғылым және жоғары білім министрлігі	1 оқу жылы ішінде	Жас мамандардың нарық талаптарына бейімділігі артады
5	Ақпараттық қауіпсіздік стандарттарын енгізу (ISO 27001 және т.б.)	ҚР ДСМ, фарм. компаниялар	1 жыл	Клиент деректерінің қауіпсіздігі қамтамасыз етіледі
6	Жүйелі түрде резервтік көшіру және шифрлау құралдарын енгізу	Дәріхана иелері, IT-серіктестер	3–6 ай	Жүйе ақауларына төзімділік артады
7	ЖИ арқылы дәрі-дәрмек ұсыныстарын автоматтандыру	Жеке IT-компаниялар, фармацевтикалық ЖШС	1 жыл	Тұтынушыға бағытталған қызмет жақсарады
8	Шағын дәріханаларға қолжетімді ЖИ платформаларын әзірлеу	Startup-компаниялар, инвесторлар	1–2 жыл	Барлық деңгейдегі дәріханаларда ЖИ қолданылады
9	Мемлекет пен жеке сектор арасында пилоттық жобаларды бастау	ҚР ДСМ, «Атамекен» ҰКП	1 жыл	Үздік тәжірибе үлгілері пайда болады
10	Бірыңғай ұлттық фармацевтикалық цифрлық платформаны құру	ҚР ДСМ, Ұлттық ақпараттық технологиялар АҚ	2 жыл	Деректер интеграциясы мен бақылау жеңілдейді
11	Тұтынушылардан кері байланыс жинау жүйесін енгізу (онлайн пікірлер, сауалнама)	Дәріханалар	3–6 ай	Қызмет сапасын бағалау және жетілдіру жеңілдейді
12	Онлайн кеңес беру және медициналық ақпарат беру функцияларын іске қосу	Жеке дәріхана желілері	6–9 ай	Пациенттердің сенімі мен қанағаттануы артады

Қорытынды

Бұл іс-қимыл картасын кезең-кезеңімен жүзеге асыру арқылы:

- Шымкент қаласының дәріханаларында цифрлық қызмет көрсету мәдениеті қалыптасады;
- Жасанды интеллект шешімдері енгізіледі;
- Қызмет көрсету сапасы мен халықтың қанағаттануы жоғары деңгейге көтеріледі.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, цифрландыру мен жасанды интеллектті дәріхана саласына енгізу Шымкент қаласындағы фармацевтикалық қызметтің сапасын жақсартуға нақты ықпал етуде. Дегенмен, бұл үдерістің сәтті жүруі үшін инфрақұрылымдық және

кадрлық мәселелерді шешу, сондай-ақ деректер қауіпсіздігін күшейту маңызды болып қала береді.

Әдебиеттер тізімі

1. Всемирная организация здравоохранения. Good Pharmacy Practice: Guidelines. Geneva, WHO, 2011.
2. JASON Report. Artificial Intelligence for Health Care. MITRE Corp., 2017.
3. ҚР Цифрлық даму, инновациялар және аэроғарыш өнеркәсібі министрлігі. «Цифрлық Қазақстан» бағдарламасы. digital.gov.kz
4. Шымкент қалалық денсаулық сақтау басқармасы. 2024 ж. ресми есебі.

УДК 615.324

Худайбердиева Ю.Ю., Базарова Н. С.

Фармацевтикалық істі ұйымдастыру кафедрасы, Самарқанд мемлекеттік медицина университеті, Өзбекстан ғылыми жетекшісі-фармацевтикалық істі ұйымдастыру кафедрасының меңгерушісі, доцент

ҚҰРАМЫНДА ЙОД БАР ПРЕПАРАТТАРДЫ ДӘРІХАНА ЖЕЛІСІНДЕ САТУ ЖӘНЕ САМАРҚАНД ҚАЛАСЫ КӨЛЕМІНДЕ ЙОД ТАПШЫЛЫҒЫНА БАЙЛАНЫСТЫ АУРУЛАРДЫҢ АЛДЫН АЛУДЫ ОҢТАЙЛАНДЫРУ

Аңдатпа

Ағзада йодты тұтынудың орташа азаюы және қанда қалқаниша гормондарының концентрациясының төмендеуі жағдайында баланың миының дамуының бұзылуы, яғни йод тапшылығымен байланысты ауыр клиникалық аурулар, атап айтқанда эндемиялық зоб және кретизм, ақыл-ой кемістігі, перинаталдық және нәресте өлімінің көбеюі сияқты жағдайлар байқалуы мүмкін. Сондықтан отандастарымыздың йод препараттарын және йодқа бай өнімдерді тұтынуы маңызды.

Түйін сөздер: *буқоқ, профилактика, дәріхана ұйымдарындағы құжаттар, дәріхана сатылымы, дәрілер айналымы.*

Худайбердиева Ю.Ю., Базарова Н.С.

Кафедра Организации фармацевтического дела, Самаркандского государственного
медицинского университета, Узбекистан Научный руководитель- заведующая кафедрой
организации фармацевтического дела, доцент

РЕАЛИЗАЦИЯ ЙОД СОДЕРЖАЩИХ ПРЕПАРАТОВ В АПТЕЧНОЙ СЕТИ И ОПТИМИЗАЦИЯ ПРОФИЛАКТИКИ ЗАБОЛЕВАНИЙ, СВЯЗАННЫХ С НЕХВАТКОЙ ЙОДА, В МАСШТАБЕ ГОРОДА САМАРКАНД

Аннотация

Даже в условиях умеренного снижения потребления йода в организме и снижения концентрации тиреоидных гормонов в крови у ребенка возникают нарушения развития головного мозга, то есть тяжелые клинические заболевания, связанные с дефицитом йода, в частности, эндемический зоб. могут наблюдаться кретинизм, умственная отсталость, перинатальная и повышенная детская смертность. Поэтому нашим соотечественникам важно употреблять йод содержащие добавки и продукты, богатые йодом.

Ключевые слова: *буковка, профилактика, документы в аптечных организациях, аптечные продажи, обращение лекарств.*

Khudaiberdieva Yu.Y., Bazarova N.S.

Department of Pharmaceutical Business Organization, Samarkand State Medical University,
Uzbekistan Scientific supervisor - Head of the Department of Pharmaceutical Business
Organization, Associate Professor

IMPLEMENTATION OF IODINE-CONTAINING PREPARATIONS IN THE PHARMACY NETWORK AND OPTIMIZATION OF THE PREVENTION OF DISEASES RELATED TO IODINE DEFICIENCY ON THE SCALE OF THE CITY OF SAMARKAND

Abstract

Even with a moderate decrease in iodine consumption in the body and a reduction in the concentration of thyroid hormones in the blood, children may experience developmental disorders of the brain, leading to severe clinical conditions associated with iodine deficiency, particularly endemic goiter. Conditions such as cretinism, intellectual disability, perinatal, and increased childhood mortality can be observed. Therefore, it is crucial for our compatriots to consume iodine-containing supplements and iodine-rich foods.

Key words: goiter, prevention, documents in pharmacy organizations, pharmacy sales, circulation of medications.

Цель исследования. Цель данного исследования заключается в изучении особенностей реализации йодсодержащих препаратов в аптеках Самаркандской области и разработке эффективных мер по профилактике заболеваний, связанных с нехваткой йода.

Материалы и методы. В рамках исследования будут использованы статистические данные, анкеты, интервью и практические анализы. Также будут представлены статистические показатели оборота йодсодержащих препаратов в ТД "Самарканд провизор" за 2023-2024 годы, истории болезни пациентов, страдающих от нехватки йода, и анкеты, заполненные врачами и провизорами.

Результаты исследования. Данная диссертация предоставляет возможность предложить эффективные меры по профилактике заболеваний, связанных с нехваткой йода. Это, в свою очередь, будет способствовать улучшению здоровья местного населения и повышению эффективности йодсодержащих препаратов. Работа также подчеркивает необходимость сотрудничества с государственными органами и общественными организациями для решения проблем, связанных с нехваткой йода. Результаты исследования могут быть использованы повышающими эффективность процесса принятия решений.

Выводы. Эффективная реализация йодсодержащих препаратов необходима для профилактики заболеваний, связанных с нехваткой йода. Результаты исследования помогут улучшить систему здравоохранения в Самаркандской области.

Список литературы:

1. Авцын А.П. Микроэлементозы человека: этиология, классификация, органопатология / А.П. Авцын, А.А. Жаворонков, М.А. Риш; АММСССР - М.: Медицина, 1991.-496с.
- 2 Аксенова Н.Г1. Возрастные особенности локализации С-клеток щитовидной железы человека // Морфология.- 1996.-№2.- С. 18-21.
- 3 Алешин Б.В., Губский В.Н. Гипоталамус и щитовидная железа.- М.:Медицина, 1983.- 184с.
- 4.Sog'lom avlod asoslari: metodik qo'llanma. D.I.Axmedova, G.O'. Salixova, N.D.Ishniyozova va boshqalar. T: « O'zbekiston» 2017 yil
5. Старкова А.Т. Фармакотерапия в эндокринологии.- М.: Медицина, 1989. -280с.
- 6.Biologiya. M.M.Abdulxaeva Toshkent «Tib-kitob» nashriyoti 2011 yil
7. "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi» Davlat ilmiy nashriyoti Toshkent – 2005.

УДК 615.076.7

Амирова Г.Б., Базарова Н.С.

Кафедра Организации фармацевтического дела, Самаркандского государственного
медицинского университета, г. Самарканд, Узбекистан

КОНТЕНТ-АНАЛИЗ ЛЕКАРСТВЕННЫХ СРЕДСТВ, ПРИМЕНЯЕМЫХ ПРИ ЛЕЧЕНИИ РЕВМАТИЗМА

Amirova G.B., Bazarova N.S.

Department of Pharmaceutical Business Organization, Samarkand State Medical University,
Samarkand, Uzbekistan

CONTENT ANALYSIS OF MEDICINES USED IN THE TREATMENT OF RHEUMATISM

Амирова Г.Б., Базарова Н. С.

Фармацевтикалық істі ұйымдастыру кафедрасы, Самарқанд мемлекеттік медицина
университеті, Самарқанд қ., Өзбекстан

РЕВМАТИЗМДІ ЕМДЕУДЕ ҚОЛДАНЫЛАТЫН ДӘРІЛІК ЗАТТАРДЫҢ КОНТЕНТ- ТАЛДАУЫ

Введение: Ревматизм – воспалительное инфекционно-аллергическое системное поражение соединительной ткани различной локализации, преимущественно сердца и сосудов. Типичная ревматическая лихорадка характеризуется повышением температуры тела, множественными симметричными артралгиями летучего характера, полиартритом. В дальнейшем могут присоединяться кольцевидная эритема, ревматические узелки, ревматическая хорея, явления ревмокардита с поражением клапанов сердца.

Цель исследования: провести контент-анализ зарегистрированных в Узбекистане лекарственных средств, применяемых при лечении ревматизма, с акцентом на их фармакологическую классификацию, производителей и формы выпуска.

Материалы и методы: исследование основано на данных Государственного Реестра лекарственных средств и изделий медицинского назначения и медицинской техники, разрешенных к применению в медицинской практике Республики Узбекистан. В научном изучении использованы такие методы, как анализ, сравнение, систематизация и визуализация информации. Для визуализации данных построены диаграммы и представлена сводная таблица.

Результаты: в ходе исследования установлено, что наибольшая доля лекарственных препаратов представлена зарубежными производителями (35 наименования, 64,8 %), тогда как отечественные компании зарегистрировали (14 наименований 25,9 %), а производители из стран СНГ – (5 наименований 0,92 %). Среди фармакотерапевтических групп лидируют глюкокортикоидные (27 наименований, 50%), затем следуют иммунодепрессанты (15 наименований, 27,7%), противоопухолевые средства (5 наименований 0,92 %), противомаларийные препараты (5 наименования, 0,92 %) и синтетические антибиотики (2 наименования, 0,37 %).

Выводы: делая итоги по анализу регистрации лекарственных средств Республики Узбекистана 2025 года показал, что основную долю для лечения ревматизма составляют зарубежные лекарственные препараты, среди фармакотерапевтических групп преобладают глюкокортикоидные. Также более распространенными формами выпуска выявлены таблетки, капсулы и растворы для инъекций.

UDK: 615.1/.9- 015: 614.27.' 658.562

H.G. Abdurazzaqova

“Samarkand State Medical University”, Samarkand, Uzbekistan

THE ROLE AND IMPORTANCE OF INTERNAL PHARMACIES IN PROVIDING QUALITY MEDICAL SERVICES AND ENSURING MEDICATION SUPPLY

Abstract

In the modern healthcare system, internal pharmacies hold significant importance. As part of medical institutions, they play a crucial role in delivering medications to patients in a correct,

safe, and effective manner, as well as providing quality pharmaceutical services. This literature review will cover the functions of internal pharmacies, the legislative foundations, international experiences, and development prospects. The drug supply system of internal pharmacies is organized based on centralized purchasing and internal needs. They purchase medications based on the needs of the medical institution, planning monthly or quarterly acquisitions accordingly.

Keywords: management, service, control, quality, medication.

Абдураззакова Х.Г

"Самаркандский государственный медицинский университет", Самарканд,
Узбекистан

РОЛЬ И ВАЖНОСТЬ ВНУТРЕННИХ АПТЕК В ОБЕСПЕЧЕНИИ КАЧЕСТВЕННЫХ МЕДИЦИНСКИХ УСЛУГ И ГАРАНТИИ ПОСТАВКИ ЛЕКАРСТВ

Аннотация

В современной системе здравоохранения внутренние аптеки играют значительную роль. Будучи частью медицинских учреждений, они обеспечивают правильную, безопасную и эффективную доставку медикаментов пациентам, а также предоставляют качественные фармацевтические услуги. Этот обзор литературы охватывает функции внутренних аптек, законодательные основы, международный опыт и перспективы развития. Система снабжения лекарственными средствами внутренних аптек организована на основе централизованных закупок и внутренних потребностей. Они приобретают медикаменты в зависимости от нужд медицинского учреждения, планируя месячные или квартальные закупки соответственно.

Ключевые слова: управление, обслуживание, контроль, качество, медикаменты.

Абдураззакова Х. Г

"Самарқанд мемлекеттік медицина университети", Самарқанд, Ўзбекстан

САПАЛЫ МЕДИЦИНАЛЫҚ ҚЫЗМЕТТЕРДІ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕГІ ЖӘНЕ ДӘРІ-ДӘРМЕКТЕРМЕН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕГІ ІШКІ ДӘРІХАНАЛАРДЫҢ РӨЛІ МЕН МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Аңдатпа

Қазіргі Денсаулық сақтау жүйесінде ішкі дәріханалар маңызды рөл атқарады. Медициналық мекемелердің бір бөлігі бола отырып, олар пациенттерге дәрі-дәрмектерді дұрыс, қауіпсіз және тиімді жеткізуді қамтамасыз етеді, сонымен қатар сапалы фармацевтикалық қызметтерді ұсынады. Бұл әдебиеттерге шолу ішкі дәріханалардың функцияларын, заңнамалық негіздерді, халықаралық тәжірибені және даму перспективаларын қамтиды. Ішкі дәріханаларды дәрілік заттармен жабдықтау жүйесі орталықтандырылған сатып алу және ішкі қажеттіліктер негізінде ұйымдастырылған. Олар дәрі-дәрмектерді медициналық мекеменің қажеттіліктеріне қарай сатып алады, сәйкесінше айлық немесе тоқсандық сатып алуды жоспарлайды.

Түйін сөздер: басқару, қызмет көрсету, Бақылау, сапа, дәрі-дәрмектер.

The objective of the study. The role of internal pharmacies in the healthcare system is increasing year by year. They play a crucial role in the quality and timely delivery of medicinal products, providing pharmaceutical services, offering advice to patients, and ensuring the proper storage and distribution of medications. This section analyzes the significance of internal pharmacies in modern medical services, the requirements placed upon them, and the system of pharmaceutical supply being implemented through them.

Materials and Methods. The subjects of the research are the internal pharmacy systems of healthcare institutions. Among them are the internal pharmacy of the Family Polyclinic No. 2 in Samarkand, the multidisciplinary children's hospital in Samarkand, and the multidisciplinary hospital at Samarkand State Medical University. The internal pharmacy staff actively participates in the field of clinical pharmacy. They provide advice in collaboration with doctors on drug selection, dosing, contraindications, and evaluating side effects. Additionally, they play a crucial role in ensuring patient safety through pharmaceutical oversight. For the successful operation of the internal pharmacy, it is essential to have highly qualified pharmaceutical personnel. They must possess sufficient knowledge and skills in pharmacology, management, sanitation and hygiene, and information technology. Continuous professional development courses, international experience exchange programs, accreditation, and certification practices enhance the capabilities of the staff.

Results. The results of the research are applied to optimize the control of internal pharmacies and ensure the supply of medications in healthcare institutions. This leads to a reduction in waste of medicinal products, timely delivery of medications to patients, and an improvement in the quality of service. The management and control systems of internal pharmacies in healthcare institutions have been studied and analyzed. Measuring quality indicators, evaluating the outcomes of pharmaceutical services, and implementing continuous quality improvement programs enable

pharmacies to optimize their operations. Regular inspections conducted by regulatory authorities and independent auditors are a crucial element in monitoring the activities of pharmacies. Forecasting demand for pharmaceuticals and optimizing supply is essential for the effective operation of pharmacies. Managing pharmaceutical inventories, adhering to storage conditions, and properly organizing the disposal of expired medications are vital components of responsible pharmacy practice. Forecasting demand and optimizing inventory are of significant importance to prevent issues such as shortages or excesses of pharmaceuticals.

Conclusions. Ensuring the financial stability of internal pharmacies and the effective use of resources is crucial for their long-term operation. Optimizing the costs of purchasing, storing, and selling medications, as well as developing strategies to increase the revenues of pharmacies, will help achieve financial stability. The management and control systems of internal pharmacies in healthcare institutions have been studied and analyzed. The current state of medication supply has been assessed, and existing problems have been identified. Effective mechanisms for optimizing the process of medication delivery have been developed.

ӨОЖ: 615:658.5:65.012.2

Нисанкулов А.Б., Жакипбеков К.С.

"С. Ж. Асфендияров атындағы Қазақ ұлттық медицина университеті" КЕАҚ,
Алматы қ., Қазақстан

LEAN ЖӘНЕ SIX SIGMA ӘДІСТЕМЕЛЕРІН ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП, ФАРМАЦЕВТИКАЛЫҚ КӘСІПОРЫНДАРДАҒЫ ӨНДІРІСТІК ПРОЦЕСТЕРДІ ОҢТАЙЛАНДЫРУ

Аңдатпа

Бұл зерттеу жұмысы фармацевтикалық кәсіпорындардағы өндірістік процестерді тиімді ұйымдастырудың заманауи тәсілдерін қарастырады. Lean және Six Sigma әдіснамаларын қолдану арқылы шығындарды қысқарту, цикл уақытын азайту және сапаны арттыру жолдары талданды. «RutaPharm» ЖШС мысалында жүргізілген зерттеу нәтижелері өндірістік шығындардың 30%-ға, цикл уақытының 25%-ға азайғанын және өнім ақауларының 40%-ға төмендегенін көрсетті. Әдістемелерді цифрлық мониторинг жүйелерімен үйлестіру сапаны бақылауды жеделдетіп, процестердің тұрақтылығын қамтамасыз етті. Зерттеу қорытындысы Lean және Six Sigma әдістерінің

фармацевтикалық өндірістің бәсекеге қабілеттілігін арттыруда және GMP талаптарына сәйкес сапалы өнім шығаруда маңызды рөл атқаратынын дәлелдеді.

Түйін сөздер: фармацевтика, өндірістік процестер, Lean, Six Sigma, сапаны басқару, оңтайландыру, тиімділік.

Нисанкулов А. Б., Жакипбеков К. С.

НАО "Казахский национальный медицинский университет имени С. Ж.
Асфендиярова", г. Алматы, Казахстан

ОПТИМИЗАЦИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ПРОЦЕССОВ НА ФАРМАЦЕВТИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЯХ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ МЕТОДИК LEAN И SIX SIGMA

Аннотация

В данной исследовательской работе рассматриваются современные подходы к эффективной организации производственных процессов на фармацевтических предприятиях. Были проанализированы способы сокращения затрат, сокращения времени цикла и повышения качества с использованием методологий Lean и Six Sigma. Результаты исследования на примере ТОО "RumaPharm" показали снижение производственных затрат на 30%, времени цикла на 25% и снижение дефектов продукции на 40%. Сочетание методологий с системами цифрового мониторинга ускорило контроль качества и обеспечило стабильность процессов. Результаты исследования доказали, что методы Lean и Six Sigma играют важную роль в повышении конкурентоспособности фармацевтического производства и производстве качественной продукции в соответствии с требованиями GMP.

Ключевые слова: фармацевтика, производственные процессы, Lean, Six Sigma, управление качеством, оптимизация, эффективность.

Nisankulov A. B., Zhakipbekov K. S.

NJCS" Kazakh National Medical University named after S. zh. Asfendiyarov".,
Almaty, Kazakhstan

OPTIMIZATION OF PRODUCTION PROCESSES IN PHARMACEUTICAL ENTERPRISES USING THE LEAN AND SIX SIGMA METHODOLOGIES

Abstract

This research work considers modern approaches to the effective organization of production processes in pharmaceutical enterprises. Using the Lean and Six Sigma methodologies, ways to cut costs, reduce cycle time, and improve quality were analyzed. The results of the study on the example of RUMAPHARM LLC showed a decrease in production costs by 30%, cycle time by 25% and a decrease in product defects by 40%. Combining methodologies with digital monitoring systems has accelerated quality control and ensured the stability of processes. The conclusion of the study proved that Lean and Six Sigma methods play an important role in increasing the competitiveness of pharmaceutical production and producing quality products in accordance with GMP requirements.

Keywords: *pharmaceuticals, production processes, Lean, Six Sigma, quality management, optimization, efficiency.*

Өзектілігі: Фармацевтика саласы өнімнің сапасы мен өндірістік процестердің тиімділігіне жоғары талаптар қоятын қарқынды дамып келе жатқан салалардың бірі болып табылады. Бәсекелестіктің күшеюі және нормативтік талаптардың күшеюі жағдайында фармацевтикалық кәсіпорындар өз өнімділігін арттыруға және шығындарды азайтуға тырысады. Lean және Six Sigma әдістемелерін пайдалану ақауларды азайту, шығындарды азайту және жұмыс процестерін оңтайландыру арқылы жоғары өндіріс тиімділігіне қол жеткізуге мүмкіндік береді. Бұл әдістер өнім сапасының жоғары стандарттарын және өндіріс шығындарын төмендетуді қамтамасыз ете отырып, фармацевтикалық кәсіпорындардың тұрақты дамуына ықпал етеді. Сонымен қатар, өндірістік процестерді цифрландыру және сапаны бақылаудың автоматтандырылған жүйелерін интеграциялау өзгермелі нарықтық жағдайларға қосымша икемділік пен бейімделуді қамтамасыз етеді. Қазіргі фармацевтикалық компаниялар Lean және Six Sigma-ны енгізіп қана қоймай, сонымен қатар ұзақ мерзімді тиімділікке бағытталған процестерді жақсартудың кешенді стратегияларын әзірлеуге тырысады.

Зерттеу мақсаты: Фармацевтикалық кәсіпорындардың өндірістік процестерін Lean және Six Sigma әдіснамалары негізінде оңтайландырудың әдістемелік тәсілдерін әзірлеу. Зерттеу барысында бұл әдістерді енгізу қағидаттары, олардың өнім сапасына және жалпы өндірістік тиімділікке әсері қарастырылады.

Материалдар мен әдістер: Өндірістік процестердің қазіргі жағдайын талдау, Lean және Six Sigma әдістерін Алматы қаласындағы «RumaPharm» ЖШС-не енгізу тәжірибесін зерттеу, табысты кейстерді салыстырмалы талдау және практикалық қолдану.

Нәтижелері: Фармацевтикалық өндірісте Lean және Six Sigma әдістемелерін енгізу нәтижесінде мынадай көрсеткіштерге қол жеткізілді: өндіріс шығындарын 30% - ға қысқарту, өндіріс циклінің уақытын 25% - ға қысқарту, сондай-ақ өнімнің ақау деңгейін 40% - ға төмендету. Оңтайландырылған процестер шығындарды азайтуға, өнімділікті арттыруға және өндірістің барлық кезеңдерінде сапаны бақылауды жақсартуға мүмкіндік берді. Сонымен қатар, сандық бақылау құралдарын қолдану сапа стандарттарынан ауытқуларды анықтау уақытын 50% - ға қысқартуға мүмкіндік беретіні анықталды, бұл өндіріс цикліндегі ықтимал проблемаларға жедел жауап беруге ықпал етеді. Іске асыру тиімділігін талдау Lean, Six Sigma және автоматтандырылған бақылаудың үйлесімі өндіріс процестерінің сенімділігін едәуір арттыруға, адам факторының әсерін азайтуға және валидация шығындары мен GMP сәйкестігін төмендетуге мүмкіндік беретіндігін көрсетті.

Қорытынды: Lean және Six Sigma-ны фармацевтикалық кәсіпорындарға енгізу өндіріс процестерін жетілдіруде тиімді екендігі дәлелденді. Бұл әдістер өнімнің сапасын едәуір арттыруға, шығындарды азайтуға және ақаулардың пайда болу қаупін азайтуға мүмкіндік береді. Өндірістік процестерді оңтайландыру кәсіпорынның тұрақты дамуын қамтамасыз етеді, оның бәсекеге қабілеттілігін арттырады және өнімнің халықаралық стандарттарға сәйкестігіне кепілдік береді.

УДК:615.15.

М. Н. Саидова

Таджикский национальный университет, Душанбе, Таджикистан

ФАРМАКО-ЭПИДЕМИОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ГОСПИТАЛЬНОЙ ЛЕТАЛЬНОСТИ ОТ НАРУШЕНИЙ СИСТЕМЫ КРОВООБРАЩЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ ТАДЖИКИСТАН

Аннотация

В статье представлены результаты анализа госпитальной смертности от нарушения систем кровообращения. Установлено, что, несмотря на все усилия государства по снижению смертности и заболеваемости от нарушений системы кровообращения, отмечается тенденция к небольшому росту смертности среди пациентов с сердечно-сосудистыми заболеваниями. За последние пять лет общий показатель увеличился на 18,7% (до 15 026 случаев), а также повысились уровни госпитальной смертности от ишемической

болезни сердца и артериальной гипертензии в Хатлонской, Согдийской и Горно-Бадахшанской областях Республики Таджикистан. Выявлены ключевые предпосылки для улучшения фармацевтического компонента медицинской помощи пациентам с сердечно-сосудистыми заболеваниями с учетом международного опыта: отсутствие актуальной Национальной стратегии в области здоровья населения Республики Таджикистан, а также действующих социальных национальных программ, которые бы учитывали современные вызовы, внутренние возможности страны и зарубежный опыт; устаревшие методы организации фармацевтического сектора здравоохранения в Республике Таджикистан (ориентация на простое обеспечение лекарствами вместо пациент-центрированной фармацевтической помощи); ограниченный ассортимент зарегистрированных в стране лекарственных средств (ЛС) для лечения ССЗ, что ограничивает доступ населения к рациональной медикаментозной терапии.

Ключевые слова. Госпитальная смертность, Республика Таджикистан, артериальная гипертензия, инсульт, фармако - эпидемиологический анализ.

М. Н. Саидова

Тәжік ұлттық университеті, Душанбе, Тәжікістан

ФАРМАКО-ЭПИДЕМИОЛОГИЯЛЫҚ ТАЛДАУ: ТӘЖІКСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ҚАН АЙНАЛЫМЫ ЖҮЙЕСІНІҢ БҰЗЫЛУЫНАН АУРУХАНАЛЫҚ ӨЛІМНІҢ

Аңдатпа

Мақалада қан айналымы жүйесінің бұзылуынан ауруханалық өлімнің талдауының нәтижелері ұсынылған. Анықталғандай, қан айналымы жүйесінің бұзылуынан өлім мен аурушаңдықты төмендетуге мемлекеттің барлық күш-жігеріне қарамастан, жүрек-қан тамыр аурулары бар науқастар арасында өлімнің сәл өсу тенденциясы байқалады. Соңғы бес жылда жалпы көрсеткіш 18,7%-ға өсті (15 026 жағдайға дейін), сондай-ақ Тәжікстан Республикасының Хатлон, Согди және Горно-Бадахшан облыстарында жүректің ишемиялық ауруы мен артериалдық гипертензиядан ауруханалық өлім деңгейі жоғарылады. Халықаралық тәжірибені ескере отырып, жүрек-қан тамыр аурулары бар науқастарға медициналық көмектің фармацевтикалық құрамдасын жақсарту үшін негізгі алғышарттар анықталды: Тәжікстан Республикасының халық денсаулығы саласындағы жаңартылған Ұлттық стратегиясының болмауы, сондай-ақ қазіргі заманғы сын-қатерлерді, елдің ішкі

мүмкіндіктерін және шетелдік тәжірибені ескеретін тиімді ұлттық әлеуметтік бағдарламалардың болмауы; Тәжікстан Республикасындағы денсаулық сақтау фармацевтикалық секторын ұйымдастырудың ескірген әдістері (дәрі-дәрмектерді қарапайым қамтамасыз етуге бағытталу, науқастың орталығы фармацевтикалық көмекке емес); елде жүрек-қан тамыр ауруларын емдеуге тіркелген дәрі-дәрмектердің шектеулі ассортименти (ДД), бұл халықтың рационалды дәрілік терапияға қол жеткізуін шектейді.

Түйін сөздер: Ауруханалық өлім, Тәжікстан Республикасы, артериалдық гипертензия, инсульт, фармако-эпидемиологиялық талдау.

M. N. Saidova

Tajik National University, Dushanbe, Tajikistan

PHARMACO-EPIDEMIOLOGICAL ANALYSIS OF IN-HOSPITAL MORTALITY FROM CIRCULATORY SYSTEM DISORDERS IN THE REPUBLIC OF TAJIKISTAN

Abstract

This article presents findings from an analysis of in-hospital mortality due to circulatory system disorders. Despite concerted government efforts to reduce both mortality and morbidity from these conditions, a slight upward trend in mortality among cardiovascular disease patients has been observed. Over the past five years, the overall rate has risen by 18.7% (reaching 15,026 cases), with increased in-hospital mortality from ischemic heart disease and arterial hypertension noted in the Khatlon, Sogdian, and Gorno-Badakhshan regions of the Republic of Tajikistan. Key prerequisites for enhancing the pharmaceutical aspect of medical care for cardiovascular patients, drawing on international experience, include: the lack of an updated National Health Strategy for the Republic of Tajikistan and effective national social programs that address contemporary challenges, domestic capabilities, and global insights; outdated approaches to organizing the pharmaceutical healthcare sector in the Republic of Tajikistan (emphasizing basic drug supply over patient-centered pharmaceutical assistance); and a restricted range of medicines registered in the country for treating cardiovascular diseases, which hinders public access to rational pharmacological therapy.

Keywords: In-hospital mortality, Republic of Tajikistan, arterial hypertension, stroke, pharmaco-epidemiological analysis.

Актуальность. В Республики Таджикистан с увеличением ожидаемой продолжительности жизни также возрастает и бремя неинфекционных заболеваний (НИЗ). Это растущее бремя НИЗ приводит к значительным экономическим потерям, проявляющимся в снижении производительности труда и увеличении затрат на здравоохранение. Артериальная гипертензия, или высокое артериальное давление, является ключевым фактором риска для сердечно сосудистых заболеваний. В Республике Таджикистан с 1991 по 2023 год заболеваемость болезнями органов кровообращения на 100 тысяч населения увеличилась на 37,1%. В настоящее время на протяжении 25 лет ишемическая болезнь сердца занимает лидирующую позицию среди причин смертности в стране. За этот период государственные органы внедряли различные меры по борьбе с сердечно-сосудистыми заболеваниями. В частности, в 2012 году 3 декабря под номером 676 было одобрено постановление Правительства Республики Таджикистан «О перспективах профилактики и контроля неинфекционных заболеваний и травматизма в Республике Таджикистан на 2013–2023 годы» [2,3,4,5].

Цель. Изучить смертность от нарушения систем кровообращения в Республики Таджикистан.

Материалы и методы. Материалами являлись данные Агентство по статистики при Министерство здравоохранения и социальной защиты Республики Таджикистан. Результаты обрабатывались методом описательной статистики с использованием программ «MS Office EXCEL 2017».

Результаты. Установлено, что несмотря на уменьшения заболеваемости по данной патологии в стране (на 34,74%) до сих пор на первом месте стоит госпитальная смертность от нарушения систем кровообращения. За период исследования она увеличилось на 18,7% (см.Рис.1) и составила 15026 человек в 2023 г.

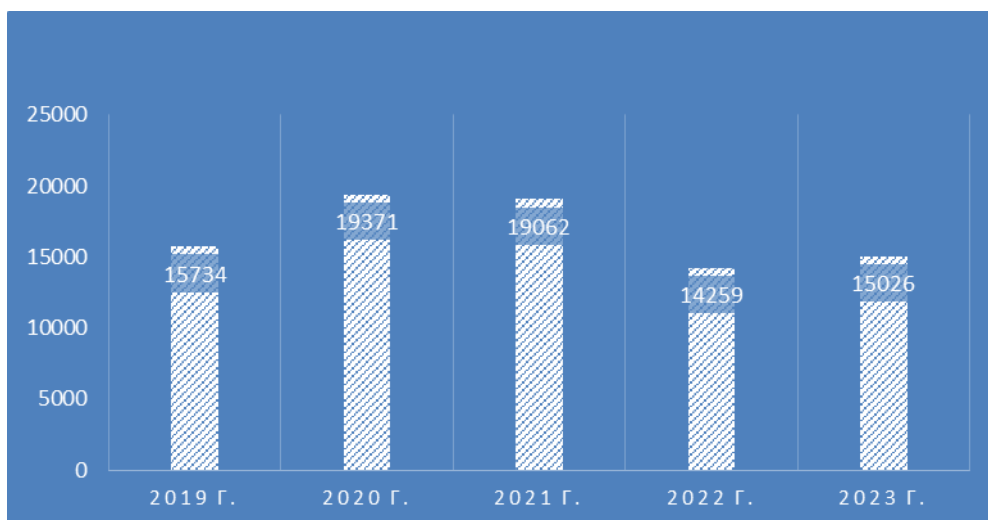

Рис. 1. Смертность от нарушения систем кровообращения в Республики Таджикистан за период 2019-2023гг.

На тот же период госпитальная смертность от нарушения системы кровообращения по Республики Таджикистан увеличилось на 2,0% (Рис.2). Большой рост госпитальной смертности приходилось на 2020 год.

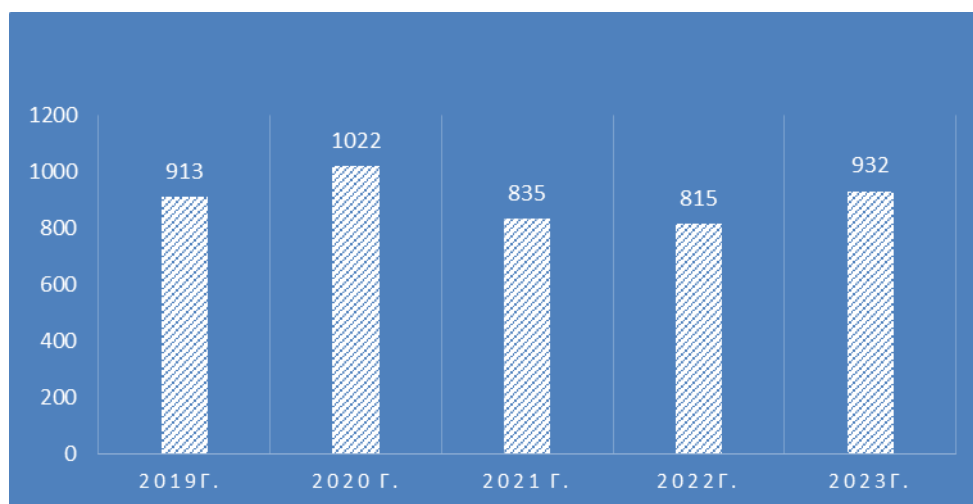

Рис. 2. Госпитальная смертность от нарушения системы кровообращения по Республики Таджикистан за период 2019-2023гг.

Среди госпитальной смертности по стране преобладало ИБС. В 2019 году оно составило 395 всего чел. по сравнению артериальной гипертензией (56). В результате по республике заболевание ИБС снизилось на 3,2%. Смертность от АГ увеличилось на 17,6%. Во всех регионах наблюдается самая высокая госпитальная смертность в период пандемии COVID-19. За период 2019-2023 гг., наибольшая госпитальная смертность приходилось в Согдийской области, далее в столице страны и т.д. Увеличения госпитальной смертности от ИБС наблюдается в ГБАО и в столице страны, а смертность от заболеваний АГ в Хатлонской

области, ГБАО, РРП, а также в г. Душанбе. Необходимо отметить, что проведенные ранее исследования показали [1], что на фармацевтическом рынке стране имеется недостаточный ассортимент зарегистрированных лекарств, который будить в свою очередь усложнять лекарственное обеспечения населения и не соответствовать государственной политики Республики Таджикистан.

Выводы. Установлено, что, несмотря на все усилия государства по снижению смертности и заболеваемости от нарушений системы кровообращения, отмечается тенденция к небольшому росту смертности среди пациентов с сердечно-сосудистыми заболеваниями (ССЗ). За последние пять лет общий показатель увеличился на 18,7% (до 15 026 случаев), а также повысились уровни госпитальной смертности от ишемической болезни сердца (ИБС) и артериальной гипертензии (АГ) в Хатлонской, Согдийской и Горно-Бадахшанской областях Республики Таджикистан. Выявлены ключевые предпосылки для улучшения фармацевтического компонента медицинской помощи пациентам с сердечно-сосудистыми заболеваниями (ССЗ) с учетом международного опыта: отсутствие актуальной Национальной стратегии в области здоровья населения Республики Таджикистан, а также действующих социальных национальных программ, которые бы учитывали современные вызовы, внутренние возможности страны и зарубежный опыт; устаревшие методы организации фармацевтического сектора здравоохранения в Республике Таджикистан (ориентация на простое обеспечение лекарствами вместо пациент-центрированной фармацевтической помощи); ограниченный ассортимент зарегистрированных в стране лекарственных средств (ЛС) для лечения ССЗ, что ограничивает доступ населения к рациональной медикаментозной терапии.

Список литературы

1. World Health Organization. Noncommunicable diseases. 2024. [Электронный ресурс] URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/noncommunicable-diseases#cms>
2. The Pan American Health Organization (ПАНО). Burden noncommunicable diseases. [Электронный ресурс] URL: <https://www.unhcr.org/enlace/burden-noncommunicable-diseases>
3. World Health Rankings. Live longer live better. Tajikistan top 50 causes of death. 2024. [Электронный ресурс] URL: <https://www.worldlifeexpectancy.com/country-health-profile/tajikistan> .

4. EU Non-communicable diseases (NCDs) initiative: Guidance document. [Электронный ресурс] URL: https://health.ec.europa.eu/document/download/d843d53e-c1c1-4664-b31e-febf618d011a_en?filename=eu-ncd-initiative_publication_en_0.pdf

5. Саидова, М.Н. Фармакоэкономический анализ лекарственного обеспечения кардиологического отделения центральной больницы района Дангары / М.Н. Саидова // Наука и инновация. – 2021. – №4. – С. 114-121.

ӘОЖ 615.322:547.56

Бөлеген Р. Ғ.¹, Утегенова Г. И.²

¹М.Ауезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент қ., Қазақстан

² Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы, Шымкент қ., Қазақстан

ЖАТАҒАН ЖЕБІРШӨП ШӨБІНІҢ (*THYMUS SERPYLLUM L.*) ҚҰРАМЫНДАҒЫ НЕГІЗГІ БИОЛОГИЯЛЫҚ БЕЛСЕНДІ ЗАТТАР ТОПТАРЫН ФИЗИКА-ХИМИЯЛЫҚ ӘДІСТЕРМЕН ЗЕРТТЕУ

Аңдатпа

Жатаған жебіршөп шөбі (Thymus serpyllum L.) — эфир майларына, флавоноидтарға және басқа да биологиялық белсенді қосылыстарға бай дәрілік өсімдік болып табылады. Ол халық медицинасында және фармацевтикалық өндірісте тыныс алу жолдары ауруларын емдеуде, антисептикалық және қабынуға қарсы препараттар құрамында кеңінен қолданылады. Бұл зерттеуде жатаған жебіршөп (Thymus serpyllum L.) шөбінің физика-химиялық қасиеттері зерттелді: флавоноидтардың жалпы мөлшері спектрофотометриялық әдіспен анықталып, негізгі биологиялық белсенді қосылыстар анықталды. ЖҚХ және ЖӨСХ әдістерме тимол мен басқа фенолдық қосылыстардың болуы анықталды, бұл өсімдіктің жоғары фармакологиялық белсенділігін және дәрілік ишкізат ретінде қолданудың негізділігін көрсетеді.

Түйін сөздер: жебіршөп, флавоноидтар, спектрофотометрия, ЖҚХ, тимол.

Бөлеген Р. Ғ., Утегенова Г.И .

Южно-Казахстанский университет им.М.Ауезова. г.Шымкент.Казахстан

Южно-Казахстанская медицинская академия. г.Шымкент. Казахстан

ФИЗИКО-ХИМИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ОСНОВНЫХ ГРУПП БИОЛОГИЧЕСКИ АКТИВНЫХ ВЕЩЕСТВ В СОСТАВЕ ТРАВЫ ТИМЬЯНА ПОЛЗУЧЕГО (*THYMUS SERPYLLUM* L.)

Аннотация

Трава тимьяна ползучего (*Thymus serpyllum* L.) — это лекарственное растение, богатое эфирными маслами, флавоноидами и другими биологически активными соединениями. Оно широко используется в народной медицине и фармацевтическом производстве для лечения заболеваний дыхательных путей, а также в составе антисептических и противовоспалительных препаратов. В данном исследовании были изучены физико-химические свойства травы тимьяна ползучего (*Thymus serpyllum* L.): общее содержание флавоноидов определено спектрофотометрическим методом, а также идентифицированы основные биологически активные соединения. Методами ТСХ и ВЭЖХ установлено наличие тимола и других фенольных соединений, что подтверждает высокую фармакологическую активность растения и обосновывает его использование в качестве лекарственного растительного сырья.

Ключевые слова: тимьян ползучий, флавоноиды, спектрофотометрия, ТСХ, тимол.

Bolegen R. G., Utegenova G. I.

Auezov South Kazakhstan University, Shymkent, Kazakhstan

South Kazakhstan Medical Academy, Shymkent, Kazakhstan

PHYSICO-CHEMICAL STUDY AND DETERMINATION OF THE MAIN GROUPS OF BIOLOGICALLY ACTIVE SUBSTANCES IN THE HERB OF CREEPING THYME (*THYMUS SERPYLLUM* L.)

Abstract

The creeping thyme herb (*Thymus serpyllum* L.) is a medicinal plant rich in essential oils, flavonoids, and other biologically active compounds. It is widely used in traditional medicine and pharmaceutical production for the treatment of respiratory diseases, as well as in the composition of antiseptic and anti-inflammatory preparations. In this study, the physico-chemical properties of creeping thyme (*Thymus serpyllum* L.) were investigated: the total flavonoid content was determined by spectrophotometric method, and the main biologically active compounds were identified. Using TLC and HPLC methods, the presence of thymol and other phenolic compounds

was confirmed, indicating the plant's high pharmacological activity and justifying its use as a medicinal raw material.

Keywords: *creeping thyme, flavonoids, spectrophotometry, TLC, thymol.*

Кіріспе

Жатаған жебіршөбі — *Lamiaceae* тұқымдасына жататын көпжылдық шөптесін өсімдік болып келеді. Биіктігі 10–30 см құрайды, сабағы төселмелі немесе тік өсетін болып келеді. Жапырақтары ұсақ күйде, сопақша пішінді, құрамында эфир майлары көп мөлшері кездеседі. Гүлдері көкшіл-күлгін түсті болады, маусым-шілде айларында гүлдейді. Өсімдік табиғатта орманалқаптарының шет беткейлерінде, тастақты беткейлерде, құрғақ далалар мен шалғындық жерлерде кеңінен таралған [1, 2]. Қазақстанда таралуына тоқталатын болсақ, жабайы түрде өсетін температураға төзімді болғандықтан барлық аймақта дерлік кездесетін өсімдік. Еліміздің тау беткейлерінде, Батыс Қазақстанның құмды жерлерінде, әсіресе Солтүстік және Орталық Қазақстанда, Қарағанды, Жезқазған далаларында, Оңтүстік аймақтағы тау жоталарында төбелердің басында, тастақты беткейлерде, бұталардың арасында, орманды алқаптарда өседі [3].

Жатаған жебіршөп шөбінің құрамында эфир майлары (тимол, карвакрол, пинен, цимол), флавоноидтар (лютеолин, апигенин, кверцетин), фенол қышқылдары сонымен қатар таниндер және де урсол қышқылы сияқты қосылыстар бар. Эфир майлары өсімдікке антисептикалық, антимикробтық және қабынуға қарсы қасиеттер береді [2; 4]. Флавоноидтар антиоксиданттық белсенділік көрсетіп, жүрек-қантамыр жүйесіне оң әсер етеді [4; 5].

Жатаған жебіршөп шөбі қақырық түсіретін, бронхолитикалық сондай-ақ спазмолитикалық және де седативтік әсер көрсетеді. Оның препараттары жоғарғы тыныс алу жолдарының ауруларында (бронхит, жөтел, көкжөтел), жүйке жүйесінің қозғыштығында, асқазан-ішек жолдарының ауруларында да кеңінен қолданылады [1; 5]. Сонымен қатар, жатаған жебіршөп шөбі шырышты қабаттарға жұмсартушы әсер етіп, бактериялардың өсуін тежей алады [4; 6].

Қазіргі фармацевтикада жебіршөп шикізаты тұнба, қайнатпа, экстракт және эфир майы түрінде қолданыста [2; 6]. Дәрілік препараттар құрамына оның биологиялық белсенді қосылыстары енгізіліп, респираторлық, асқазан-ішек және жүйке жүйесінің ауруларына қарсы тиімділігі дәлелденген. Сонымен қатар, чабрец косметологияда, ароматерапияда және тағам өнеркәсібінде де пайдаланылады [5; 6].

Зерттеу мақсаты:

Thymus serpyllum L. (жатаған жебіршөп) шөбінің құрамындағы негізгі биологиялық белсенді заттар топтарын физика-химиялық әдістер арқылы анықтау.

Зерттеу материалдары мен әдістері:

Зерттеу нысаны ретінде Қазақстанның оңтүстік аймақтарынан жиналған *Thymus serpyllum* L. (жатаған жебіршөп) шөбінің құрғақ дәрілік шикізаты пайдаланылды. Спектрофотометриялық, ЖҚХ, ЖӨСХ әдістері қолданылды.

Нәтижелер:

Жүргізілген зерттеу нәтижелері *Thymus serpyllum* L. (жатаған жебіршөп) шөбінің құрамында биологиялық белсенді қосылыстардың айтарлықтай мөлшерде жиналатынын көрсетті. Жұқақабатты және жоғары тиімді сұйық хроматография әдістері арқылы тимол мен басқа да фенолдық қосылыстардың бар екені анықталды, бұл өсімдіктің микробқа қарсы және антисептикалық белсенділігін түсіндіреді. Алынған нәтижелер жатаған жебіршөп шикізатының фармацевтикалық өндірісте қолдануға жоғары әлеуеті бар екенін, жаңа фитопрепараттар мен дәрілік өнімдерді жасау үшін тиімді табиғи көз екенін көрсетті. Сонымен қатар, зерттеу нәтижелері бұл өсімдікті респираторлық, асқазан-ішек және жүйке жүйесі ауруларын емдеуде қолдануға ғылыми негіз бола алады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Бабаян В.К., Бобков Ю.И. *Фармакогнозия с основами биохимии лекарственных растений*. — М.: ГЭОТАР-Медиа, 2015. — 528 с.
2. Прокопенко А.П., Киселёва Т.Л. *Фармакогнозия*. — М.: МЕДпресс-информ, 2014. — 432 с.
3. Ушакова И.Т., Харченко В.А.. Тимьян ползучий(*Thymus serpyllum* L.). Сорт Александрит.// научно практический журнал. 2015 г. 73 с.
4. Абдуллаев Ж.А. *Флора Казахстана и её значение в фармакологии*. — Алматы: ҚазҰФА, 2019. — 220 б.
5. Андреева Н.И., Самылина И.А. *Фармакогнозия: учебник для студентов фармацевтических вузов*. — М.: ГЭОТАР-Медиа, 2018. — 480 с.
6. PDR for Herbal Medicines. — 4th ed. — Thomson Healthcare Inc., 2007. — 870 p.

УДК: 615:658.7

Сайдулла Н.¹, Утегенова Г.И.², Абдраманова А.², Акбердиева Б.².

¹М.Ауезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент қ., Қазақстан

² Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы, Шымкент қ., Қазақстан

ФАРМАЦЕВТИКАЛЫҚ КӘСІПОРЫННЫҢ ЛОГИСТИКАЛЫҚ ӨНДІРІСТІК ЖҮЙЕСІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аннотация

Зерттеудің мақсаты фармацевтикалық кәсіпорынның логистикалық өндірістік жүйесін қалыптастыру болып табылады. Экономикалық тұрақсыздық пен жаһандық сыңартерлер жағдайында тиімді логистикалық басқару иикізатпен және дайын өніммен үздіксіз жабдықтауды қамтамасыз ету, сондай ақ барлық өндірістік процесстерді оңтайландыру үшін аса маңызды болады.

Түйін сөздер: *Фармацевтикалық кәсіпорын, логистика, логистикалық тізбекті жобалау*

Сайдулла Н.¹, Утегенова Г.И.², Абдраманова А.,² Акбердиева Б.²

¹Южно-Казахстанский университет им.М.Ауезова, г. Шымкент, Казахстан

²Южно-Казахстанская медицинская академия, г. Шымкент, Казахстан

РАЗРАБОТКА ЛОГИСТИЧЕСКОЙ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ СИСТЕМЫ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОГО ПРЕДПРИЯТИЯ.

Аннотация

Целью исследования является разработка логистической производственной системы фармацевтического предприятия. В условиях экономической нестабильности и глобальных вызовов эффективное логистическое управление приобретает первостепенное значение для обеспечения бесперебойного снабжения сырьем и готовой продукцией, а также оптимизации всех производственных процессов.

Ключевые слова:

Фармацевтическое предприятие, логистика, проектирование логистической цепи

Saydulla N., Utegenova G.I., Abdramanova A., Akberdieva B.

South Kazakhstan University named M.Auyezov, Shymkent, Kazakhstan

South Kazakhstan Medical Academy, Shymkent, Kazakhstan

DEVELOPMENT OF A PHARMACEUTICAL COMPANY'S LOGISTICS PRODUCTION SYSTEM

Abstract

The purpose of the research is to develop a logistics production system for a pharmaceutical company. In conditions of economic instability and global challenges, effective logistics management is of paramount importance to ensure an uninterrupted supply of raw materials and finished products, as well as to optimize all production processes.

Keywords: *Pharmaceutical company, logistics, logistics chain design*

Қазақстан өзінің фармацевтикалық индустриясын кеңейтуге, импортқа тәуелділікті төмендетуге және ішкі нарықты сапалы дәрі-дәрмектермен қамтамасыз етуге белсенді ұмтылуда. Елде географиялық және инфрақұрылымдық ерекшеліктерге байланысты логистикалық тізбектерді басқаруда айтарлықтай проблемалар бар, бұл жеткізілімдердің кешігуіне және шығындардың өсуіне әкеледі.

Логистикаға жаңа ұйымдастырушылық-әдістемелік тәсілдерді әзірлеу шикізат пен дайын өнімді жеткізу жылдамдылығын, сенімділігі мен тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді, бұл қазақстандық фармацевтикалық кәсіпорындардың өндірістік тиімділігі мен бәсекеге қабілеттілігіне тікелей әсер етеді.

Логистикалық жүйе әр түрлі элементтерді қамтиды:

- тасымалдау,
- сақтау,
- тарату,
- қорлармен басқару,

Бұл элементтердің барлығы бір-бірімен үнемі өзара әрекеттесуі керек және олардың жұмысы нақты үйлестірілуі керек. Сонда ғана логистикалық жүйе тиімді және үзіліссіз жұмыс істейді. Мұны істеу үшін басқарудың әдістері мен тәсілдерін таңдау керек – логистиканың әрбәр жеке саласы үшін де, бүкіл тізбек үшін.

Екі деңгейден тұратын дизайн ұсынамыз:

- стратегиялық деңгейде – логистикалық желінің жалпы схемасын жасау, серіктестерді таңдау, қоймалардың қай жерде болатының, маршруттар мен тасымалдау бағыттарының қалай салатының анықтау керек

- жедел деңгейде –күнделікті жұмысты бақылау: қорлар қалай бөлінеді, өнімнің қозғалысы қалай бақыланады және жеткізілім қаншалықты уақытында өтендігіне үнемі бақылау жүргізу

Қорытынды : жаңа жағдайларға сәтті бейімделу үшін компаниялар тауарлар мен ақпарат ағындарын жеделдетіп, оңтайландыруы, берік серіктестер құруы, делдардар санын азайтуы және логистиканың барлық кезеңдерін нақты уақыт режимінде бақылауға мүмкіндік беретін замануи технологияларды еңгізуі керек

Әдебиеттер тізімі:

1. Буйлин А. В. Галенов-фармацевтикалық өндірістің ұйымдық құрылымын модельдеу //Ресей ғылыми-практикалық конференция материалдары: «Дәрілік заттардың тиімді пайдалануы» – Пермь. - 2014. -121-122 б.
2. Курочкин Д.В. Логистика: [транспортная, закупочная, производственная, распределительная, складирования, информационная]: курс лекций / Д. В. Курочкин. – Минск: ФУАинформ, 2012. – 15-27 с.

УДК 616-001.1-036.8:614.882

Усенова Л.Т., Утегенова Г.И., Шертаева К.Д.

Областная клиническая больница, г.Шымкент. Казахстан

Южно-Казахстанская медицинская академия, г.Шымкент. Казахстан

МЕТОДИЧЕСКИЙ ПОДХОД К ПРОГНОЗИРОВАНИЮ ГОСПИТАЛЬНОЙ ПОТРЕБНОСТИ В УРОЛОГИЧЕСКИХ ПРЕПАРАТАХ (НА ПРИМЕРЕ МОЧЕКАМЕННОЙ БОЛЕЗНИ)

Аннотация

Целью настоящего исследования явились маркетинговые исследования рынка лекарственных средств, применяемых для лечения уролитиаза в г.Шымкент, на примере Областной клинической больницы и разработка научно-обоснованных методических подходов к прогнозированию госпитальной потребности урологического отделения в урологических препаратах (на примере мочекаменной болезни)

Ключевые слова: уролитиаз, мочекаменная болезнь, госпитальная потребность

Усенова Л. Т., Утегенова Г. И., Шертаева К. Д.

Облыстық клиникалық аурухана, Шымкент қ., Қазақстан

Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы, Шымкент қ., Қазақстан

УРОЛОГИЯЛЫҚ ПРЕПАРАТТАРҒА ГОСПИТАЛЬДЫҚ ҚАЖЕТТІЛІКТІ БОЛЖАУҒА ӘДІСТЕМЕЛІК ТӘСІЛ (УРОЛИТИЯ МЫСАЛЫНДА)

Аңдатпа

Осы зерттеудің мақсаты Облыстық клиникалық аурухана мысалында Шымкент қаласында уролитиазды емдеу үшін қолданылатын дәрілік заттар нарығын маркетингтік зерттеу және урологиялық препараттардағы урологиялық бөлімшенің госпитальдық қажеттілігін болжаудың ғылыми негізделген әдістемелік тәсілдерін әзірлеу (уролития ауруының мысалында)болды

Түйін сөздер: уролития, уролития, ауруханаға қажеттілік

Usenova L.T., Utegenova G.I., Shertaeva K.D.

Regional Clinical Hospital, Shymkent, Kazakhstan.

South Kazakhstan Medical Academy, Shymkent, Kazakhstan.

METHODICAL APPROACH TO PREDICTING HOSPITAL NEED FOR UROLOGICAL DRUGS (ON THE EXAMPLE OF UROLITHIASIS)

Abstract

The purpose of this study was to conduct marketing research on the market of medicines used for the treatment of urolithiasis in Shymkent, using the example of the Regional Clinical Hospital, and to develop scientifically-based methodological approaches for predicting the hospital demand for urological drugs (using the example of urolithiasis).

Keywords: urolithiasis, urolithic disease, hospital demand

Одной из серьезных медицинских проблем в Казахстане являются урологические болезни. В общей структуре заболеваемости болезни мочеполовой системы занимают 5-6% как и в большинстве экономически развитых стран, а в структуре смертности стоят на 7-м месте (сведения Всемирной Организации Здравоохранения).

Данная проблема отягчается и тем, что с каждым годом наблюдается рост числа таких больных. Это объясняется старением населения и различными экологическими проблемами в стране.

Класс урологических заболеваний включает в себя несколько видов патологий, в том числе и мочекаменную болезнь (МКБ) или уролитиаз.

Уролитиаз характеризуется различными сопутствующими болезнями почек, которые рецидивируют течение болезни и требуют неоднократное, длительное стационарное, амбулаторное и санаторно-курортное лечение. Тяжелое течение болезни часто требует на каждом этапе течения болезни использование дорогостоящих препаратов на протяжении всей жизни, а в некоторых случаях требуется хирургическое вмешательство. Таким образом, одним из ведущих направлений является совершенствование диагностики и лечение уролитиаза с использованием консервативных технологий лечения и применения высокоэффективных лекарственных препаратов и способствуют улучшению качества жизни больных.

Ассортимент урологических препаратов для лечения мочекаменной болезни в аптеке стационарного учреждения должен полностью удовлетворять больных уролитиазом. Однако, ограниченность финансирования урологических отделений медицинских организаций, широкий выбор лекарственных средств на фармацевтическом рынке усугубляют проблему лечения таких больных и создают определенные трудности, как для больных и врачей, так и фармацевтических работников. И учитывая бюджетное финансирование аптек лечебно-профилактических организаций, необходимо определить такой ассортимент, который будет соответствовать финансово-экономическим возможностям МО.

Решение такой задачи возможно на основе комплексного исследования регионального рынка лекарственных средств для лечения мочекаменной болезни и прогнозирования госпитальной потребности в препаратах для лечения мочекаменной болезни. До настоящего времени в Казахстане такие исследования не проводились.

Для достижения поставленной цели необходимо решить следующие задачи: 1. Изучить и обобщить отечественный и зарубежный опыт маркетинговых исследований на фармацевтическом рынке лекарственных средств для лечения и профилактики уролитиаза, 2. Проанализировать основные медико-демографические показатели заболеваний мочеполовой системы урологического отделения Областной клинической больницы

3. Провести социологические исследования потребителей лекарственных средств для лечения уролитиаза, выявить их мотивации, составить «портрет» амбулаторного и стационарного больных,

4. Изучить современное состояние рынка лекарственных средств, используемых в урологии для лечения мочекаменной болезни на разных этапах лечения данного заболевания

и обосновать рациональную номенклатуру лекарственных средств, используемую в стационаре.

5. Разработать методику определения госпитальной потребности используя многофакторный анализ потребления лекарственных препаратов, применяющихся в урологии для лечения мочекаменной болезни.

Выводы: Таким образом, разработка методических рекомендаций определения госпитальной потребности ОКБ в урологических препаратах (на примере уролителина) позволяет сформировать рациональную заявку на закупку препаратов изучаемой группы в качественном и количественном отношении, что дает возможность сэкономить бюджетные средства.

ӘОЖ 615.33:339.13

Ынтымақызы Мадина

«Астана медицина университеті» КЕАК, Астана қ., Қазақстан

АНТИБИОТИКТЕРГЕ ТӨЗІМДІЛІКТІҢ ӨСУІ ЖАҒДАЙЫНДА ТҰТЫНУШЫЛАРДЫҢ МІНЕЗ-ҚҰЛҚЫНЫҢ АНТИБИОТИКТЕР НАРЫҒЫНА ӘСЕРІ

Аңдатпа

Зерттеудің мақсаты тұтынушылардың мінез-құлқының антибиотиктер нарығына олардың төзімділігінің артуы жағдайында әсерін анықтау және тұтынуды ұтымды етуге, сондай-ақ антибиотикорезистенттілік деңгейін төмендетуге бағытталған ұсынымдар әзірлеу.

Түйін сөздер: антибиотик, микробқа қарсы препарат, микробқа қарсы төзімділік, антибиотиктерді сатып алу тәртібі, рецептсіз сатылатын антибиотиктер

Ынтымаковна Мадина

НАО «Медицинский университет Астана», г. Астана, Казахстан

ВЛИЯНИЕ ПОВЕДЕНИЯ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ НА РЫНОК АНТИБИОТИКОВ В УСЛОВИЯХ РОСТА УСТОЙЧИВОСТИ К АНТИБИОТИКАМ

Аннотация

Целью исследования является выявление влияния поведения потребителей на рынок антибиотиков в условиях повышения их устойчивости и разработка рекомендаций, направленных на рационализацию потребления, а также снижение уровня антибиотикорезистентности.

Ключевые слова: *антибиотик, противомикробный препарат, противомикробная устойчивость, порядок покупки антибиотиков, безрецептурные антибиотики*

YNTIMAKOVNA MADINA,

NJCS «Astana medical university», Astana, Kazakhstan

THE IMPACT OF CONSUMER BEHAVIOR ON THE ANTIBIOTIC MARKET IN THE CONTEXT OF INCREASING ANTIBIOTIC RESISTANCE

Abstract

The aim of the study is to identify the impact of consumer behavior on the antibiotic market in terms of increasing their resistance and to develop recommendations aimed at rationalizing consumption, as well as reducing the level of antibiotic resistance.

Keywords: *antibiotic, antimicrobial drug, antimicrobial resistance, antibiotic purchase procedure, over-the-counter antibiotics*

Микробқа қарсы тұрақтылық бүкіл әлем бойынша қоғамдық денсаулыққа үлкен қауіп төндіреді, микробқа қарсы тұрақтылық әсерінен 2019 жылы 1,27 миллион адам, ал 2019 жылы тағы 4,95 миллион адам қайтыс болды деп есептеледі [1]. Болжамдар 2050 жылға қарай жұқпалы аурулардың ауыртпалығының жоғарылауына байланысты жылына 10 миллион өлімге әкелетін жағдайдың ықтимал өсуін көрсетеді, бұл әсіресе табысы төмен және орташа деңгейлі елдерге әсер етеді [2]. 76 түрлі елде жүргізілген жаһандық зерттеу 2000-2015 жылдар аралығында антибиотиктерді тұтыну, бұл негізінен, табысы төмен және орташа деңгейлі елдерде айтарлықтай өсуіне байланысты 65%-ға өскенін көрсетті [3]. Антибиотиктердің шамамен 80%-ын халық тұтынады, олардың шамамен 20-50%-ы орынсыз қолданылады [4]. ТМД елдерінде жүргізілген 34 зерттеудің жүйелі шолуы, респонденттердің 39%-ы өзін-өзі емдеумен айналысқанын көрсетті. Бұл зерттеуге дәріханаларға оңай қол жетімділік пен дәрі-дәрмектердің рецептсіз босатылуы ықпал етті [5].

Антибиотиктердің рецептсіз босатылуы және оларды дәрігердің рұқсатынсыз қолдану кең таралған, кейбір оңтүстік-шығыс Азия елдерінде антибиотиктердің үштен екі бөлігі

дәрігердің рецептінсіз тұтынылады [6]. Дәріханадағы дәрі-дәрмек сатушылар денсаулық сақтауда кең таралған ауруларды емдеу үшін кеңес беру және дәрі-дәрмектер, соның ішінде антибиотиктер беру арқылы шешуші рөл атқарады [7].

Көптеген елдерде дәріханалардағы микробқа қарсы препараттарды рецепт бойынша сатып алуды талап ететін саясат бар. «Микробқа қарсы дәрі-дәрмектерді рецептсіз сату» термині Фармацевтикалық саясаты микробқа қарсы дәрі-дәрмектерді рецептсіз сатуға рұқсат бермейтін елдерде микробқа қарсы дәрі-дәрмектерді рецептсіз сатуды білдіреді. Дәріханалар үй жағдайында рецептсіз сатылатын микробқа қарсы препараттардың негізгі көзі болып табылады.

Шолуға 34 елден 31 340 адам қатысқан зерттеу кірді (1-кесте). Микробқа қарсы препараттармен өзін-өзі емдеудің жалпы таралуы 38,8% құрады. Көптеген зерттеулер бактерияға қарсы (17/34: 50%) және безгекке қарсы (5/34: 14,7%) препараттарды рецептсіз қолдануды бағаланды. Емдеу жүргізілген аурулардың ең жиі кездесетін белгілері тыныс алу (50%), безгек (47%) және асқазан-ішек жолдары (45%) болды. Микробқа қарсы препараттардың негізгі көздері дәріханалар (65,5%), дәрі-дәрмек қалдықтары (50%) және дәріханалар (37,5%) болды. Он екі зерттеу дәрі-дәрмектерді дұрыс қолданбау туралы хабарлады: толық дозаны қабылдамау (6/12) және дәрі-дәрмектерді бөлісу (4/12). Микробқа қарсы препараттармен өзін-өзі емдеуді анықтайтын негізгі факторлар - білім деңгейі, жасы, жынысы, бұрын сәтті қолдану тәжірибесі, аурудың ауырлығы және табысы болды. Микробқа қарсы дәрі-дәрмектермен өзін-өзі емдеудің жағымсыз әсерлерінің арасында аллергия (2/34: 5,9%), емделмеу (4/34: 11,8%) және өлім (2/34: 5,9%) болды. Ең көп таралған оң нәтиже қалпына келуі болды (4/34: 11,8%).

Өзін-өзі емдеуде жиі қолданылатын микробқа қарсы препараттар өзін-өзі емдеуде қолданылатын микробқа қарсы агенттердің негізгі санаттарына безгекке қарсы және бактерияға қарсы препараттар кірді. Шолуға енгізілген отыз төрт зерттеудің он жетісі (50 %) тек бактерияға қарсы препараттарды, сегізі (23,5 %) бактерияға қарсы және безгекке қарсы препараттарды, бесеуі (14,7 %) тек безгекке қарсы препараттарды және төртеуі (11,8 %) өзін-өзі емдеуде қолданылатын көптеген микробқа қарсы препараттарды зерттеді. Өзін-өзі емдеуде жиі қолданылатын безгекке қарсы препараттарға хлорохин, сульфадоксин-пириметамин, галофантрин, Артеметер-Люмефантрин және хинин кіреді. Қолданылатын бактерияға қарсы агенттерге мыналар жатады: ампициллин, тетрациклин, пенициллин, метронидазол, цефтриаксон, канамицин, ципрофлоксацин, амоксициллин, фрамиомизин-грамисидин, норфлоксацин және доксициклин.

1-кесте. Аймақтар, қолданылатын антибиотиктер және емделген жағдайлар бойынша өзін-өзі емдеудің таралуы бойынша біріктірілген нәтижелер

Санат	Сипаттамасы	Зерттеулер саны (n=34)	Респондент саны	Таралуы	Сенімділік аралығы %
Географиялық аймақ	Сахара үстіндегі Африка елдері	15	11667	40.6%	25.8-55.8
	Азия	8	6980	38%	15.2-60.8
	Таяу Шығыс	8	11942	34.1%	23.4-44.8
	Оңтүстік Америка	3	751	44.1%	9.7-78.6
Біржақтылық қауіп	Төмен	14	25009	39.2%	21.6-56.9
	Орташа	12	3331	39.1%	31.2-46.9
	Жоғары	8	1131	37.6%	22.3-52.8
Қолданылған медицина	Тек бактерияға қарсы	17	8486	33.4%	20.6-46.1
	Тек безгекке қарсы	5	2411	30.3%	10.1-50.4
	Бактерияға және безгекке қарсы	8	10818	42.9%	19.6-66.8
	Микробқа қарсы агенттер	4	735	61.9%	53.9-70.1

Дамушы елдерде өзін-өзі емдеуде қолданылатын микробқа қарсы агенттер туралы ақпарат әртүрлі көздерден алынады. Зерттеулердің көпшілігінде дәрі-дәрмек сатушылар немесе фармацевтер, сондай-ақ туыстары немесе достары туралы хабарланды. Басқа хабарланған дереккөздерге мыналар жатады: бұрын сәтті қолдану және дәрі-дәрмек туралы парақшалар. Өзін-өзі емдеуде қолданылатын микробқа қарсы препараттар дәріханалар, дәрі-дәрмектердің қалдықтары, ауруханалар, достардың сыйлықтары және дәріханалар сияқты әртүрлі көздерден алынған. Өзін-өзі емдеуде қолданылатын микробқа қарсы препараттар дәріханалар сияқты әртүрлі көздерден алынған-61,8 % (21/34); қалған препараттар-41,2 % (14/34).; достарынан/ туыстарынан сыйлықтар-26,5 % (9/34), дәріханалар-23,5 % (8/34) және медициналық мекемелер-26,5% (9/34). Микробқа қарсы өзін-өзі емдеудің хабарланған

маңыздылығына уақытты үнемдеу жатады. Адамдардың көп жиналуын болдырмайды және ауруды тез жеңілдетеді.

Әдебиеттер тізімі

1. Murray CJ, et al. Global burden of bacterial antimicrobial resistance in 2019: a systematic analysis. Lancet. 2022;399(10325):629–655.
- 2.. Sulis G, Sayood S, Gandra S. Antimicrobial resistance in low-and middle-income countries: current status and future directions. Expert Rev Anti Infect Ther. 2022;20 (2):147–160.
3. Klein EY, et al. Global increase and geographic convergence in antibiotic consumption between 2000 and 2015. Proc Natl Acad Sci. 2018;115(15): E3463–E3470.
4. World Health Organization. Antimicrobial Resistance Global Report on Surveillance: 2014 Summary. World Health Organization; 2014.
5. Ocan M, et al. Household antimicrobial self-medication: a systematic review and meta-analysis of the burden, risk factors and outcomes in developing countries. BMC Public Health. 2015;15(1):1–11.
6. Singh P. A Universal Good: How Increased Health Coverage Can Help Beat Back Antimicrobial Resistance. World Health Organization, Regional Office for South-East Asia; 2017.
7. Smith F. The quality of private pharmacy services in low and middle-income countries: a systematic review. Pharm World Sci. 2009;31(3):351–361.

УДК 615.03

Бурамбекова Л.М., Әбдіразақ А.Ә., Каиржанова А.С., Касьянова В.И., Ахмадьяр Н.С..

НАО «Медицинский университет Астана», г. Астана, Казахстан

Кафедра клинической фармакологии

ЭТИЧЕСКИЕ КРИТЕРИИ ПРОДВИЖЕНИЯ ЛЕКАРСТВ В АПТЕЧНОЙ РЕКЛАМЕ

Бурамбекова Л.М., Әбдіразақ А. Ә., Каиржанова А.С., Касьянова В. И., Ахмадьяр Н. С..

"Астана медицина университеті" КЕАҚ, Астана қ., Қазақстан

Клиникалық фармакология кафедрасы

ДӘРІХАНА ЖАРНАМАСЫНДА ДӘРІЛІК ЗАТТАРДЫ ЖЫЛЖЫТУДЫҢ ЭТИКАЛЫҚ КРИТЕРИЙЛЕРІ

Burambekova L.M., Abdirazak A.A., Kairzhanova A.S., Kasyanova V.I., Akhmadyar N.S.

NJCS "Astana Medical University", Astana, Kazakhstan

Department of Clinical Pharmacology

ETHICAL CRITERIA FOR THE PROMOTION OF MEDICINES IN PHARMACY ADVERTISING

Аннотация

Ключевые слова: аптека; лекарственные средства; этика.

Введение

Реклама ЛС является важным инструментом взаимодействия фармацевтических компаний с медицинскими работниками и населением, и формирует восприятие эффективности и безопасности препаратов, и нередко содержит одностороннюю или неполную информацию. Согласно стандартам ВОЗ и также требованиям законодательства Республики Казахстан, продвижение лекарств должно быть этичным, честным, сбалансированным и не содержать недостоверную информацию. Актуальным становится вопрос, в какой мере реклама, представленная во флаерах, соответствует международным и национальным этическим стандартам?

Цель исследования

Изучить этические аспекты аптечной рекламы ЛС в г.Астана на примере 40 рекламных флаеров и выявить соответствие их содержания международным и национальным стандартам продвижения.

Материалы и методы

Материалом исследования послужили 40 рекламных флаеров ЛС, собранных из аптек г. Астаны методом случайной выборки. Методы: оценочная шкала, документальный анализ, сопоставление данных флаеров с инструкциями по медицинскому применению, а также с требованиями ВОЗ и законодательства РК.

Результаты

Анализ показал, что 72% рекламных материалов делали акцент преимущественно на эффективности препаратов («быстрое действие», «уникальная формула»), тогда как сведения о побочных эффектах и противопоказаниях указывались лишь в 28% случаев. Полное

наименование (МНН + торговое имя + регистрационный номер) присутствовало только в 70% флаеров. Достоверные ссылки на клинические исследования встречались только в 15% случаев. При этом отечественные производители чаще указывали предупреждения и противопоказания, тогда как импортные компании акцентировали внимание на инновации и зарубежном качестве.

Заключение

Реклама ЛС в нашей стране преимущественно акцентируется на эффективности, тогда как сведения о безопасности и возможных рисках представлены недостаточно, что противоречит как этическим критериям ВОЗ (1988), так и положениям национального законодательства о рекламе ЛС. Усиление регулярного контроля за содержанием аптечных рекламных материалов, а также внедрение практических оценочных шкал для их аудита позволит повысить уровень информированности населения и рациональность применения ЛС.

Список литературы

Совместный проект ВОЗ и Международной программы действий для здравоохранения Как распознавать продвижение лекарств и как к нему относиться. Первое издание 46 с.

URL:

<https://www.ndda.kz/upload/images/downloads/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B2%D0%B8%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5%20%D0%9B%D0%A1.pdf>

<https://register.ndda.kz/#/m/reestr>

УДК: 615.15:004.738.5

Е.Сайфуллина, А. Бекболатқызы, З.Капасова, Н.Тойшубекова, Ш.Ахелова

НАО «Медицинский университет Астана», г. Астана, Казахстан

ТЕЛЕФАРМАЦИЯ КАК ИННОВАЦИОННЫЙ ИНСТРУМЕНТ ПРОДВИЖЕНИЯ ЛЕКАРСТВЕННЫХ СРЕДСТВ И ЭКСПРЕСС-ТЕСТОВ ДЛЯ САМОДИАГНОСТИКИ

Аннотация

В данной статье рассматриваются перспективы внедрения телефармации в систему здравоохранения Республики Казахстан (РК). Телефармация выступает в качестве инновационного инструмента, который позволяет повысить доступность лекарственных средств и медицинских изделий для самодиагностики in vitro среди населения РК.

Статистика показывает, что примерно 40% населения РК проживает в сельской местности, при этом аптечное обслуживание отсутствует в каждом третьем сельском населенном пункте [1;2]. Сегодня современное здравоохранение РК ориентировано на реализацию принципа равного доступа населения всех регионов страны к качественной фармацевтической помощи [2]. Однако многие сельские территории сталкиваются с рядом проблем, затрудняющие получение фармацевтической помощи: удаленность населенных пунктов от медицинских учреждений/аптек, нехватка медицинских работников (фармацевтов, врачей и др.), а также экономическая невыгодность открытия полноценных аптек повсюду. Перечисленные барьеры приводят к тому, что часть сельского населения лишается профессиональной, фармацевтической консультации; затрудняют получение необходимых лекарств, медицинских изделий, тест-систем для экспресс диагностики (ВИЧ, тесты на беременность, глюкометрические тест-полоски, что снижает эффективность лечения, увеличивают риск побочных эффектов и ухудшают общее состояние здоровья пациентов. Согласно Приказу МЗ РК от 4 февраля 2021 года № ҚР ДСМ-15: «Об утверждении надлежащих фармацевтических практик» (Приложение 5. Стандарт надлежащей аптечной практики GPP. Глава 2-3. Глава 5) и Кодексу РК от 7 июля 2020 года № 360-VI ЗРК «О здоровье и системе здравоохранения» (Статья 271.) фармацевты обязаны:

–Вести санитарно-просветительскую работу по пропаганде здорового образа жизни и профилактике заболеваний. В связи с этим фармацевтические работники обязаны обеспечить наличие информационных материалов о здоровом образе жизни в виде стендов, буклетов, брошюр. Однако с развитием телефармации информационные материалы могут предоставляться и в онлайн – формате через средства массовой информации. Таким образом совмещение традиционных офлайн-каналов информирования с онлайн-форматами образуют интегрированную систему фармацевтического просвещения. Данный подход повышает эффективность профилактических работ и позволяет обеспечить более широкий охват населения.

–Повышать свой профессиональный уровень. Сейчас в период цифровизации здравоохранения расширение профессиональных компетенций и повышение квалификации медицинских работников возможно через телементоринг, являющийся частью телефармации и телемедицины в целом.

–Фармацевты обязаны проводить фармацевтические консультации пациентам по вопросам безопасного, корректного и рационального применения ЛС и экспресс-тестов для

самодиагностики. Необходимо обеспечить доступность фармацевтической помощи/консультаций – возможно реализовать при помощи проведения телеконсультаций между фармацевтом и пациентом [3;4].

Ключевые слова: телефармация, фармацевтическая помощь, дистанционные консультации, доступность, население, телепомощь.

E.Sayfullina, A. Bekbolatkyzy, Z.Kapasova, N.Toishubekova, Sh.Akhelova

NJCS "Astana Medical University", Astana, Kazakhstan

TELEFARMATION AS AN INNOVATIVE TOOL FOR THE PROMOTION OF MEDICINES AND RAPID TESTS FOR SELF-DIAGNOSIS

Abstract

This article discusses the prospects for the introduction of telephony in the healthcare system of the Republic of Kazakhstan (RK). Telefarmation acts as an innovative tool that makes it possible to increase the availability of medicines and medical devices for in vitro self-diagnosis among the population of the Republic of Kazakhstan. Statistics show that approximately 40% of the population of the Republic of Kazakhstan lives in rural areas, while pharmacy services are not available in every third rural locality [1;2]. Today, modern healthcare in the Republic of Kazakhstan is focused on the implementation of the principle of equal access of the population of all regions of the country to high-quality pharmaceutical care [2]. However, many rural areas face a number of problems that make it difficult to receive pharmaceutical care: the remoteness of settlements from medical institutions/pharmacies, the shortage of medical workers (pharmacists, doctors, etc.), as well as the economic disadvantage of opening full-fledged pharmacies everywhere. These barriers lead to the fact that part of the rural population is deprived of professional and pharmaceutical advice; they make it difficult to obtain the necessary medicines, medical products, and rapid diagnostic test systems (HIV, pregnancy tests, glucose meter test strips, which reduces the effectiveness of treatment, increases the risk of side effects, and worsens the overall health of patients. According to the Order of the Ministry of Health of the Republic of Kazakhstan dated February 4, 2021 No. KR DSM-15: "On Approval of good pharmaceutical Practices" (Appendix 5. GPP Standard of Good Pharmacy Practice. Chapter 2-3. Chapter 5) and the Code of the Republic of Kazakhstan dated July 7, 2020 No. 360-VI SAM "On Health and the healthcare system" (Article 271.) pharmacists are required to:

- Conduct sanitary and educational work to promote a healthy lifestyle and prevent diseases.

In this regard, pharmaceutical workers are required to ensure the availability of information materials on a healthy lifestyle in the form of stands, booklets, brochures. However, with the development of telephony, information materials can also be provided online through the mass media. Thus, the combination of traditional offline information channels with online formats forms an integrated pharmaceutical education system. This approach increases the effectiveness of preventive maintenance and allows for wider coverage of the population.

– Improve your professional level. Now, in the period of digitalization of healthcare, the expansion of professional competencies and advanced training of medical workers is possible through telementoring, which is part of telephony and telemedicine in general.

– Pharmacists are required to provide pharmaceutical consultations to patients on the safe, correct and rational use of medicines and rapid tests for self-diagnosis. It is necessary to ensure the availability of pharmaceutical care/consultations, which can be implemented through teleconferences between the pharmacist and the patient [3;4].

Keywords: telephony, pharmaceutical care, remote consultations, accessibility, population, telepresence.

Е. Сайфуллина, А. Бекболатқызы, З. Қапасова, Н. Тойшубекова, Ш. Ахелова

"Астана медицина университеті" КЕАҚ, Астана қ., Қазақстан

ТЕЛЕФАРМАЦИЯ ӨЗІН-ӨЗІ ДИАГНОСТИКАЛАУ ҮШІН ДӘРІ-ДӘРМЕКТЕР МЕН ЖЕДЕЛ ТЕСТІЛЕРДІ ЖЫЛЖЫТУДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Аңдатпа

Бұл мақалада Қазақстан Республикасының (ҚР) Денсаулық сақтау жүйесіне телефармацияны енгізу перспективалары қарастырылады. Телефармация ҚР халқы арасында in vitro өзін-өзі диагностикалау үшін дәрілік заттар мен медициналық бұйымдардың қолжетімділігін арттыруға мүмкіндік беретін инновациялық құрал ретінде әрекет етеді. Статистика көрсеткендей, ҚР халқының шамамен 40% - ы ауылдық жерлерде тұрады, бұл ретте әрбір үшінші ауылдық елді мекенде дәріханалық қызмет көрсетілмейді [1;2]. Бүгінгі таңда ҚР қазіргі заманғы денсаулық сақтау саласы еліміздің барлық өңірлері халқының сапалы фармацевтикалық көмекке тең қол жеткізу қағидатын іске асыруға бағытталған [2]. Дегенмен, көптеген ауылдық аумақтар фармацевтикалық көмек алуды қиындататын бірқатар мәселелерге тап болады: елді мекендердің медициналық мекемелерден/дәріханалардан қашықтығы, медицина қызметкерлерінің

(фармацевтер, дәрігерлер және т.б.) тапшылығы, сондай-ақ барлық жерде толыққанды дәріханаларды ашудың экономикалық тиімсіздігі. Аталған кедергілер ауыл тұрғындарының бір бөлігінің кәсіби, фармацевтикалық консультациялардан айырылуына әкеледі; қажетті дәрі-дәрмектерді, медициналық бұйымдарды, жедел диагностикаға арналған тест-жүйелерді алуды қиындатады (АИТВ, жүктілік сынақтары, глюкометриялық тест-жосақтар, бұл емдеудің тиімділігін төмендетеді, жанама әсерлердің қаупін арттырады және пациенттердің жалпы денсаулығын нашарлатады. ҚР ДСМ 2021 жылғы 4 ақпандағы № ҚР ДСМ-15 бұйрығына сәйкес: "тиісті фармацевтикалық практикаларды бекіту туралы" (5-қосымша. GPP дәріхана тәжірибесінің стандарты. 2-3 тарау. 5-тарау) және "денсаулық сақтау және денсаулық сақтау жүйесі туралы" ҚР 2020 жылғы 7 шілдедегі № 360-VI ҚРЗ кодексіне (271-бап.) фармацевтер міндетті:

- Салауатты өмір салтын насихаттау және аурулардың алдын алу бойынша санитарлық-ағарту жұмыстарын жүргізу. Осыған байланысты фармацевтикалық қызметкерлер стендтер, буклеттер, брошюралар түрінде салауатты өмір салты туралы ақпараттық материалдардың болуын қамтамасыз етуге міндетті. Алайда, телефармацияның дамуымен ақпараттық материалдар бұқаралық ақпарат құралдары арқылы онлайн форматта ұсынылуы мүмкін. Осылайша, дәстүрлі офлайн ақпараттандыру арналарын онлайн форматтармен біріктіру фармацевтикалық білім берудің интеграцияланған жүйесін құрайды. Бұл тәсіл профилактикалық жұмыстардың тиімділігін арттырады және халықты неғұрлым кең қамтуды қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

- Кәсіби деңгейіңізді арттырыңыз. Қазір денсаулық сақтауды цифрландыру кезеңінде жалпы телефармация мен телемедицинаның бір бөлігі болып табылатын телементоринг арқылы медициналық қызметкерлердің кәсіби құзыреттерін кеңейту және біліктілігін арттыру мүмкін.

- Фармацевтер пациенттерге өзін-өзі диагностикалау үшін ДЗ және экспресс-тесттерді қауіпсіз, дұрыс және ұтымды қолдану мәселелері бойынша фармацевтикалық консультациялар жүргізуге міндетті. Фармацевтикалық көмектің/консультациялардың қолжетімділігін қамтамасыз ету қажет-фармацевт пен пациент арасында телеконсультациялар жүргізу арқылы іске асыруға болады [3;4].

Түйін сөздер: телефармация, фармацевтикалық көмек, қашықтықтан кеңес беру, қолжетімділік, халық саны, телебағдарлама.

Цель исследования:

Проведение аналитического обзора о роли телефармации в продвижении лекарственных средств и экспресс-тестов для самодиагностики, направленного на повышение доступности фармацевтической помощи.

Материалы и методы.

В работе применялись аналитические методы научного поиска. Сбор и анализ информации осуществлялся с применением базы данных: PubMed/Medline, Scopus, Web of sciences, Cochrane Library.

Результаты и обсуждение.

Проведенный анализ показал, что телефармация прогрессивное решение для повышения качества фармацевтической помощи в отдаленных регионах Казахстана, где ограничен доступ к фармацевтической продукции и экспресс-тестам для самоконтроля (тесты на беременность, ВИЧ, COVID-19, глюкометрические тест-полоски и т.д.). Применение телекоммуникационных технологий (видеосвязь, онлайн-консультации, мобильные приложения) в фармации позволит: расширить спектр оказываемых фармацевтических услуг; даст возможность оказывать фармацевтическую помощь в удаленном формате, что повышает ее доступность и результативность [5;6].

Таким образом, телефармация – комплексное прикладное направление, интегрирующее телекоммуникационные технологии в социальные, экономические и управленческие аспекты фармации с целью улучшения фармацевтической помощи и рационального распространения ЛС, МИ и экспресс-тестов [7]. Систематизация ключевых направлений телефармации отображено на рис.1.

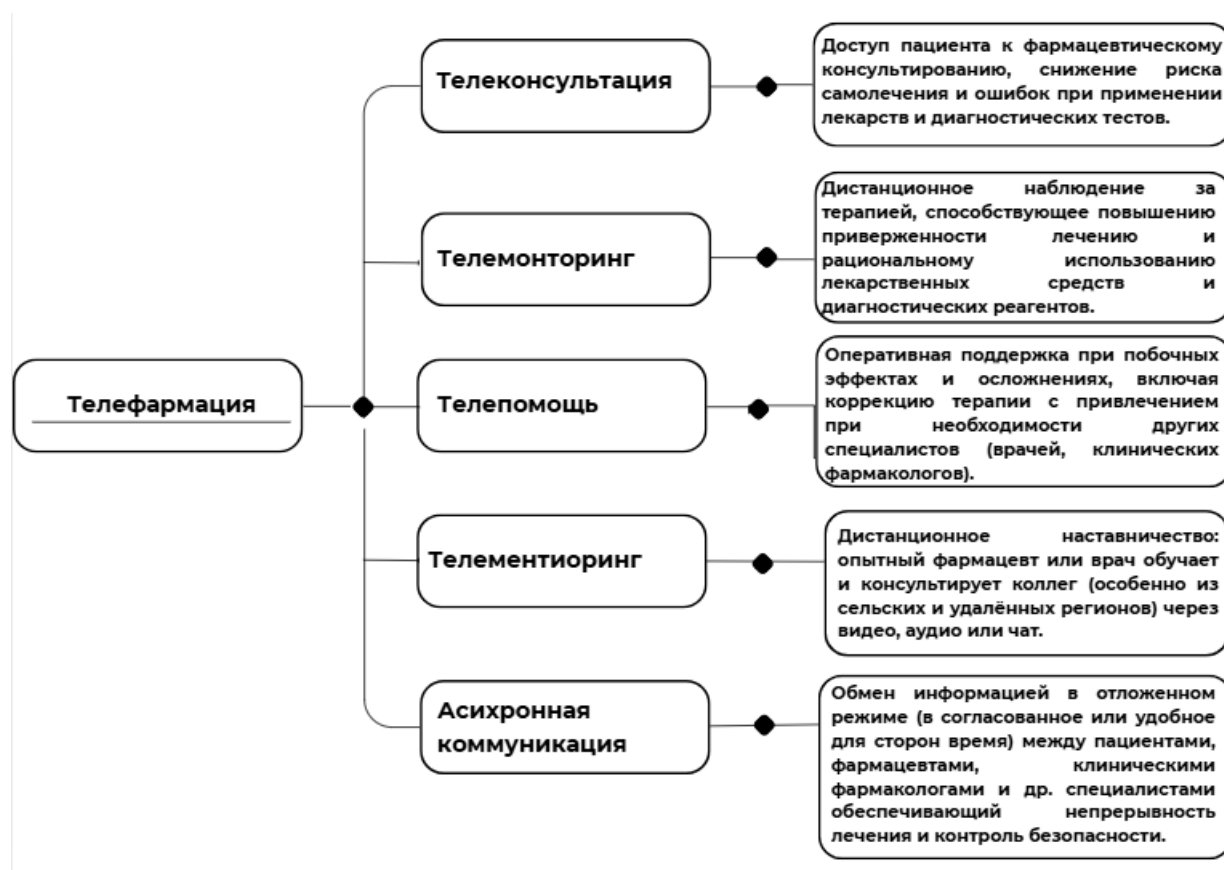

Рисунок 1. «Ключевые направления телефармации»

Все вышеперечисленные элементы телефармации значительно изменяют концепцию оказания фармацевтической помощи в сельских регионах в лучшую сторону. Так как данная комплексная модель позволит сократить время, финансовые затраты и исключить ожидание в очередях. Онлайн консультации и мониторинг предоставят возможность получать квалифицированную помощь дома, что особенно важно для пациентов с ограниченными возможностями, пенсионеров и людей с низким уровнем дохода [6].

На сегодняшний день активное развитие телефармации наблюдается в США. Литературный обзор показал, что телекоммуникационные технологии в фармации показали эффективные результаты при работе с пациентами, страдающими хроническими заболеваниями:

1. При **сахарном диабете** – в данном исследовании проводился дистанционный мониторинг/контроль уровня глюкозы с использованием глюкометрических тест-полосок, в сочетании с регулярными дистанционными консультациями от фармацевтов, что позволило снизить риск гипо- и гипергликемий и привести к своевременному и грамотному использованию доз инсулина, таблетированных препаратов, а также правильному применению тест-полосок в глюкометре;

2. При **артериальной гипертензии** – в данном исследовании фармацевты были ответственны за:

- Напоминание пациентам о своевременном приеме лекарственных препаратов;
- Проведение регулярных онлайн-консультаций для пациентов длительностью 40-60 мин;

Данные действия позволили снизить риск развития сердечно-сосудистых осложнений и улучшить контроль над давлением.

3. При **бронхиальной астме** – фармацевты занимались проведением обучения среди пациентов-подростков о правильной технологии применения ингалятора, что позволило снизить частоту обострений и повысить качество жизни [6].

Ранее телефармация преимущественно применялась в контексте лекарственного обеспечения и продвижения. Однако сегодня она охватывает и средства самоконтроля – экспресс-тесты, глюкометрические полоски и другие МИ для самодиагностики *in vitro*, применяемые для самостоятельной диагностики. Таким образом, телефармация может быть интегрирована в процессы обращения ЛС и медицинских изделий для самодиагностики *in vitro* (тесты на беременность/овуляцию, тесты на ВИЧ, COVID-19):

1. Автоматизированные система учета с ERP-решениям, применяемые в аптеках, обеспечивают формирование и актуализацию данных о наличии, ассортименте, сроках годности ЛС, МИ, включая экспресс-тесты. Таким образом, система автоматизированного учета предоставляет фармацевтам и медицинским работникам достоверную информацию о наличии необходимых качественных ЛС и медицинских изделий для самодиагностики *in vitro* среди населения РК, что позволяет им во время онлайн-консультаций подтверждать есть ли определенные препараты, медицинские изделия, экспресс-тесты для самодиагностики в ассортименте для пациентов. [8];

2. Телефармация обеспечивает более расширенный доступ к Point - of - care диагностике (РОС). РОС-диагностика – предоставляет собой формат проведения лабораторных исследований в месте оказания медицинской помощи: поликлинике; стационаре; дома, без необходимости направления в специализированную лабораторию. Наиболее известные примеры РОС-диагностики: экспресс-тесты на ВИЧ, COVID-19, на определение уровня холестерина; тесты на беременность и овуляцию; глюкометры при диабете. Такой подход повышает доступность медицинской и фармацевтической помощи, мотивирует пациентов к регулярному самоконтролю. Эффективность таких методов в большей степени зависит от корректного применения экспресс-тестов и правильной

интерпретации результатов. Особое значение приобретает телефармация, которая может стать эффективным инструментом для решения задач, связанных с грамотным применением экспресс-тестов. Фармацевты дистанционно могут: провести консультацию пациентам по корректному применению экспресс-тестов для самоконтроля, помочь интерпретировать результаты тестов, снизить тревожность пациентов и обеспечить психологическую поддержку [9].

Заключение.

Проведенный аналитический обзор показал, что телефармация повышает доступность не только лекарственных средств и экспресс-тестов, но и оптимизирует процессы дистанционного консультирования, информирования пациентов, обеспечивая при этом рациональное применение ЛС, МИ и экспресс-тестов среди населения. Таким образом, телефармация рассматривается как эффективный инструмент цифровизации фармацевтического сектора, занимающий ключевую роль в совершенствовании фармацевтической помощи – расширяет ее доступность и повышает качество обслуживания населения (рис.2.).

Рис.2. «Основные преимущества телефармации»

Вместе с тем были выявлены факторы, препятствующие оптимизации фармацевтической помощи, особенно в сельской местности: отсутствие четкой нормативной базы для регулирования телефармации, недостаточная цифровая грамотность населения, нехватка цифровой инфраструктуры - слабый интернет, либо его отсутствие и устаревшее

оборудование [5]. Таким образом, внедрение телефармации в Казахстане требует комплексного подхода: технического оснащения, подготовки специалистов и правового регулирования. В дальнейшем это позволит создать устойчивую модель фармацевтического сопровождения пациентов, способствующую снижению уровня осложнений/побочных реакций и повышению качества жизни населения особенно в сельских регионах.

Список литературы:

1. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/dsm/press/news/details/398519?lang=ru> (дата обращения 15.09.2025).
2. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: https://rus.baq.kz/pochti-40-kazahstantsev-zhivut-v-syolah_148320/ (дата обращения 15.09.2025).
3. Кодекс Республики Казахстан от 7 июля 2020 года № 360-VI ЗПК: «О здоровье народа и системе здравоохранения» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K2000000360> (дата обращения 20.09.2025).
4. Приказ МЗ РК от 4 февраля 2021 года № ҚР ДСМ-15: «Об утверждении надлежащих фармацевтических практик» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2100022167> (дата обращения 20.09.2025).
5. Chukwuemeka Augustine Nwachuya, Anthony Uche Umeh, Jennifer Chinaza Ogwurumba, Ifunanya Ngozi Chinedu-Eze, Chukwunenye Christopher Azubuike, AbdulMuminu Isah: «Effectiveness of Telepharmacy in Rural Communities in Africa: A Scoping Review» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/37745733/> (дата обращения 22.09.2025).
6. [Sydney L Littauer](#), [Dave L Dixon](#), [Vimal K Mishra](#), [Evan M Sisson](#), [Teresa M Salgado](#): «Pharmacists providing care in the outpatient setting through telemedicine models: a narrative review» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/29317927/> (дата обращения 22.09.2025).
7. Г.Г. Данагулян, С.Г Сбоева: : «Структурированная модель телефармации как прикладной дисциплины» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/strukturirovannaya-model-telefarmatsii-kak-prikladnoy-distipliny.pdf> (дата обращения 22.09.2025).
8. Kiran Kumar Buralla, Paila Bhanujirao, Nimmala Phani Satyavathi, Jennila Meghana, Guru Raghavendra Gogineni: «Future of Pharmacy: Integrating Automation and Telepharmacy for

Improved Outcomes» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: https://ijprajournal.com/issue_dcp/Future%20of%20Pharmacy%20Integrating%20Automation%20and%20Telepharmacy%20for%20Improved%20Outcomes.pdf (дата обращения 25.09.

2025).

9. Madelena Stauss, Brian Keevil, Alexander Woywodt: «Point-of-Care Testing: Home Is Where the Lab Is» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/35919524/> (дата обращения 25.09.2025).

Список принятых сокращений:

]	– Республика Казахстан
К	
:	– Лекарственные средства
С	
]	– Медицинские изделия
И	
]	– Enterprise Resource Planning
RP	
]	– Point - of - Care диагностика
OC	

Содержание

ШЕТЕЛДІК ФАРМАЦЕВТИКАЛЫҚ НАРЫҚТА ФИТОПРОТЕКТОРЛАРЫДЫҢ КАРДИОПРОТЕКТОРЛЫҚ ҚАСИЕТТЕРІН ТАЛДАУ (ҮНДІСТАН МЫСАЛЫНДА) Султанбекова Э.Б., Баймырзаева А.Ғ., Шертаева К.Д., Шиминова Ж.К., Джабаркулова С.К., Жанбырбаева А.Д., Умурзахова Г.Ж., Усенова Л.Т., Утегенова Н.Т., Уразбаева С.А.	2
АУЫРСЫНУДЫ БАСАТЫН ДӘРІЛІК ЗАТТАР НАРЫҒЫНДАҒЫ ТҰТЫНУШЫЛАРДЫҢ МІНЕЗ-ҚҰЛҚЫН ЗЕРТТЕУ Көпжасарова М. Д.	15
СОЦИОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ВЛИЯНИЯ РАЗЛИЧНЫХ ФАКТОРОВ НА СПРОС ФИТОПРЕПАРАТОВ КАРДИОПРОТЕКТОРНОГО ДЕЙСТВИЯ Мансуров А.Б., Юлдашбеков Ш.А., Джабаркулова С.К., Шертаева К.Д., Шиминова Ж.К., Жанбырбаева А.Д.	21
ШЫМКЕНТ ҚАЛАСЫНДАҒЫ ФАРМАЦЕВТИКАЛЫҚ КӘСІПОРЫНДАРДАҒЫ ЛОГИСТИКАЛЫҚ БАСҚАРУ ЖҮЙЕСІНІҢ ЖАЙ- КҮЙІН ТАЛДАУ Сайдула Н. А., Утегенова Г. И., Вахапов Ж.Е., Тулегенова Д.	32
ОЦЕНКА СООТВЕТСТВИЯ РЕКЛАМНЫХ МАТЕРИАЛОВ ЛЕКАРСТВЕННЫХ ПРЕПАРАТОВ ЗАКОНУ О РЕКЛАМЕ Ахмадьяр Н.С., Лензатова А.А., Рахимова К.А., Сайранов Е.Ж., Тасбау С.Б.	38
ҚАЗАҚСТАН ФАРМАЦЕВТИКАЛЫҚ НАРЫҒЫН КАРДИОПРОТЕКТОРЛЫҚ ӘСЕРІ БАР ФИТОПРЕПАРАТТАРДЫ ТАЛДАУ Елеусіз И., Аязқан А., Шертаева К.Д., Шиминова Ж.К., Жанбырбаева А.Д., Джабаркулова С.К., Мамытбаева К.Ж., Алимова М.Н., Утегенова Г.И.	42
ДӘРІХАНА ҰЙЫМЫНЫҢ ӨЗІН-ӨЗІ ҚАРЖЫЛАНДЫРУ БАҒЫТЫ ЖӘНЕ БЮДЖЕТТЕН БӨЛІНГЕН ҚАРАЖАТТЫ ИГЕРУ МАҚСАТЫНДА АТҚАРЫЛАТЫН ІС-ШАРАЛАР Сейтмуханбетұлы М., Жалдыбаев Қ. К., Сәтін М. Қ.	53

ЦИФРЛАНДЫРУ МЕН ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІ ДӘРІХАНА САЛАСЫНЫҢ САПАЛЫ ҚЫЗМЕТ КӨРСЕТУІНЕ ЕНГІЗУ: ШЫМКЕНТ ҚАЛАСЫНДАҒЫ ДӘРІХАНАЛАРҒА SWOT-ТАЛДАУ Ажибаева-Купенова Д.Т., Алимова М.Н.	59
РЕАЛИЗАЦИЯ ЙОД СОДЕРЖАЩИХ ПРЕПАРАТОВ В АПТЕЧНОЙ СЕТИ И ОПТИМИЗАЦИЯ ПРОФИЛАКТИКИ ЗАБОЛЕВАНИЙ, СВЯЗАННЫХ С НЕХВАТКОЙ ЙОДА, В МАСШТАБЕ ГОРОДА САМАРКАНД Худайбердиева Ю.Ю., Базарова Н.С.	67
КОНТЕНТ-АНАЛИЗ ЛЕКАРСТВЕННЫХ СРЕДСТВ, ПРИМЕНЯЕМЫХ ПРИ ЛЕЧЕНИИ РЕВМАТИЗМА Амирова Г.Б., Базарова Н.С.	70
THE ROLE AND IMPORTANCE OF INTERNAL PHARMACIES IN PROVIDING QUALITY MEDICAL SERVICES AND ENSURING MEDICATION SUPPLY H.G. Abdurazzaqova	71
LEAN ЖӘНЕ SIX SIGMA ӘДІСТЕМЕЛЕРІН ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП, ФАРМАЦЕВТИКАЛЫҚ КӘСІПОРЫНДАРДАҒЫ ӨНДІРІСТІК ПРОЦЕСТЕРДІ ОҢТАЙЛАНДЫРУ Нисанкулов А.Б., Жакипбеков К.С.	74
ФАРМАКО-ЭПИДЕМИОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ГОСПИТАЛЬНОЙ ЛЕТАЛЬНОСТИ ОТ НАРУШЕНИЙ СИСТЕМЫ КРОВООБРАЩЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ ТАДЖИКИСТАН М. Н. Саидова	77
ЖАТАҒАН ЖЕБІРШӨП ШӨБІНІҢ (THYMUS SERPYLLUM L.) ҚҰРАМЫНДАҒЫ НЕГІЗГІ БИОЛОГИЯЛЫҚ БЕЛСЕНДІ ЗАТТАР ТОПТАРЫН ФИЗИКА-ХИМИЯЛЫҚ ӘДІСТЕРМЕН ЗЕРТТЕУ Бөлеген Р. Ғ., Утегенова Г. И.	82
ФАРМАЦЕВТИКАЛЫҚ КӘСІПОРЫННЫҢ ЛОГИСТИКАЛЫҚ ӨНДІРІСТІК ЖҮЙЕСІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ Сайдулла Н., Утегенова Г.И., Абдраманова А., Акбердиева Б.	86
МЕТОДИЧЕСКИЙ ПОДХОД К ПРОГНОЗИРОВАНИЮ ГОСПИТАЛЬНОЙ ПОТРЕБНОСТИ В УРОЛОГИЧЕСКИХ ПРЕПАРАТАХ (НА ПРИМЕРЕ МОЧЕКАМЕННОЙ БОЛЕЗНИ) Усенова Л.Т., Утегенова Г.И., Шертаева К.Д.	88

АНТИБИОТИКТЕРГЕ ТӨЗІМДІЛІКТІҢ ӨСУІ ЖАҒДАЙЫНДА ТҰТЫНУШЫЛАРДЫҢ МІНЕЗ-ҚҰЛҚЫНЫҢ АНТИБИОТИКТЕР НАРЫҒЫНА ӘСЕРІ Ынтымаққызы Мадина	91
ЭТИЧЕСКИЕ КРИТЕРИИ ПРОДВИЖЕНИЯ ЛЕКАРСТВ В АПТЕЧНОЙ РЕКЛАМЕ Бурамбекова Л.М., Әбдіразақ А.Ә., Каиржанова А.С., Касьянова В.И., Ахмадьяр Н.С.	96
ТЕЛЕФАРМАЦИЯ КАК ИННОВАЦИОННЫЙ ИНСТРУМЕНТ ПРОДВИЖЕНИЯ ЛЕКАРСТВЕННЫХ СРЕДСТВ И ЭКСПРЕСС-ТЕСТОВ ДЛЯ САМОДИАГНОСТИКИ Е.Сайфуллина, А. Бекболатқызы, З.Капасова, Н.Тойшубекова, Ш.Ахелова	98